

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ESTETIKY A DĚJIN UMĚNÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Poasanační výstavba Mikulášské třídy v Praze na Starém Městě

Vedoucí práce: doc. PhDr. Michal Šroněk, CSc.

Autor práce: Lucie Matějková

Studijní obor: Dějiny umění

Ročník: 3.

2015

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 11. května 2015

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce doc. PhDr. Michalu Šroňkovi, CSc. za odborné vedení práce, za jeho trpělivost, vstřícnost, cenné rady a připomínky, které mi velmi pomohly při zpracování mé bakalářské práce. Zároveň bych na tomto místě chtěla poděkovat svým rodičům za celoživotní a všestrannou podporu a trpělivost.

Anotace

Lucie Matějková

Poasanační výstavba Mikulášské třídy v Praze na Starém městě

Tématem této bakalářské práce je výstavba Mikulášské třídy v Praze na Starém Městě po demoličních pracích původního Židovského města. Dle asanačního plánu vznikla na Starém Městě dlouhá široká třída, která ideově navazovala na původní záměr propojit Staré Město s levým břehem Vltavy přes Letenskou pláň až k Pražskému hradu. Tento urbanistický zásah přinesl do Prahy fenomén dlouhých širokých bulvárů podle francouzského vzoru. Je tedy nasnadě, že se výstavby účastnili významní pražští architekti té doby. Architektonické průčelí fasád je laděno převážně v duchu historizujících slohů a využívá zde prvky gotiky, renesance, baroka a také secese. Cílem práce je objasnit realizace vybraných činžovních domů a zasadit jejich výtvarné zpracování do širšího kontextu architektury 19. století a dále zmapovat ideové návrhy na pokračování Mikulášské třídy průkopem Letenské pláně.

Vedoucí práce: doc. PhDr. Michal Šroněk, CSc.

Klíčová slova: Praha, Asanace, Urbanismus, Architektura, 19. století, Josefov, Židovské město, Letenská pláň, Secese, Historismus

Annotation

Lucie Matějková

Mikulášská street rebuilding after demolition of Prague Jewish Town

The theme of the bachelor's thesis is the construction of avenue Mikulášská situated in Prague's Old Town after the demolition of the original Jewish town. According to redevelopment plan there was built a long broad avenue in Old Town, which ideologically followed the original intent to connect the Old Town with left river bank through plain Letná up to the Prague Castle. This urban intervention brought to Prague phenomenon of long wide french style boulevards. It is therefore obvious that the best architects of that time participated in the construction. Architectural front facades are decorated predominantly in historical styles and uses elements of Gothic, Renaissance, Baroque and Art Nouveau. The aim of the thesis is to clarify the realization of selected apartment buildings and set their visual processing in the wider context of 19th century architecture and also to map the ideological proposals of continuing the avenue Mikulášská by breaking through Letná plain.

Supervisor: doc. PhDr. Michal Šroněk, CSc.

Key words: Prague, Redevelopment, Urbanism, Architecture, Architecture of 19th century, Josefov, Letenská plain, Jewish Town, Art Nouveau, Historical styles.

Obsah

1. Úvod	8
1.1 Charakteristika pramenů.....	9
2. Stavební vývoj Židovského města v Praze	11
2.1 Usídlení na Starém Městě	11
2.2 Ghetto ve středověku.....	12
2.2.1 Staronová synagoga	13
2.3 Období Renesance	13
2.4 Vrcholný barok	14
2.5 Klasicismus	15
2.6 Josefov.....	16
3. Asanace Josefova s odstupem jednoho století	17
3.1 Co předcházelo asanačnímu zákonu	17
3.1.1 Motivace k rozsudku nad Josefovem	18
3.2 Asanační zákon a příprava vyvlastnění objektů	19
3.2.1 Regulační plány	20
3.3 Bestia triumphans Viléma Mrštíka	20
3.4 hodnocení asanace.....	21
4 Výstavba Mikulášské třídy	23
4.1 O moderních směrech v otázce upravení starších částí měst.....	26
4.1.1 Rovné či křivé ulice?	26
4.1.2 Úprava terénu	28
4.2 Pravitkový řez Mikulášské třídy od Staroměstského náměstí.....	29
4.3 Vývoj problematiky prodloužení a napojení Mikulášské třídy; s návrhy na úpravu Letenské pláně dle profesora Jana Kouly.....	30
4.4 Otázka umístění univerzity na Letné v ose Mikulášské třídy	37
4.5 Most Svatopluka Čecha	38
5. Problematika architektury 19. století	40
5.1 Historismus 19. století v kontextu hledání národního stylu	41
6. Výstavba vybraných činžovních domů v Mikulášské třídě; umělecké tendence na fasádách	43
6.1 Nájemný dům čp. 1073	44
6.2 Nájemný dům čp. 1074	46
6.3 Budova obchodního spolku Merkur čp. 68	47

6.4 Okolí Staronové synagogy a nájemný dům čp. 98	48
6.5 Nábřeží a Právnická fakulta.....	50
7. ZÁVĚR.....	52
8. Seznam literatury a pramenů.....	54
9. Obrazová příloha.....	57
9. Seznam vyobrazení	99

1. Úvod

„Architektura a urbanismus města Prahy jsou věky přetrvávajícím výrazem dějů, kterými ve své více než tisícileté historii město prošlo. Jsou svědectvím o těch, kteří ve městech žili a vytvářeli je, o jejich vztazích mezi sebou i k ostatnímu světu, o vítězstvích a prohrách, o hodnotách, které uznávali, i o silách, kterým byli vystaveni.“¹

/Jiří Hruža/

Pražská asanace byla a je jedním z nejradiálnějších moderních zásahů do urbanistické struktury města Prahy. Během minulého století se stala často skloňovaným tématem, které od svého počátku doprovázely silné emoce. Asanace ve svých hlavních momentech rozdělila veřejnost na dva tábory, zastánců a odpůrců. Zároveň s pochybnostmi o památkové a umělecké hodnotě původního Židovského města, doprovázel podobný osud i novou, poasanační výstavbu. V očích iniciátorů měla Staré Město očistit a vnést do pražských ulic metropolitní ráz evropských velkoměst.

Mikulášská třída byla považována za nejvýznamnější článek celého regulačního konceptu. Zároveň nejvíce aspirovala k úrovni velkoměstského bulváru ve stylu pařížské Champs Elysées, po kterém pražští budovatelé toužili. Ve své ideové podobě měla propojovat Staré Město s levým břehem Vltavy v přímé linii. Spolu s touto myšlenkou přišla na řadu otázka řešení tak velkého podniku. Městská rada začala vypisovat veřejné soutěže na detailní podobu veškerých stavebních a uměleckých zásahů, které byly s výstavbou třídy spojeny. Největší pozornost byla věnována projektům, které řešily průkop a následný vstup na Letenskou pláň v ose Mikulášské ulice.

Architektura nové zástavby se od samého začátku pohybovala na velmi tenkém ledě. Za zády jí stála minulost, se kterou se potřebovala nejen vyrovnat, ale zejména ji převýšit a nabídnout obyvatelům Prahy lepší životní prostředí i umělecký prožitek. V době svého vzniku byla svědkem mnoha sporů, které ovlivňovaly její podobu. Počínaje hledáním národního stylového vyjádření až po velmi kritické odsudky nové generace architektů, kteří vnášeli do soudobé umělecké tradice nové principy.

¹ Jiří Hruža, *Město Praha*, Praha 1989, cit. s. 7.

Ve své bakalářské práci se pokusím obsáhnout výše popsané momenty ve výstavbě Mikulášské třídy. Nejprve shrnu stavební vývoj Židovského města, jehož likvidace vedla k realizaci nových plánů. Následně se zaměřím na průběh pražské asanace v nejdůležitějších bodech a zdůrazním momenty, ve kterých se mínění veřejnosti tak výrazně rozcházelo. Hlavní pozornost bude věnována výstavbě třídy a přiblížení principů a urbanistických teorií, které byly uplatňovány v 19. století při přestavbách měst. Prostřednictvím dobových článků se pokusím zachytit vývoj a okolnosti dílčích problematik souvisejících s výstavbou “pražského bulváru.“ Nakonec se pokusím přiblížit fenomén architektury 19. století a následně se budu věnovat vybraným stavbám v Mikulášské ulici, okolnostem jejich vzniku a jejich stylovou polohou.

1.1 Charakteristika pramenů

Charakteru práce, která je rozdělena do čtyř kapitol odpovídá i výběr pramenů k dílčím problematikám. Hlavní část bakalářské práce se zabývá výstavbou Mikulášské třídy, pro kterou mi byla výchozím materiálem především dobová periodika. Informace a posloupnosti při sledování návrhů letenského průkopu jsem čerpala především z *Architektonického obzoru*,² časopisu Spolku architektů a inženýrů v království českém, který pod tímto názvem vycházel od roku 1902. Během výstavby Mikulášské ulice byli v čele redakce Antonín Cechner a Alois Čenský. Především architekt Alois Čenský věnoval svou pozornost událostem spojeným s otázkou letenského průkopu a současně se zabýval architekturou vznikající na asanovaném území. Příspěvky vztahující se k soudobým urbanistickým proudům jsem čerpala převážně z časopisu *Dílo*,³ který od roku 1903 vydávala Jednota umělců výtvarných. Na počátku dvacátých let se problematice letenské pláň věnoval také časopis vydávaný spolkem výtvarných

² Alois Čenský, K otázce umístění české univerzity na Letné, in: *Architektonický obzor* IV., 1905.

Alois Čenský, Návrh na úpravu Letenské pláň dle prof. Jana Kouly, in: *Architektonický obzor* VI., 1907

Alois Čenský, K otázce letenského průkopu, in: *Architektonický obzor* VII., 1908

Alois Čenský, O původním návrhu arch. J. Kouly na komunikaci letenskou průkopem, in: *Architektonický obzor* IX. 1910.

Jan Koula, Návrh vstupu ke komunikaci letenské od arch. prof. J. Kouly, in: *Architektonický obzor* IX. 1910

Alois Čenský, Projekt arch. Jana Kouly na komunikaci letenskou s doplňky z r. 1909 a 1910, in: *Architektonický obzor* XI., 1912

³ Luboš Jeřábek, O moderních směrech v otázce zastavění starších částí měst, in: *Dílo* II., 1904

umělců Mánes *Styl*.⁴ Z výše uvedených periodik mi nejvíce informací poskytl konzervativněji zaměřený *Architektonický obzor*, v němž publikovali architekti zejména starší generace.

Informace o nové výstavbě na území asanovaného Josefova jsem čerpala především z topografické monografie *Židovské město pražské na vedutách, fotografiích a pohlednicích*⁵. Dílčí studie autorů se zde zabývají především stavebním vývojem Židovského města a mapováním stavu před demoličními pracemi. Publikace je bohatě doprovázena dobovými fotografiemi, především z fondu Jindřicha Eckerta. Studií o Nové zástavbě na území Židovského města zde přispěl Zdeněk Lukeš. Publikace mi poskytla také cenné informace při zpracování kapitol zaměřených na historii Židovského města a následné asanace, které se systematicky věnuje Kateřina Bečková. Roku 1993 vyšel sborník k 100. výročí vydání asanačního zákona *Pražská asanace*,⁶ ve kterém autoři detailně mapují události bezprostředně související s pražskou asanací.

Architektuře 19. století se v dnešní době věnuje především Jindřich Vybíral v publikaci *Česká architektura na prahu moderní doby*⁷, která mi byla velkým přínosem při orientaci v tomto období. V kontextu problematiky národního stylu bych ještě ráda zmínila nedávné vydání společné publikace Jindřicha Vybírala a Venduly Hnídkové *Národní styl, kultura a politika*⁸, se kterou jsem pracovala při zpracování kapitoly, která se věnuje fenoménu národního stylu.

⁴ Vilém Dvořák, Přehled vývoje letenské otázky, in: *Styl VII., 1921 -1922*

⁵ Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš et al., *Židovské město pražské na vedutách, fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.

⁶ Kateřina Bečková – Statopluk Voděra – Arno Pařík et al., *Pražská asanace. K 100. výročí vydání asanačního zákona pro Prahu*, Praha 1993.

⁷ Jindřich Vybíral, *Česká architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esejů o devatenáctém století*, Praha 2002.

⁸ Vendula Hnídková – Jindřich Vybíral, *Národní styl, kultura a politika*, Praha 2013.

2. Stavební vývoj Židovského města v Praze

Pražské Židovské město bylo až do sklonku 19. století zachováno ve své téměř intaktní podobě. Proměny, které čtvrť v průběhu staletí postihly, vyplývají z přirozeného růstu osídlené oblasti, z podnětů a potřeb sociálních, uměleckých, náboženských, politických, ale také vnějších přírodních vlivů.

Dispozice uliční sítě přetrvávala po staletí takřka beze změn. Vnější podoba a panorama ghetta svůj výraz přizpůsobovaly aktuálním potřebám. Značná část těchto modifikací proběhla v důsledku rozsáhlých požárů, a také polohou sídliště v zátopové oblasti. Vedle přírodních sil působily na vzhled ghetta vlivy vázané na aktuální slohové tendence, které se však s větším dopadem promítaly v ostatních pražských čtvrtích.

2.1 Usídlení na Starém Městě

Přítomnost židovského obyvatelstva lze v Čechách historicky doložit již v 9. století.⁹ Dobové prameny svědčí o existenci dvou migračních linií, a to od východu z Uher (Turecka) a byzantské říše a druhá ze západu přes Alpy a z Bavorska. Tato skutečnost byla až do 19. století patrná v půdorysném členění židovského ghetta, které od počátku tvořily dva oddělené sídelní bloky, které nebyly nikdy propojeny. První, starší celek zaujímal území okolo Staré školy a druhý tvořil oblast u dnešní Staronové synagogy.

Okrsek u Staré školy byl situován na východním konci Židovské ulice a pojmenován podle jeho synagogy. Historikové předpokládají, že právě sem přicházeli Židé od východu, zatímco ze západu přicházeli Židé početněji společně s německými kolonisty až v pozdějších stoletích a usazovali se v místech, kde dnes stojí Staronová synagoga.

Židovská ulice (později Josefovská, dnes Široká) byla jednou z hlavních mezinárodních tepen již od raného středověku [1]. Byla orientovaná severovýchodně, Kaprova ulice východně a Valentinská jižně. Tyto hlavní staroměstské komunikace

⁹ Veškeré informace o historii Židovského města v Praze čerpám z:

Hana Volavková, *Zmizelá Praha 3. Židovské město pražské*, Praha – Litomyšl 2002.

Arno Pařík, Stavební vývoj, in: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš et al., *Židovské město pražské na vedutách, fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004, s. 36-57.

Hana Volavková, *Židovské město pražské*, Praha 1959.

Hana Volavková, *Zmizelé pražské ghetto*, Praha 1961.

směřovaly k nejstaršímu vltavskému brodu situovanému v místech dnešního Mánesova mostu. Po dokončení Juditina mostu v roce 1172 se ohnisko komunikace přesunulo jižněji, a tím byl prostor uvolněn pro četnější usazování židovského obyvatelstva v této oblasti.

Založení Starého Města pražského v letech 1232-1234 znamenalo přelom ve stavebním vývoji na pravém břehu Vltavy, nevyjímaje židovskou osadu. Vlna kolonistů ze západu, včetně židovských přistěhovalců z Wormsu, Špýru, Řezna, Norimberku a Mohuče rozšířila původní osídlení v okolí Staré školy a mezi Židovskou ulicí a pozdější Staronovou synagogou. Na rozdíl od ostatních osad v románské Praze se tyto dva půdorysně autonomní celky nikdy nesloučily.¹⁰

2.2 Ghetto ve středověku

Podoba ghetta během středověku odpovídala představě o fungující malé čtvrti. Ohniskem společenského života a obchodního ruchu zůstávala Židovská ulice [2]. Stávající bloky uliční zástavby se postupně rozšiřovaly a prohlubovaly severním i jižním směrem. Osada byla během 13. století uzavřena branami či fortami, ve snaze uchránit její obyvatele. S postupným zvyšováním stavebních aktivit se brány posunovaly na nová, vzdálenější místa.¹¹

Topografie jádra středověkého ghetta zůstala neměnná. Domovní bloky se koncentrovaly do vymezených území u Staré školy a Staronové synagogy. Slohovou polohu vznikajících staveb určoval gotický styl, který se v rané formě uplatnil zejména při výstavbě Staronové synagogy a později v rozvinutější podobě u synagogy Pinkasovy.

Profánní architektura soukromého sektoru nebyla, na rozdíl od ostatních částí Prahy, výrazně umělecky řešena. Domy byly stavěny převážně dřevěné s kamennými podezdívkami a loubím. Střechy pokrývaly došky nebo šindele, což také urychlovalo šíření požárů, které město nejednou postihly. Ačkoliv se v židovském městě uplatňovali převážně ti samí řemeslníci a stavebníci jako v okolních čtvrtích, umělecká úroveň zde nedosahovala stejného koloritu jako na Starém a Novém Městě.

¹⁰ Tento stav trval až do 19. století.

¹¹ S vydanými privilegii Přemysla Otakara II. a následně s jejich potvrzením Karlem IV., který Židy navíc označil za služebníky královské komory (1346-1378), nastalo Židům poměrně klidné období.

2.2.1 Staronová synagoga

Výstavba Staronové synagogy [3] spadá do poslední třetiny 13. století a dodnes je přímým svědectvím o významu staroměstského židovského osídlení.¹² Raně gotická stavba je pravděpodobně dílem královské huti cisterciáckých stavebníků, kteří v tu dobu pracovali na stavbě kláštera sv. Anežky. I přes značnou nouzi o prostor vzniklo kolem stavby malé náměstí, které podtrhovalo její význam a umocňovalo devoční charakter. Synagoga nebyla jen místem určeným k duchovnímu životu. Sloužila také jako centrum vzdělání a zastávala funkce soudní a správní. Jako jedna z mála objektů z původního židovského města přežila asanaci na konci 19. století a byla zasazena do nového kontextu okolních novostaveb.

2.3 Období Renesance

Jako „Zlatý věk pražského ghetta“ označuje Hana Volavková období kolem poloviny 16. století, které vrcholí za vlády Rudolfa II.¹³ Také dobové pověsti a legendy podtrhují a umocňují magický závoj, opředený kolem této čtvrti. S Panovníkovou přízní a hospodářskou stabilitou přišla i doba blahobytu, a tak se i Židovské město stalo výjimečně aktivní v kulturní sféře, zejména ve stavebním ruchu. Následkem toho také rostl počet obyvatel a ghetto začalo rozšiřovat své dosavadní hranice [4].

Z anonymity vystupovaly renesanční osobnosti, které se stávaly významnými hybateli, při rozvoji města. Pod jejich taktovkou vznikaly nové synagogy, radnice, zdravotnická zařízení a vzdělávací instituce. Patřil k nim například představitel Židovské obce Mordechaj ben Samuel Maisel (1528-1601), který se stal velmi aktivní při rozvoji města v oblasti nové výstavby. Většina jeho stavebních podniků se orientovala na veřejné budovy. Roku 1568 inicioval stavbu radnice a tzv. Vysoké synagogy v těsné blízkosti Staronové synagogy. Stavební ruch pokračoval a v Židovském městě rostla životní úroveň výstavbou škol, nemocnic a dalších duchovních center. Po potlačení stavovského povstání (1620) vystřídal Mordechaje Maisela v roli zástupce Pražské Židovské obce Jakob Bassevi (1580-1634). Bassevi s pomocí místodržitele, knížete Karla z Lichtenštejna, dostal povolení k vykoupení domů, které byly vyvlastněny účastníkům protihabsburského povstání, čímž se hranice

¹² Stavba nemohla vzniknout bez souhlasu a podpory panovníka.

¹³ Období největšího rozkvětu nastalo po smrti Ferdinanda I. v roce 1564.

ghetta opět posouvaly. Mezi lety 1622-1623 díky těmto koupím přibýlo v ghettu 39 domů.

Zejména přelom 16. a 17. století bylo výjimečně prosperující období. Díky císařově ochraně a stavebnímu rozmachu se Židovské město začalo po všech stránkách rozvíjet. S tím neodmyslitelně souvisel i nárůst populace. Na počátku 17. století zde žily přibližně tři tisíce obyvatel.

Do prosperující doby ovšem vstoupila třicetiletá válka a Židovské město, stejně jako ostatní části Prahy, bylo pleněno, zasaženo zvyšováním daní a celkovým úpadkem obchodu. Také morová epidemie přispěla k úpadku životní úrovně a pochopitelně se odrazila na počtu obyvatel. Zanedlouho se situace opět změnila přílivem nových exulantů z Polska, západní Ukrajiny, Vídně a Uher. Navýšení obyvatel bylo kolosální. Před rokem 1689 počet stoupl na dvanáct tisíc. Díky dramatického nárůstu obyvatel byla potřeba ghetto rozšířit. Tentokrát aktivity nesahaly za hranice čtvrti, ale stavební vývoj expandoval uvnitř. Bylo zapotřebí využít každou možnou nezastavěnou plochu, čímž se postupně zahušťovala stávající zástavba, směrem do ulic i do dvorů, různými přílepkami a přístavbami. S koncem třicetileté války počaly neúspěšné snahy o redukci ghetta, které vyvrcholily katastrofickým požárem roku 1689.

2.4 Vrcholný barok

Po požáru počet obyvatel poměrně rychle dosáhl téměř původního stavu. Stavební obnova a následující vývoj pokračoval v duchu intenzivních zahušťujících přístaveb uvnitř města. Situace se opět změnila po nástupu Marie Terezie na trůn. Ta nařídila vypovězení všech Židů z Českého království, za údajnou podporu pruského vojska při obsazování Prahy v září roku 1744. Ghetto poté obsadila chátra, která plenila a pustošila ulice podobně jako přírodní katastrofa. Brzy však bylo Židům umožněno se do Prahy vrátit. Do pokusů o obnovu čtvrti zasáhly další požáry a židovské obyvatelstvo se následně usilovně snažilo získat finanční prostředky na rozsáhlou přestavbu města. Výpůjčkami získali potřebný obnos a roku 1754 bylo vydáno nařízení k přestavbě s regulacemi na nutnou šířku ulic a výškovou úroveň zástavby. V tomto období také vznikla židovská radnice [5], která se z původní zástavby dochovala dodnes. Přestavba pokračovala během druhé poloviny 18. století. Ulice byly narovnané, některé parcely rozšířeny směrem do ulic, budovy zvýšeny ale celková dispozice se výrazně nelišila od

stavu před požárem. Roku 1770 byly domy uvnitř ghetta podobně jako v jiných částech Prahy očíslovány.

2.5 Klasicismus

Vlna osvícenství a josefínské reformy zasáhly také obyvatele Židovského města. Na přelomu 18. a 19. století začala klasicistní přeměna ghetta. Sociální projekty se soustředily na výstavbu veřejně prospěšných budov v podobě škol, sirotčinců a nemocnic. Klasicismus se projevil i na výstavbě velkých nájemných domů i stávající zástavba byla v tomto duchu modifikována.

Na konci 18. století počet obyvatel hlásil opět alarmující stav, což se odráželo i v množství staveb. V roce 1801 čítaly budovy na 274 domů, které byly rozděleny na 1 191 podílů. Podílové vlastnictví nemovitostí, tzv. reálné dělení domovního majetku, vychází z vlastnictví jednotlivých částí budovy, jako jsou patra, byty i jednotlivé místnosti či schodiště. Vlastnictví nemovitého objektu umožňovalo jeho majiteli právo na pobyt ve městě. V Židovském městě byl tento způsob dělení zcela běžný.

Podobu města zachycuje model Prahy, vytvořený Antonínem Langweilem z roku 1830. Vytváří obraz ještě barokního uspořádání před velkým požárem v roce 1754 [6- 8].

Ke konci 19. století se životní podmínky a celková úroveň rapidně zhoršovaly, zejména díky vysokému počtu obyvatel. Současně prostorové možnosti byly natolik limitované, že neumožňovaly přizpůsobit se populačnímu růstu. Bohatší Židé se snažili uniknout z přelidněného města, což se jim mohlo podařit až roku 1849, kdy byl zrušen zákon o nuceném pobytu Židů v ghettu.

2.6 Josefov

Roku 1851 bylo ghetto přičleněno Praze jako její pátá čtvrť a na památku reformy Josefa II. po něm pojmenováno. Po povýšení Josefova se začala situace uvnitř čtvrti rychle měnit. Rodiny, které vlastnily byt' jen minimální prostředky, se snažily z Josefova odstěhovat do lepších čtvrtí na Starém Městě, popřípadě na území Vinohrad, Smíchova apod. Josefov se tak postupně stával sídlem chudiny a spodiny se špatnou pověstí. Postupně se hygienická situace stávala neúnosná a výrazně se odrážela ve statistikách úmrtnosti. Ničemu nepřispívala uliční dispozice, jejíž klikatými a úzkými uličkami neproudilo dostatek vzduchu a slunečního svitu a domy tak více podléhaly vlhkosti a plísním [9-11].

Neúnosný stav budil velkou pozornost a městská rada se po dlouhých jednáních a přípravách rozhodla přikročit k radikálnímu řešení oblast asanovat.

3. Asanace Josefova s odstupem jednoho století

Pod pojmem asanace dnes rozumíme plošný zásah do stávající struktury městské zástavby ve smyslu její demolice a následné zastavění v souladu s dobovými požadavky. Vlastní význam slova asanace v sobě ovšem nese předpoklad, že prováděné změny úzce souvisí se snahou ozdravit životní prostředí.¹⁴

V průběhu let se výrazně formovaly a modifikovaly pohledy na samotnou motivaci dramatické přestavby v historickém jádru Starého Města. Nejprve se polarizace názorů odrážela především v hodnocení původní zástavby. Na jedné straně stáli zastánci hodnot a kvalit stávajících objektů, kteří se silným nábojem hájili památky a na straně druhé příznivci modernizace oblasti, která svou polohou v blízkosti Staroměstského náměstí a nevyhovujícím stavem, přímo vybízela k rozsáhlému zásahu.

„Kulturní vandalství“, „stavební lichva“ a „parcelářství“ jsou pojmy, kterými se pražská asanace od devadesátých let 19. století skloňovala. Zásahy poháněné bezohlednými stavebními spekulacemi byly přirovnávány k řádění bestie, která ignorovala protestující akce české intelektuální skupiny.¹⁵ Vypůjčeným pojmem *Bestia triumphans* od Friedricha Nietzscheho, označil Vilém Mrštík události, které souvisely s pražskou asanací. Od této chvíle se termín stal synonymem pro jakékoliv další devastující chování vůči kulturním památkám.¹⁶ Pro ucelenou a příznačnější představu o průběhu asanace je třeba sledovat události, které předcházely samotným demoličním pracím.

3.1 Co předcházelo asanačnímu zákonu

Spouštěcím mechanismem celého procesu byla snaha povýšit Prahu v duchu představ o kapitalistickém velkoměstě. Úvaha o fungování města na moderní úrovni s sebou však přinesla spoustu otázek, a to zejména finančního, hygienického a dopravního charakteru. Rada královského hlavního města už v roce 1876 vykazovala

¹⁴ Marie Benešová – Rudolf Pošva, *Ghetto. Asanace*, Praha 1993, s. 7.

¹⁵ Kateřina Bečková, *Pražská asanace*, in: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš et. al., *Židovské město Pražské na vedutách, fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004, s. 70.

¹⁶ Kateřina Bečková, *Mrštíkova Bestia triumphans po sto letech. Aneb o co tehdy vlastně šlo*, in: *Zprávy Klubu Za starou Prahu I*, 1997, s. 9.

zájem o ozdravení starých částí Prahy, od kterých si mimo jiné slibovala celkový hospodářský vzestup a zvýšení životní úrovně.¹⁷

Josefov už dávno nebyl židovskou čtvrtí jako v minulosti. Majetnější Židé se stěhovali do prostornějších bytů na Nové Město, Vinohrady a Smíchov a v Josefově zůstala jen hrstka ortodoxních rodin. Čtvrť byla přehuštěna nejchudší vrstvou obyvatelstva, jak židovskou, tak křesťanskou. V ulicích se pohybovali zástupci té nejspodnější skupiny pražských obyvatel. Tato sociální situace se výrazně odrazila na stavu obytných budov, ulic a celkové atmosféře Josefova.¹⁸

Podklady pro přípravu asanačního zákona vycházely především ze statistik o zdravotním stavu obyvatel, srovnáváním úmrtnosti v jiných částech Prahy a z faktu, že Josefov a část Starého Města spadaly do zátopové oblasti. Další faktor, kvůli kterému byl zásah žádoucí, poukazoval na výrazně vyšší stavební aktivity pražských předměstí, oproti vnitřní Praze, kde bylo 531 volných parcel k zastavění. Stavebnímu ruchu v centru Prahy bránila především stanovená vysoká činžovní daň, díky které se podniky koncentrovaly především na předměstí.¹⁹

3.1.1 Motivace k rozsudku nad Josefovem

Pro budovatelské snahy, učinit z Prahy město na úrovni evropských metropolí, byl katastrofální stav Josefova městské radě trnem v oku. Motivace zásahu ale nevyplývala z podnikatelské lobby a snahy získat lukrativní stavební parcely v centru města, jak bylo dlouhou dobu míněno.²⁰

Zejména díky nedávnému studiu Kateřiny Bečkové a kolektivu dalších odborníků, byla problematika pražské asanace osvětlena novými poznatky na základě sledování dobových dokumentů, jejichž obsah vyvrací některé vžitě legendy opředené kolem asanačních událostí.

Situovanost Josefova v samém centru Prahy opravdu vybízela k hledání hlavní motivace jeho přebudování v ekonomickém zisku z výnosných parcel osvobozených na dvacet let od daně. Nicméně, jak dokládá Kateřina Bečková dobovými materiály a

¹⁷ Viz Benešová – Pošva (pozn. 14), s. 8.

¹⁸ Viz Bečková, Pražská asanace (pozn. 14), s. 70.

¹⁹ Viz Benešová – Pošva (pozn. 14), s. 8.

²⁰ Kateřina Bečková, Asanace- zatracovaný i obdivovaný projekt obce Pražské, in: Kateřina Bečková – Jiří Hříza – Marie Benešová et al., *Pražská asanace. K 100. výročí vydání asanačního zákona pro Prahu*, Praha 1993, s. 35.

citovaným článkem z *Národních listů* z roku 1883, byly prvotní úvahy nad nutností asanace vedeny z reflexe „*ostudné stavební a hygienické zanedbanosti Josefova*“ a především jeho „*mimořádné polohy v nejbližší blízkosti salonu Prahy, Staroměstského náměstí*“, přičemž „*mimořádnost*“ nebyla tehdy vnímána z hlediska stavebně výhodné polohy, ale z hlediska úlohy reprezentace města.²¹ Radní se velmi obávali možných pomluv, že takto zanedbaná část přímo v centru hledáčku přiláká odsuzující pohledy cizinců, kteří by jezdili navštěvovat Prahu výhradně jako atrakci.²² Tento stav by samozřejmě neodpovídal tužbám vymanit Prahu ze statutu provinčního města, kterou chtěli pražané vystavět v novém, kosmopolitním duchu metropole. Přestavbou chtěli vnést do Prahy módní čtvrti s vysokými honosnými domy a bulváry po vzoru Paříže. Později sny vykrytalizovaly v podobě regulačního plánu, který v sobě zahrnoval přímou osu Mikulášské třídy.

3.2 Asanační zákon a příprava vyvlastnění objektů

Pražský magistrát zdůvodňoval potřebu asanace také zmíněným stagnujícím stavebním ruchem. V kontrastu s rychle se rozvíjejícími pražskými předměstími to byl stav velmi nežádoucí. V podkladech pro asanační zákon proto deklaruje podporu stavebním podnikům. Zákon č. 23 říšského zákoníku z 11. února 1893, tzv. asanační, následně přesně vymezil osvobození od domovní daně na dobu 20 let, dále osvobozením novostaveb od zemské, obecní a školní přírážky. Dále na základě návrhu městské rady z roku 1887 byla zákonem č. 22 přesně vymezena hranice asanačního obvodu a tentýž zákon také propůjčil městu právo na vyvlastnění nemovitostí ležících v asanačním obvodu. Zákony vešly v platnost 7. dubna 1893. Před samotným spuštěním celé akce byla sestavena asanační kancelář, která měla na starosti řízení regulace.²³ Byl také zveřejněn regulační plán, který vymezoval asanační území podle jednotlivých obvodů Josefova a Starého Města.

Součet odsouzených objektů se vyšplhal na 584 domů, připsaných 1 793 vlastníkům.²⁴ Zajímavým momentem v procesu vyvlastňování nemovitostí se může jevit skutečnost, že sdružené spolky majitelů postižených domů příznivě vítaly asanační

²¹ Viz Bečková, Asanace- zatracovaný i obdivovaný projekt (pozn. 20), cit. s. 34.

²² Viz Bečková, Pražská asanace (pozn. 15), s. 70.

²³ Ibidem, s. 71.

²⁴ Ibidem, s. 71.

zákon, dokonce se jej snažily urychlit v rámci nutného ozdravení města. Nicméně ve chvíli, kdy padlo podezření, že městská rada hodlá přenechat asanační území k vyvlastnění peněžnímu ústavu, sami z obavy podhodnocení jejich majetku navrhly nabídnout nemovitosti soukromým podnikatelům a dosáhnout tak prostřednictvím tržní konkurence vyšší nabídky.²⁵ Návrh byl přijat, dokonce podnítil snahu nalézt vhodného podnikatele ze zahraničí. To se bohužel nepodařilo a nakonec bylo schváleno, aby pražská obec provedla asanaci sama. Povoláním od c. k. místodržitelství z roku 1896 přistoupila městská rada k samotnému procesu vyvlastňování a jednání s majiteli domů z prvních čtyř asanačních obvodů, kam spadá i oblast budoucí Mikulášské třídy.

3.2.1 Regulační plány

Regulační soutěž z 1. října 1886 byla vypsaná k získání podrobných podkladů pro asanační zákon. Roku 1887 dostala porota k hodnocení pět různých návrhů. První cena byla udělena projektu s názvem „*Finis ghetto*“, který vypracoval kolektiv autorů složený z městského geometra Alfreda Hurtiga, architekta Matěje Strunce a městského inženýra Jana Heidy. Druhá cena byla udělena regulačnímu řešení inženýra Jana Kaftana a poslední ohodnocení získal plán s názvem „*Srdce země české*“ inženýrů V. Lišky a K. Vosyky. Nicméně ani jeden z projektů neodpovídal přesnému zadání a na základě této skutečnosti byl sestaven kompilát všech oceněných návrhů [12].²⁶

3.3 Bestia triumphans Viléma Mrštíka

Mrštíkův spis *Bestia triumphans* byl dlouhou dobu univerzálně interpretován jako nadčasový manifest obránců staré Prahy, přičemž ona řádící bestie byla přirovnávána k podnikatelskému lobbování prahnoucímu po zisku. Kateřina Bečková upozornila, že takováto charakteristika je poněkud zjednodušená a skutečnosti se velmi vzdaluje.²⁷ Článek Viléma Mrštíka, který vyšel roku 1897 v časopise *Rozhledy*, byl totiž bezprostřední reakcí na události, které následovaly po uveřejnění manifestu *Českému lidu!*, tzv. Velikonočním manifestu, který uveřejnily *Národní listy* roku 1896. Právě

²⁵ Viz Bečková, Pražská asanace (pozn. 15), s. 71.

²⁶ Viz Bečková, Asanace- zatracovaný i obdivovaný projekt (pozn. 20), s. 38-39.

²⁷ Viz Bečková, Mrštíkova Bestia triumphans (pozn. 16), s. 9.

tento spis byl skutečným lobbujícím hlasem řady významných osobností, které se stavěly do čela ochránců staré Prahy. Velikonočním manifestem vyjádřili svůj postoj zejména spisovatelé, malíři a architekti, kteří nemilosrdně odsuzovali aktéry podílející se na ničení kulturních památek, včetně snah o modernizaci města.²⁸ Rozruch okolo asanace Josefova je vnímán jako velmi neklidné období, které zvedalo ze židlí osobnosti Prahy, které se veřejně vyslovovaly proti regulačním zásahům. Jednalo se ovšem o úzkou skupinu skutečně zainteresovaných jedinců, jejichž volání většinou nedostalo odpovědi. Velikonoční manifest měl také oslovit širší veřejnost, celý národ, aby nebyl lhostejný vůči ničení kulturních památek.

Manifestu se dostalo veliké podpory z řad dalších osobností, díky které vznikla na návrh Spolku architektů a inženýrů Umělecká komise znalců, která důkladně a svědomitě hodnotila regulační plány Prahy a další úpravy, které následovaly. Tento vstřícný krok ze strany městské rady na chvíli uklidnil rozbouřenou hladinu a komise se s očekáváním pozitivních výsledků pustila do práce.²⁹

Nicméně původní entusiasmus opadl ve chvíli, kdy komise narazila na nerespektování a lhostejnost ze strany městské rady vůči výsledkům, kterých se odborníci dopracovali. Teprve na to konto sepsal Vilém Mrštík svůj manifest adresovaný členům městské rady, které tímto sofistikovaně invektivním způsobem označil za nevzdělance.

3.4 hodnocení asanace

Hodnocení pražské asanace v sobě odráží polarizaci názorů od jednoznačně kritického postoje, po plné přijetí nových hodnot, které architektura přelomu 19. a 20. století přinesla. Zejména starší odborná literatura klasifikuje novou výstavbu jako nekonečný omyl, ulice hodnotí jako bezcharakterní masy zdiva a příčiny asanace vidí v „parcelářském kořistění“.³⁰ Dobová situace byla velmi podobná. Důkazem toho je karikatura Pavla Janáka z roku 1905 [13], který znázornil budoucí nežádoucí stav, jenž odpovídal asanačním záměrům. Karikatura vykresluje situaci kolem Staronové synagogy v Mikulášské ulici, která je zde „vytržena ze svého původního kontextu a je obestavěna vysokou uliční zástavbou na vyrovnaném terénu ulice. Přes svou tvarovou

²⁸ Viz Bečková, Mrštíkova Bestia triumphans (pozn. 16), s. 9.

²⁹ Ibidem, s. 10.

³⁰ Viz Bečková, Pražská asanace (pozn. 15), s. 74.

*bohatost působí uliční fasády sterilním a neživým dojem a v takto nekonečně dlouhých ulicích si chodec připadá jako na dně vyschlého řečiště, svou jednotvárností nejen nudí, ale také nahánějí hrůzu.*³¹

Dnešní hodnocení se staví k tomuto regulačnímu podniku více méně kladně. V nové architektuře úspěšně nachází témata k ocenění, zejména v provedení kvalitních dekorativních a řemeslných prací, a také v kompatibilitě současného stavu, který do jisté míry slouží původním reprezentativním účelům, kterým by původní zašlá zástavba nedostála. Kateřina Bečková se objektivně staví k hodnocení zmizelé Prahy následovně: *„Nelze vůbec předpokládat, že by bývalé ghetto, kdyby se mu před 100 lety asanace přece jen zázrakem vyhnula, zachovalo dodnes. Mnozí majitelé by dříve či později provedli radikální stavební zásah na vlastní náklady nebo by nemovitost prodali zájemcům o stavební investice.*³²

³¹ Viz Bečková, Pražská asanace (pozn. 15), cit. s. 75.

³² Ibidem, cit. s. 75.

4 Výstavba Mikulášské třídy

Trasa Mikulášské (dnešní Pařížské) třídy byla bezesporu nejrazantnějším zásahem do uliční soustavy Josefova. Vypracovaný asanační plán počítal do jisté míry se zachováním původní uliční sítě. Trasu Mikulášské však řešil geometrickým řezem od Staroměstského náměstí k pravému břehu Vltavy. Zbývající ulice asanované oblasti víceméně upravoval rozšířením a narovnáním terénu podle potřeby a soudobých požadavků.³³ Autoři vítězného projektu [12], inženýři Alfred Hurtig, Jan Heide a Matěj Strunc návrh pojali jako sestavení urbanistických zásad a přístupů uplatňovaných v 19. století při přestavbách evropských metropolitních měst. Velká míra zachování uliční soustavy v její členitosti a zakřivení odpovídá „*sitteovsko-gurlittovským*³⁴ *zásadám rázovitosti a malebnosti.*“³⁵ Principy, na kterých stavěli tito urbanisté, vycházely především z kritiky urbanistického schematismu. Ve svých kompozicích se snažili využívat zásady organicky rostlých středověkých měst.³⁶ Naproti tomu přímočaré průlomy Mikulášské a Kaprovy ulice odpovídaly urbanistické koncepci, která byla v 50. a 60. letech 19. století uplatněna při přestavbě Paříže Georgesem Haussmannem.³⁷

Po rozsáhlé expanzi změn v historickém jádru Prahy na sebe nenechaly dlouho čekat další plány. Zejména široká Mikulášská ulice vzbudila úvahy nad jejím pokračováním výstavbou mostu a jejím propojením skrze Letenskou pláň s plánovanou rezidenční čtvrtí na rozhraní Holešovic a Bubenče.³⁸ S řešením komunikačního spojení Starého města v severnější poloze s druhým břehem bylo a priori počítáno.³⁹ První úvahy na toto téma padly již roku 1863 při zamýšlení třetího pražského mostu. Později, v 80. letech zazněl návrh pro přemostění v místech Letenské pláně.⁴⁰

³³ Zdeněk Lukeš, Nová zástavba na území Židovského města, in: Edmund Orián (ed) – Zdeněk Lukeš – Kateřina Bečková – Arno Pařík et al., *Židovské město pražské na vedutách, fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004, s. 308.

³⁴ Sitte (1843-1903), rakouský urbanista, Cornelius Gurlitt (1850- 1938), německý historik umění. Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1995, s. 26.

³⁵ Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1995, s. 28.

³⁶ Camillo Sitte, *Stavba měst podle uměleckých zásad*, Brno 2012, s. 8.

³⁷ Georges Haussmann (1809-1891) prefekt, v 50. a 60. letech řídil přestavbu Paříže. Švácha (pozn. 35), s. 27.

³⁸ Viz Lukeš, Nová zástavba na území Židovského města (pozn. 33), s. 309.

³⁹ Benešová – Pošva (pozn. 14) s. 13.

⁴⁰ Alois Kubíček, O novou Prahu, in: *Styl VII.*, 1921- 1922, s. 31.

Konkrétní návrh vést prodlouženou Mikulášskou třídu mírnou serpentinou přes Letnou vyslovil až roku 1893 architekt Jan Zeyer.⁴¹ Architekt Jan Koula⁴² však roku 1897 tuto ideu modifikoval. Stále počítal s napojením v ose Mikulášské, nicméně zavrhl serpentinu a rozhodl se novou ulici „*vyvést širokým přímým průkopem, přemostěným v čele letenské stráně monumentální triumfální branou.*“⁴³ Otázka formy komunikačního spoje vyvolala rozsáhlé a vášnivé diskuze, které vyvrcholily soutěžemi v letech 1900–1901 a 1908–1910.⁴⁴ Projekty přicházely postupně s návrhy průkopu, tunelu, případně povrchového spojení. Pražská obec přijala velkorysou ideu prodloužené trasy příznivě. V letech 1905–1908 nechala na základě Koulova návrhu postavit přes řeku most Svatopluka Čecha. Nicméně situaci změnilo rozhodnutí vídeňské vlády povýšit Bubeneč, se kterým se původně chtěla Praha spojit, na samostatné město. Tím nastaly komplikace s původním záměrem a pražská samospráva v tuto chvíli začala o celou akci ztrácet zájem, dokonce roku 1913 zadala stavebnímu úřadu přestudovat možnosti výstupu na Letenskou pláň z jiného místa.⁴⁵ Z urbanistického hlediska dosáhla výstavba Mikulášské třídy v tomto bodě svého vrcholu.

Ve chvíli, kdy končí práce inženýrů a geometrů na uliční dispozici, přichází na řadu otázka slohové či stylové podoby, v jaké má být uvolněné území zastavěno. Architektonická scéna v Praze konce 19. století se nesla v duchu pozdního historismu. Zdrojem inspirace se s nečekanou oblibou stal neobarok, který byl především díky studiu Bedřicha Ohmanna oceňován pro vlastní tvarosloví, ale zejména pro jeho „českost.“⁴⁶ Tento fakt byl pravděpodobně rozhodujícím při ocenění neobarokního fenoménu vzhledem k palčivé dobové potřebě vymezení „národního stylu.“⁴⁷

V případě asanované oblasti byl historismus na fasádách nových činžovních domů také prostředníkem přechodu z historického jádra města na nově zastavěná území, ve jménu zachování staropražské malebnosti. Z výše popsaných důvodů byla v počáteční etapě výstavby, do které spadá i Mikulášská třída, volena nebarokní průčelí

⁴¹ Jan Zeyer (1847–1903) Český architekt, představitel české neorenesance. Jindřich Vybíral, *Česká architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esejů o devatenáctém století*, Praha 2002, s. 148.

⁴² Jan Koula (1855–1919) Absolvent vídeňské akademie a profesor pražské techniky. Představitel pozdního historismu. Pavel Vlček a kol. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 329.

⁴³ Viz Švácha (pozn. 35), cit. s. 29.

⁴⁴ Viz Lukeš, *Nová zástavba na území Židovského města* (pozn. 33), s. 309.

⁴⁵ Viz Švácha (pozn. 35), s. 29.

⁴⁶ Jaroslav Herout, *Století kolem nás*, Praha 1981, s. 266.

⁴⁷ Jindřich Vybíral, *Česká architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esejů o devatenáctém století*, Praha 2002, s. 222.

na fasádách. V některých případech byla dokonce pod tlakem veřejnosti úředně předepsána, jako v případě Schierova domu na rohu Staroměstského náměstí a Mikulášské ulice.⁴⁸ S postupem času pomalu ustávala ortodoxní a dogmatická poloha historismu a stylové formy na fasádách se začaly rozvolňovat v duchu eklektismu. Vedle neobarokního dekoru se objevují i formy kombinující prvky renesanční a gotické.⁴⁹

Je třeba brát v úvahu, že tato první etapa nové výstavby byla dílem zkušených projektantů, většinou absolventů a profesorů pražské techniky, například Jana Kouly.⁵⁰ Jejich úkolem bylo vsadit nové stavby nerušeně do historického rázu čtvrti. S nástupem mladší generace architektů byly ovšem tyto formy a prostředky považovány za dávno překonané. Velmi často se v dobové kritice setkáváme se silně pejorativními výroky na adresu poasanační architektury. Výrazy, jako „bezduchá“, „tupá“, „nudná“, „sterilní“, „fosilní“ a „kaširovaný kýč“ tehdy běžně charakterizovaly přístup nové generace, která na počátku 20. století hledala vlastní způsob uměleckého vyjádření moderní doby. Tzv. moderna, pod jejímž praporem proklamovali mladí architekti nutnost redukce dekoru a zdůraznění konstrukce a funkce stavby, byla u nás zastoupena především okruhem Jana Kotěry, žáka vídeňského váženého architekta Otto Wagnera.⁵¹ Na krátkou chvíli se stal kompromisem mezi historismem a modernou secesní styl, který se zcela nezříká dekoru, ale využívá pro ni typické zoomorfnní a florální tvarosloví.

Všechny tyto stylové proměny, zapříčiněné duchem doby, můžeme pozorovat v konečné podobě architektonické scény Mikulášské třídy. Počínaje povzbuzením národního sebevědomí, zejména díky uvolněné době po Bachovu absolutismu, byla Mikulášská třída svědkem hledání jakéhosi národního stylu a zároveň doznívajícím odkazem Hübschovy otázky *V jakém stylu máme stavět* a posléze místem střetu generačních názorů na architekturu, která by byla adekvátní své době.⁵²

V následujících kapitolách se podrobněji zaměřím na výše popsané momenty ve výstavbě Mikulášské třídy z hlediska urbanistické koncepce, formování vyústění třídy, představením problematiky architektury 19. století a nakonec uvedu na vybrané konkrétní projekty samotné výstavby.

⁴⁸Viz Vybíral (pozn. 47), s. 222.

⁴⁹ Viz Lukeš, Nová zástavba na území Židovského města (pozn. 33), s. 310.

⁵⁰ Ibidem, s. 310.

⁵¹ Ibidem, s. 310.

⁵² Heinrich Hübsch: *Im welchem style sollen wir bauen?* (1828)

4.1 O moderních směrech v otázce upravení starších částí měst

Východiskem pro tuto kapitolu je stejnojmenná stať Dr. Luboše Jeřábka⁵³ otištěná v II. ročníku periodika *Dílo* z roku 1904, která přináší podrobnější výklad palčivých otázek ohledně urbanismu měst, zejména v jeho starších částech. V době, kdy docházelo k rozsáhlým stavebním zásahům do většiny evropských velkoměst, existovala poměrně skromná literatura vztahující se k teorii městského urbanismu. Významným dílem přispěl Camillo Sitte,⁵⁴ jehož zájem o prostorovou kompozici měst byl podnícen tehdy probíhající přestavbou Vídně. Své nesouhlasné názory a kritiku koncepce vídeňské Ringstrasse sepsal v publikaci *Stavba měst podle uměleckých zásad*,⁵⁵ která se stala záhy moderm operandi při řešení koncepcí měst, jejich ulic, náměstí a umístování veřejných budov.

Jeřábkův příspěvek se výrazně opíral o stěžejní práce starších architektů a teoretiků, které srovnával s progresivnějšími názory novější doby a zažitými způsoby tehdejších regulačních kancelářů.⁵⁶ Položil nejdůležitější otázky ohledně uspořádání a podoby ulic, úpravy terénu a celkového rázu jednotlivých čtvrtí. Některé z nich, které považují za tematicky přínosné z hlediska formování veřejného prostoru Mikulášské třídy, se pokusím podrobněji nastínit v následujících podkapitolách.

4.1.1 Rovné či křivé ulice?

„*Cesta přímá jest nejlepší*“ znělo motto, které charakterizovalo vítězný regulační (v dobové terminologii upravovací) plán Ludwiga Förstera⁵⁷ pro Vídeň a její okružní třídu. Devíza projektu se stala od 70. let 19. století vůdčí ideou při úpravách Prahy, neboť plány Vídně, Pešti a Drážďan, byly téměř výhradními studijními materiály našich stavebních úřadů.⁵⁸ Na základě těchto příkladů byly vypracovány pražské

⁵³ Dr. Luboš Jeřábek (1864-1937), vybudoval Zemský památkový úřad pro Království české, zasazoval se o ochranu pražských památek. V roce 1900 byl jedním ze zakladatelů Klubu Za starou Prahu. Pavel Pešout, 150 let od narození Luboše Jeřábka, in: <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/zpravy-recenze/150-let-od-narozeni-lubose-jerabka/> vyhledáno 5. 5. 2015

⁵⁴ Camillo Sitte studoval na Akademii výtvarných umění u P. Nobileho. Významný urbanista 19. století, také působil v Čechách. Viz Sitte (pozn. 36), s. 7.

⁵⁵ Viz Sitte (pozn. 36), s. 8.

⁵⁶ Luboš Jeřábek, O moderních směrech v otázce zastavění starších částí měst, in: *Dílo* II., 1904, s. 195.

⁵⁷ vlastním jménem Ludwig Christian Friedrich von Förster, vídeňský architekt, (1797- 1863) http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=3372 vyhledáno 5. 5. 2015

⁵⁸ Viz Jeřábek (pozn. 56), s. 195.

regulace bez přihlednutí k diametrálně odlišným podmínkám jednotlivých měst.⁵⁹ Charakteristikou soudobých přístupů byla tendence přímé „rovnočárnosti“ ulic, jejichž úkolem bylo propojit zvláště důležité body uvnitř města.⁶⁰

Oproti tomuto trendu vyslovil Jeřábek otázku zda „*má se spojení toto státi za každou cenu rovnou linií a jest tato linie, tento rovný směr vždy účelný, krásný?*“⁶¹ Starší principy v tvorbě komunikací vycházely z estetického vnímání prostředí v krajině se samovolně modifikovanými vlnitými cestami. Díky volnému a organickému vzniku zakřivených linií vystupují do popředí harmonie a krása jednotlivých zákoutí. Zatímco tento způsob byl viditelně aplikován v křivkách středověkých měst, soudobé moderní trendy v městské krajině využívaly přímé ulice po obou stranách vymezené výškovou zástavbou, jednak kvůli vytyčení pohledových bodů a zároveň z praktických důvodů zkracování vzdáleností.⁶²

Jeřábek upozornil na možný kompromis těchto forem, který z obou přístupů vyzdvihne pouze jejich pozitiva, a to prostřednictvím lehkého vychýlení z rovné linie. „*Mírně zakřivená ulice má tu výhodu, že právě jejím zakřivením vždy jednostranná část ulice bude tvořiti zároveň i prospekt ulice, a sice prospekt střídavý.*“⁶³ Výhledová scenérie tak projde s každým krokem řadou proměn a bude mít větší šanci uchytit divákův pohled.

Existují ale i případy, ve kterých se zdá být rovná linie tou nejlepší volbou. Zejména tam, kde ulice musí sloužit hlavnímu komunikačnímu proudu a v ose jejího zakončení je možné umístit výrazný architektonický prvek, který by třídě vtiskl charakteristický punc. V takovém případě jsou dlouhé a rovné linie říms a ustupující ploché řady okenních tabulí zcela ospravedlnitelné, neboť ubíhají k určitému bodu na konci ulice. Zde umístěný objekt by měl svou monumentálností tvořit protiváhu k dlouhým a nudným uličním čarám a působit pro chodce přitažlivým dojmem. Za zdařilé realizace tohoto případu považuje Jeřábek zakončení ulic Boulevard de l'Opera v Paříži s budovou opery a [14] Rue de la Régence v Bruselu, která vrcholí mohutným

⁵⁹ „*Města ta založena v rovinách a postrádala již v létech padesátých celkového starobylého rázu, který již dávno před tím byl porušen. Byla dále i městy sídelními, se všemi výhodami těchto. Nelze tudíž stavební poměry měst těchto na Prahu aplikovati.*“ Viz Jeřábek (pozn. 56), cit. s. 196.

⁶⁰ Ibidem, cit. s. 196.

⁶¹ Ibidem, s. 196.

⁶² Ibidem, s. 196-197.

⁶³ Ibidem, cit. s. 199.

justičním palácem [15]. Z Prahy jmenuje Václavské náměstí s pohledem na Zemské muzeum [16], popřípadě Ječnou ulici s novogotickým kostelem sv. Ludmily.⁶⁴

Domnívám se, že Mikulášská třída měla od svého počátku velký potenciál stát se právě tím úspěšným příkladem metropolitního bulváru. Studie průkopu Letenské pláně v ose Mikulášské třídy a následné řešení monumentální univerzitní stavby v jejím zakončení, dle mého názoru splňovaly výše specifikované podmínky.

4.1.2 Úprava terénu

Počínání regulační kanceláře a technických komisí v otázce upravování městského terénu bylo rovněž Jeřábekem hodnoceno velmi negativně. Hlavní důvody pro odmítnutí úprav pražského terénu spočívaly jednak v míře vynaložených nákladů, ale především konstatovaly fakt, že Praha přirozeně neleží v rovině, a právě v tom je její krása.⁶⁵ Snižování, popřípadě zvyšování úrovně ulic mělo také za následek propady významných staveb pod úroveň ulic a ohrožovaly tak významné památky, jako tomu bylo v případě Staronové synagogy a židovské radnice při budování Mikulášské třídy. Jeřábek chtěl svým příspěvkem pravděpodobně oslovit a v konečném důsledku zmobilizovat čtenáře k většímu zájmu o stavební aktivity, které se násilným způsobem zarývaly do výrazu města. „*Dosud ale snahy naše zůstaly marnými a rozbíjely se o naprosto odmítavé stanovisko městských stavebních úřadů, jež i v této otázce nejdou s duchem času.*“⁶⁶ Jako adekvátnější a pokrokovější přístup považoval postoj německého architekta a historika umění Cornelia Gurlitta, který své názory vyjádřil v knize *Städtebaufragen*.⁶⁷ Stávající snahy stavebních úřadů měly za cíl za každou cenu odstranit výškové rozdíly ulic a sjednotit úroveň města. Jeřábek se proti těmto tendencím vymezuje návrhem Gurlitta záměrně udržet tyto nerovnosti v zájmu krásy měst, dokonce navrhuje jejich stupňování. Jednotvárné až „sterilní“ ulice totiž oslabují genia loci města s tak bohatým a mnohvrstevnatým kulturním dědictvím, jakým je Praha. Moderní postoj by naopak vycházel z potřeby zdůraznit významné body nápadným výškovým rozdílem, které by byly přístupné pouze pro pěší prostřednictvím

⁶⁴ Viz Jeřábek (pozn. 56), s. 200.

⁶⁵ Ibidem, s. 204.

⁶⁶ Ibidem, cit. s. 204.

⁶⁷ volně přeloženo *Problémy městského plánování*

ramp a schodů. Automobilová doprava by se potom řídila mírnými oklikami.⁶⁸ Je jisté, že na počátku 20. věku městští urbanisté nepočítali s tak kolosálním nárůstem počtu aut v ulicích, tudíž alespoň z praktického hlediska dnešní uživatel přímou a hladkou komunikaci může vítat. Nicméně terénní úpravy na Novém městě, asanované části Starého města a Podskalí byly i přes dobovou nelibost odborné veřejnosti schváleny a následně uskutečněny. Malebná návrší byla nahrazena nakloněnými rovinami, naplněnými pouze fádností a zdlouhavostí.⁶⁹

V tuto chvíli bych opět ráda vyzdvihla potenciál Mikulášské třídy v její ideové podobě. Výhodně položená Letenská pláň nabízela zajímavé možnosti pro efektivní zpracování výstupu k plánované budově univerzity. Vyvýšená poloha umožňovala vést pěší zónu například po dvouramenném schodišti s výhledovými a odpočinkovými terasami v různých úrovních výstupu. Veřejný prostor by tak mohl být využit nejen jako centrum studentského života, ale svým výhledem na Staré i Nové město a Vltavu s jejími mosty by byl jistě zajímavou turistickou zastávkou pro obdivovatele stověžaté Prahy.

4.2 Pravitkový řez Mikulášské třídy od Staroměstského náměstí

Asanační třída vybíhala podle Hurtigova plánu ze severozápadního cípu Staroměstského náměstí z místa, kde původně stál středověký, barokně upravený Krennův dům.⁷⁰ Přímému postupu Mikulášské ulice bylo obětováno prakticky cokoliv, co stálo v cestě rovnému, „pravitkovému“ řezu skrz původní zástavbu. Krennův dům [17] stál v cestě velkolepému nástupu trasy a zároveň bránil v průhledu ulicí až k jejímu zakončení, které mělo být později akcentováno výraznou pohledovou scénérií.

Radikální zásah do Staroměstského náměstí přišel již dříve, a to v letech 1896-1900, kdy byla odstraněna celá severní fronta náměstí [18].⁷¹ Převážně šlo o měšťanské domy s barokně upravenými fasádami. Akce také patří mezi nejvíce kritizované počiny asanace, která si tak vysloužila v očích českých umělců silné opovržení. Aktivní snahy

⁶⁸ Viz Jeřábek (pozn. 56), s. 204

⁶⁹ Ibidem, s. 205.

⁷⁰ Kateřina Bečková, Staroměstské náměstí, Mikulášská ulice, in: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík, *Židovské město pražské na vedutách, fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004, s. 84.

⁷¹ Emanuel Poche, O stavebním a historickém vývoji Staroměstského náměstí, *Umění XXXVI*, 1988, s. 398.

různých organizací, hlasy interesovaných jedinců, dokonce ani varování Zemského výboru a vznik odsuzujících manifestů nezabránilo městské radě v povolení a zahájení demoličních prací. Velké vzrušení bylo v první řadě vyvoláno snahou zachovat hodnotné objekty kulturního dědictví a kompaktní celek Staroměstského náměstí, zároveň ale reagovalo na absenci ozdravných důvodů, jimiž byla asanace deklarována. Právě důvody byly spatřovány v obohacování obce, která prodávala parcely soukromým stavebním spekulantům, kteří na lukrativním místě měli stavět činžovní domy osvobozené od daně.⁷² Tato a podobné události zpočátku pražské asanace daly vzniknout Klubu Za starou Prahu, aktivní ochranné organizaci, která nachází své uplatnění dodnes.

Podobně jako v případě severního bloku Staroměstského náměstí nezmohly protestní akce vyvolané bouráním Krennova domu vůbec nic. V roce 1901 byl dům odsouzen k demolici. Je zajímavé, že ohledně jeho zachování nepanovala v domácí radě Klubu Za starou Prahu jednota názoru. Jeho odstranění bylo totiž nezbytnou podmínkou „*smysluplnosti*“ Mikulášské třídy, která vyžadovala pro svůj ideový rámec jak výrazného vstupu, tak následně výstupu.⁷³

4.3 Vývoj problematiky prodloužení a napojení Mikulášské třídy; s návrhy na úpravu Letenské pláně dle profesora Jana Kouly

Potřebu prodloužení a řešení výstupu Mikulášské třídy si vzhledem k doporučení a návrhům pražských architektů městská správa uvědomovala. Také v kontextu plánovaného propojení Starého města s levým břehem ve vyšších polohách, byla široká nová třída ideální volbou pro centrální komunikační tepnu. Poté, co v roce 1897 předložil profesor Jan Koula městské radě projekt přímého spojení Starého Města s Letenskou plání prostřednictvím Mikulášské třídy, byl návrh hodnocen pozitivně a velmi pokrokově, nicméně z technických důvodů a finanční náročnosti byl Koulovi vrácen. Tehdy aktivní Umělecká komise města Prahy o projektu konstatovala: „...*myšlenka originální a pro rozvoj města cenná, [...] vzhledem ku jiným nutným podnikům a vzhledem ku velikému napětí městských financí obec pražská jej prováděti*

⁷² Poche, O stavebním a historickém vývoji (pozn. 71), s. 398.

⁷³ Kateřina Bečková, Sto let Klubu Za starou Prahu v sedmi kapitolách, in: *Sto let Klubu Za starou Prahu 1900-200. Jubilejní sborník*, Praha 2000, s. 35.

nemůže.⁷⁴ Tímto posouzením skončilo první jednání o návrhu letenského průkopu. O těchto událostech a následujícím vývoji problematiky informoval architekt Dr. Alois Čenský v dobovém periodiku Architektonický obzor v roce 1907.

Původní Koulov návrh na letenskou komunikaci s průkopem

Svůj první návrh průkopu Letenské pláně v přímém směru v ose Mikulášské třídy předložil Jan Koula městské radě Pražské v lednu roku 1897 [19-21]. Základní myšlenka právě tohoto návrhu se v průběhu let stala zdrojem inspirace různých variací, které byly postupně předkládány. Projekt zamýšlel prokopání hlubokého zářezu do letenské stráně s počátkem u kaple sv. Máří Magdaleny, odkud by stoupala široká trasa vzhůru k Belcrediho ulici. Mírný úhel zářezu přitom umožňoval pohodlně vést pěší komunikaci po upravené stráni, jejíž kontinuita nebyla přerušena a pokračovala monumentálním přemostěním v čele pláně. V místě spoje komunikace vedoucí ze Starého města s ulicí Belcrediho, počítal plán s ponecháním rozlehlé parcely určené pro budoucí řešení centrální budovy, která by celý koncept zaštiťovala. Koulova studie již také naznačovala rozmístění vilové části.⁷⁵

Nepříznivý rozsudek nad tímto návrhem po konzultaci s příslušnými technickými kruhy a vyslechnutí finanční rozvahy, vyslovila rada 14. ledna 1898.

Časem se otázka letenského průkopu stala mnohem závažnější a aktuálnější. Dr. Alois Čenský se tomuto tématu soustavně věnoval a v nadcházejících letech mapoval události a posloupnosti, které bezprostředně souvisely s procesem hodnocení a výběru prezentovaných projektů. Po prvním neúspěšném jednání bylo vypracováno několik konkurenčních návrhů, nicméně městská rada vyzvala profesora Koulu, aby svůj plán, který během let přepracovával, znovu předložil, a to dříve než rada dojde definitivního rozhodnutí. Čenský se k tomuto vstřícnému kroku ze strany městské rady, ve svém příspěvku z roku 1907 vyjádřil následovně: „*Vidíme v tom slušný ohled k prof. Koulovi jako autoru myšlenky spojení města s Letenskou plání v přímém směru, který pro tuto myšlenku tuto tolik působil a to jak v širší veřejnosti tak i na radnici a ve Spolku arch. a*

⁷⁴ Alois Čenský, Návrh na úpravu Letenské pláně dle prof. Jana Kouly, in: *Architektonický obzor* VI., 1907, cit. s. 31.

⁷⁵ Alois Čenský, O původním návrhu arch. J. Kouly na komunikaci Letenskou průkopem, in: *Architektonický obzor* IX., 1910, s. 16.

*inženýrů a jehož jméno jedním slovem s myšlenkou tou nerozlučně jest spojeno.*⁷⁶ Přístup rady hodnotil Čenský kladně nejen z ohledu k autorské myšlence profesora Kouly, ale také pro snahu svěřit řešení takto technicky náročného úkolu domácím projektantům. Zdařilý výsledek měl být potom o to víc cenný a významný na domácím poli, neboť by dokumentoval schopnost české technické a umělecké vyspělosti, která dokáže úspěšně konkurovat cizině.⁷⁷

Koulův nový projekt se výrazně opíral o návrh, který zpracoval před deseti lety. Ovšem v řešení komunikačních napojení na letenské straně byl částečně modifikován. Hlavní levobřežní komunikační tepnou byla Belcrediho ulice (dnes Milady Horákové), v kolmém postavení vůči plánované trase. Úkolem průkopu na letenské straně bylo co nejvýhodnější a nejpřímější spojení tamních obcí a jejich komunikací s ohledem na Buštěhradskou dráhu, která do tohoto území zasahovala. Na základě jasných požadavků byl vybrán právě Koulův projekt, který řeší rovné spojení v ose Mikulášské třídy a napojení pomocí mírného stoupání k Belcrediho ulici na rozdíl od návrhů, které po léta počítaly s navázáním pomocí serpentín.⁷⁸

Po přijetí formy napojení přímou linií přišla na řadu diskuze nad detailní podobou navrženého průkopu. Koula navrhl v ose Mikulášské třídy monumentální bránu po vzoru antických vítězných oblouků, která přerušovala celek rozlehlé pláně a jako mocný útvar vévodila novému proudu. Čenský ve svém článku cituje autora projektu, který se o podobě brány vyjadřuje takto: „... *tento monumentální motiv má býti zevním znamením obrovského kroku rozvoje Prahy na levém břehu Vltavy, který provedením průkopu oprávněně se dá předpokládati.*“⁷⁹ Nicméně, jak bylo avizováno, ani v tento moment nebylo vše definitivně rozhodnuto a po vítězném boji Koulova přímého směru nad serpentínou přišel rozvleklý boj o formu průkopu.

Návrh vstupu ke komunikaci letenské od architekta Jana Kouly z roku 1907

V návrhu předloženém městské radě roku 1907 Koula představil podrobné řešení vstupní monumentální brány, která byla již naznačena při prvním jednání [22-28]. Prostorová velkorysost při vyústění Čechova mostu umožnila Koulovi založit za

⁷⁶ Viz Čenský, Návrh na úpravu (pozn. 74), cit. s. 31.

⁷⁷ Ibidem, s. 31.

⁷⁸ Ibidem, s. 31.

⁷⁹ Ibidem, cit. s. 34.

mostem malé náměstí uzavřené polokruhem směrem k bráně, které mělo sloužit rozvodu tramvajové tratě a ze kterého po obou stranách vedl schodiště směrem k cestám na odstupech podporných teras brány [29].⁸⁰ Bránu řešil po konstruktivní stránce jako most o rovném trámu ze ztuženého betonu, který je tektonicky nesen podporou řady sloupů. Vzhledem odkazovala na brány ve starých městských hradbách a na základě této analogie zvolil profesor formu, vycházející z řeckých propylejí, na kterou volně navázal.

Plastická figurální výzdoba, která běžně umělecky doplňuje architekturu, měla nést silný ideový obsah. Koula se k volbě její tematiky vyjádřil následovně: „*Tak jako v sochách Karlova mostu značí se charakter doby našeho úpadku a doby jezuitské, tak zde myslil jsem, že by se hodila myšlenka, k národnímu našemu žití se vztahující, monumentálně rozvedená. Tanulo mi na mysl, že by tu k povaze místa dobře ladil námět doby od prvních stop zpráv našeho usídlení až k počátkům doby křesťanské se zjevy našich mythů.*“⁸¹ Vědom si závažnosti volby ikonografického programu navrhl předběžně umístit na horní pylony z jedné strany skupinu praotce Čecha a z druhé knížete Svatopluka. Nepovažoval ovšem výběr za definitivní, zcela počítal s vyvoláním diskuzí, na základě kterých se figurální dispozice dotvoří.⁸²

Další projekt stavebního úřadu navrhoval spoj řešit pomocí dlouhého tunelu, kterým by kontinuita stráně nebyla přerušena [30]. Autor článku se pádnými argumenty přiklání ke Koulovu plánu. „*Dle našeho náhledu nebude prostý tunelový otvor dostatečným umělecky závažným motivem, nehledě ke komunikačním a zdravotním výhodám, k nově povstalým poměrům; zde musí se přijít s něčím velikolepým a význačným.*“⁸³ Nadto ještě poukázal na nutnost uměleckého doplnění v případě tunelu, které by požadovalo navýšení finančních nákladů „... *aby utvořeno bylo estheticky nutné zakončení pohledu ze Staroměstského náměstí.*“⁸⁴ Čenský naopak vyzdvihnul Koulov projekt, který krom důmyslného technického řešení pamatuje i na kvalitní zpracování po umělecké stránce. Zároveň poukázal na nutnost vybudování

⁸⁰ Jan Koula, Návrh vstupu ke komunikaci letenské od arch. prof. J. Kouly, in: *Architektonický obzor IX.*, 1910, s. 19.

⁸¹ *Ibidem*, cit. s. 20.

⁸² *Ibidem*, s. 21.

⁸³ Viz Čenský, Návrh na úpravu (pozn. 74), cit. s. 34.

⁸⁴ Viz Čenský, Návrh na úpravu (pozn. 74), cit. s. 35.

dominantního objektu v pohledové ose zakončení, který by podtrhl velkolepý dojem a ukotvil uměleckou a technickou stránku v kompaktním celku. Zároveň by povyšoval Prahu na úroveň předních evropských metropolí, jak bylo při moderních úpravách měst trendem. Pro takový objekt například restauračního zařízení, univerzity či jiné veřejné budovy bylo určeno místo nad spojem Belcrediho a Mikulášské ulice [31]. V Praze by tak vznikl podobný urbanistický koncept podobného výzoru jako u Václavského náměstí v čele s budovou muzea.

V roce 1907 nedošlo k definitivnímu rozhodnutí. Na výstavě roku 1908 v pavilonu města Prahy byl vystaven model průkopu dle návrhu geometrického oddělení městského stavebního úřadu (z roku 1906), který navazoval na přímý směr projektu profesora Kouly, jehož autorský návrh překvapivě vystaven nebyl.⁸⁵

V Architektonickém obzoru z roku 1908 opět věnoval Dr. Čenský pozornost nedořešené otázce letenského průkopu, což bylo nyní alarmující, neboť postavením mostu Svatopluka Čecha bylo nutné znovu se zabývat formou jeho pokračování skrze Letnou. Výše popsaná situace před rokem si nakonec vyžádala svolání druhé letenské ankety sedmi předních českých odborníků, k posouzení obou projektů, tedy vyžádaného Koulova a posledního projektu městského stavebního úřadu.⁸⁶ Čenský informoval o postoji zúčastněných následovně: „*Anketa vyslovila se jednomyslně pro přímý směr, pro otevřený průkop, tedy proti tunelu, dále doporučila odstraniti silnici pro lehké povozy souběžně v projektu městském navrhovanou, souhlasila však s podejitím dráhy a silnice dle tohoto projektu a navrhla, aby byla vypsána konkurrence na rozluštění průkopu v předu na stráni letenské, a aby současně byl ku podání projektu vyzván i autor myšlenky celého průkopu prof. Koula.*“⁸⁷

Městská rada a technická komise však rozhodnutí nerespektovala úplně. Následně vypsala konkurs nejen na řešení otevřeného průkopu, ale zároveň i na čelo tunelu, které tím oproti rozhodnutí odborníků postavila opět do hry. K tomuto stanovisku vyjádřil Čenský nejen za sebe jisté pochybnosti. Z obecného hlediska je samozřejmě zdravá a podnětná konkurence vítaným fenoménem. Ovšem s přihlédnutím na nepříliš logické počínání rady, která nejprve sama svolá skupinu odborníků, jejichž doporučením se řídí jen útržkovitě a následně vypíše další soutěž, budí takto spíše rozpačité dojmy. Nadto navrhla redakce Architektonického obzoru rozšířit původní

⁸⁵ Alois Čenský, K otázce letenského průkopu, in: *Architektonický obzor* VII., 1908, s. 34.

⁸⁶ V komisi zasedali prof. Schulz, prof. Velflík, prof. Novotný, prof. Špaček, arch. Bělský, arch. Roštlapil a arch. Balšánek. *Ibidem*, s. 34.

⁸⁷ *Ibidem*, cit. s. 34.

záměr soutěže, který se omezoval pouze na tolik skloňovanou otázku brány nebo tunelu a dořešit veškeré body celého projektu, zejména po komunikační stránce. Vystavený model stavebního úřadu byl totiž hodnocen jako nevyhovující co do technického, ale hlavně uměleckého hlediska. „Úkolem konkurence mělo by zejména býti také nové rozluštění při silnici Belcrediho, neboť tato část bude hráti při zjevu průkopu úlohu neméně než rozluštění vstupu předního.“⁸⁸ Na podporu svého tvrzení si redakce vyžádala k reprodukci variantní návrh „rozluštění“ průkopu vypracovaný profesorem Koulou, který bohužel nebyl ani projednáván [32]. Skica prezentuje přijatelný způsob řešení rozvodu komunikací i architektonického pojednání.⁸⁹

Na žádost uměleckých kruhů byla porota sestavena ze zástupců všech uměleckých směrů. Za městskou radu M. Blecha a ing. F. Zvěřina, za stavební úřad hl. města Prahy ing. V. Dvořák a ing. Velich, za spolek architektů a inženýrů ing. A.V. Velflík a ing. V. Müller, za Spolek výtvarných umělců Mánes arch. K. Hilbert a za Uměleckou Besedu arch. Fanta a později arch. Vejrych.⁹⁰ Roku 1909 dostala komise na stůl k posouzení nové plány.

Architektonický obzor otiskl prostřednictvím rubriky *Zprávy různé* report z výstavy došlých návrhů. První tři oceněná místa „podivným řízení osudu“ obsadily návrhy tunelu.⁹¹ První cena byla udělena architektu Antonínu Engelovi a inženýru J. Šejnovi za návrh s heslem *Titana* [33]. Projektanti řeší průkop pomocí tunelu, který přerušuje Letenskou stráň zděnou architekturou s labyrintem schodů, kde vrcholu vévodí dominantní sedící figura. Námitka vznesená na konto návrhu vycházela z přesvědčení, že poměrně malý otvor tunelu se ztrácí v okolní masivní a těžké architektuře. Druhou cenu získali architekti Felix Kveting a A. Kotka a inženýr J. Polívka. Návrh s heslem *Armovaný beton* [34] řeší spojení opět tunelem, tomto případě s širokým trojdílným vstupem, který byl nakonec konstatován jako nedostatečný. Třetí místo obsadil projekt *Tunel* architekta J. Šachla a inženýra J. Pollerta.⁹² Skica tohoto návrhu není známa, zpráva z výstavy přináší alespoň popis projektu: „Před vstupem do tunelu projektována lávka, která sic je komunikačně výhodou, ale estetickou závadou. Zadní strana je tvrdě vyluštněna svíslou stěnou, přední zahradnický. Toto řešení, které by nejméně dávalo znáti tunel ve stráni, hodilo by se snad někam do soukromé

⁸⁸ Viz Čenský, K otázce letenského průkopu (pozn. 85), cit. s. 35.

⁸⁹ Ibidem, s. 35.

⁹⁰ Vilém Dvořák, Přehled vývoje letenské otázky, in: *Styl VII.*, 1921-1922, s. 32.

⁹¹ Antonín Cechner, Zprávy různé, in: *Architektonický obzor VIII.*, 1909, s. 59.

⁹² Viz Cechner (pozn. 91), s. 59.

*zahrady...*⁹³ Ani jeden z oceněných projektů stále nebyl úplně vyhovující. Výhoda tunelového spoje nad Koulovým návrhem, který byl vystaven současně s konkurenčními projekty, byla údajná nižší finanční náročnost. Problém ovšem nastal i v případě vítězného projektu architekta Antonína Engela, který byl nakonec ze soutěže vyloučen. U Engela, žáka akademie vídeňské školy profesora Otto Wagnera, padlo podezření, že jeho učitel na návrhu participoval. Což by se mohlo jevit výhodou, nicméně nacionálně smýšlející Češi vypsalí soutěž pro české umělce a nepřicházelo v úvahu, aby spoluautorem projektu, byť jen hypoteticky, byl německy mluvící architekt.⁹⁴

Rada se navíc stále nemohla rozhodnout, zda zvolit vstup na letenskou pláň průkopem či tunelem. Současně vznikala na stavebním úřadě nesouhlas s průkopovým projektem, na který rada odpověděla další výzvou k vypracování návrhu dle jejich představ. Stavební úřad předložil nový návrh 10. února 1910, který vedl komunikaci pomocí tunelu, mírně vychýleným od osy Mikulášské třídy, nad kterým plánoval úpravu velkého hřiště [35]. Technická komise i městská rada s návrhem souhlasily, nicméně ze strany odborné veřejnosti narazil na silný odpor. Ve chvíli, kdy měl být návrh předložen sboru obecních starších k definitivnímu rozhodnutí, přišla žádost, aby byl návrh předložen podobně jako v minulosti k posouzení znalecké ankety. Žádosti bylo vyhověno a zároveň byl opět vyzván profesor Koula, aby připojil k hodnocení svůj návrh, který k tomuto účelu doplnil. Porota byla svolána roku 1910 a s verdiktem přišla až v květnu roku 1911. Většinovým hlasováním byl zvolen otevřený průkop. Schváleno bylo také vedení komunikace přímým směrem, daným osou mostu, stoupání komunikace v poměru 1:25 a dodržení šířky minimálně 16m v každém úseku.⁹⁵

Projekt profesora Kouly doplněný v roce 1909 a 1910

Návrh, který byl od profesora Kouly vyžádán k předložení roku 1907, vycházel téměř úplně z původního projektu z roku 1897, stejně tak nejnovější návrh, který pro další posuzování odborné ankety doplnil. Doplněný plán se shoduje s původním v přímém průkopu od Čechova mostu i v rozluštění vstupu monumentální branou.

⁹³ Viz Cechner (pozn. 91), s. cit. 59.

⁹⁴ Ibidem, s. 59.

⁹⁵ Alois Čenský, Projekt arch. prof. Jana Kouly na komunikace letenskou s doplňky z r. 1909 a 1910, in: *Architektonický obzor* XI, 1912, s. 19-20.

Změny, které architekt provedl, se týkají řešení komunikačního uzlu z druhé strany vstupu a technických úprav [36-37].

Zásadní změnou prošlo náměstí při zakončení průkopu. V nejstarším návrhu nebyla jeho podoba definitivně rozpracována. Koula zde vymezil prostor pro budoucí řešení monumentální budovy, která by jako „point de vue“ dominovala celkovému pohledu a analogicky se odvolávala na úspěšný projekt Václavského náměstí [38].⁹⁶

Během dalších let přicházely jak úřední tak veřejné projekty alternativních návrhů, které stále zpracovávaly varianty tunelu i otevřeného průkopu v čele s bránou. K této problematice se připojila otázka umístění univerzity na Letenskou pláň, která výrazně ovlivnila její další vývoj.

4.4 Otázka umístění univerzity na Letné v ose Mikulášské třídy

Současně s otázkou průkopu Letenské pláně řešila městská rada již zmiňovaný související projekt umístění dominantního objektu do čela stráně. Postupně se idea vytvořit Mikulášské tříde pohledové zakončení a uzavření prospektu ze Staroměstského náměstí zhmotňovala v řadě konkrétních návrhů. Nejvíce prosazovaným objektem byla nová budova české univerzity. Autorem této myšlenky byl profesor Niederle, který svým článkem v *Národních listech* zavedl impuls architektům vyřešit tuto otázku po svém.⁹⁷ Výzvy se chytili například architekti Antonín Wiehl [39] a profesor Koula [40], kteří své návrhy uveřejnili v *Architektonickém obzoru* roku 1905. Architekt Jan Vejrych se ovšem proti tomuto plánu vyslovil skepticky s námitkou, že univerzitní budovu navštěvují denně tisíce studentů, kteří by museli překonávat veliký výškový rozdíl terénu (33m), což by jim mohlo působit určitý nekomfort. Proto doporučil umístit zde méně frekventovanou budovu *Moderní galerie umění českého*, pro kterou bylo hledáno vhodné místo [41-42].⁹⁸ Podnět od architekta Vejrycha nebyl následován. Rada se začala aktivně zabývat umístěním univerzity na vrchol pláně.

⁹⁶ Viz Čenský, Projekt arch. prof. Kouly (pozn. 95), s. 65.

⁹⁷ Alois Čenský, K otázce umístění české univerzity na Letné, in: *Architektonický obzor* IV., 1905, s. 45.

⁹⁸ Viz Čenský, K otázce umístění univerzity (pozn. 97.), s. 45.

Roku 1915 vypracoval architekt Antonín Balšánek tři alternativní projekty s budovou české techniky, při kterých řešil také způsob napojení Mikulášské třídy.,*První dvě alternativy založeny byly na řešení průkopovém, alternativa III. zvyšovala nivelletu zářezu o 13 m pomocí dvou dvojramenných ramp, vyvinutých nad silnicí podletenskou. Za zářezem následoval krátký tunel* [43 – 47].⁹⁹

Po příkladu Antonína Balšánka přicházely další vypracované projekty, nicméně v roce 1918 jednání o umístění univerzity na Letné skončilo. Po říjnovém převratu dostala otázka zastavení Letenské pláně nový rozměr. Roku 1919 bylo městským úřadem doporučeno, aby vláda využila exponovanou polohu letenské pláně pro výstavbu státních úřadů a parlamentu.¹⁰⁰

Prodloužení Mikulášské třídy prostřednictvím letenského průkopu vyvolalo rozvleklou řadu anket, posuzování a výsledků, na základě kterých ovšem nikdy nedošlo k její realizaci. Došlé návrhy vypovídají o důležitosti tohoto stavebního podniku a zanechávají doklad o dobových představách o centrální metropolitní Praze.

4.5 Most Svatopluka Čecha

Most Svatopluka Čecha je posledním realizovaným fragmentem Mikulášské trasy. Se zřízením nového mostu přes Vltavu v prodloužení Mikulášské třídy bylo zamýšleno už ve chvíli, kdy městští budovatelé přišli s myšlenkou nové velkolepé pražské trasy, která měla propojovat oba břehy. Most Svatopluka Čecha (dnes Čechův most) je tak vedlejším produktem linkování pražské uliční soustavy a přímým důsledkem asanace.

Na vyhotovení konstrukčního projektu mostu nebyla vypsána veřejná soutěž, ale byl zadán stavebnímu úřadu. Úřad předložil městské radě několik variant, ze kterých bylo znalci doporučeno přijetí návrhu s řešením obloukového mostu o třech otvorech s vozovkou nad konstrukcí [48]. Inspirace pro řešení jeho formy vycházela z pařížského mostu *Pont Alexandre III.* [49]. Projekt byl vyhotoven za vedení stavebního rady Jiřího Soukupa¹⁰¹ a počátkem roku 1904 jeho konstrukční řešení přijato. Poté byla vypsána

⁹⁹ Viz Dvořák, Přehled vývoje letenské otázky (pozn. 90), s. 32.

¹⁰⁰ Ibidem, s. 32.

¹⁰¹ inženýry Václavem Trčou, Františkem Menclm, Ferdinandem Polkou. Alois Čenský, Návrh železného mostu přes Vltavu z Mikulášské třídy k Letné v Praze, in: *Architektonický obzor* IV., 1905, s.7.

veřejná soutěž na jeho architektonickou podobu, ze které nevyšel definitivní návrh. Účastnily se pouze tři projekty, které nevyhovovaly zadání přizpůsobit řešení kamennému nebo železnému materiálu.¹⁰² Příčina neležela v neschopnosti našich architektů vypracovat kvalitní návrh, problém spočíval v poměrně krátké časové lhůtě dodání, jelikož byly vypsány další dvě významné soutěže. Zásadní faktor ovšem vycházel z předepsaného tvaru mostu, který měl být pouze doplněn po umělecké stránce. Úloha architekta je v takovém případě velmi náročná, jelikož je značně omezena v tvořivé složce. Pouze velmi zkušený a zručný architekt si s takovým úkolem dokáže účinně poradit.¹⁰³ Porota proto doporučila oslovit profesora Koulu, jehož projekt byl následně znaleckou komisí přijat.¹⁰⁴

Vysoce efektivní a umělecké ladění vtiskl architekt železné mostní konstrukci výběrem secesní ornamentiky a alegorických plastik. Dominantní jsou sochy čtyř viktorií z dílny Antonína Poppa, které završují postranní vysoké sloupy [50] a návodní pilíře, které doplňují figury světloňů s pochodněmi.¹⁰⁵

Dnes patří Čechův most mezi chráněné technické památky a i po umělecké stránce je náležitě oceňován. Nicméně v době dostavby byla jeho dekorativní složka v jistých kruzích hodnocena velmi negativně. Zejména redakce *Volných směrů* neshledávala v jeho výtvarném zpracování obraz moderního vkusu a užití. O plastikách, které doplňují architektonický rámec, se v roce kdy byl most dokončen (1908), vyjádřila následovně: „*Jak je tato dekorace nešťastná a protismyslná, vycítí i laik: reliéfů na bočních obloucích není viděti odnikud správně a úplně – jsou tedy zbytečné; sochy, sochařsky velmi slabé, umístované na ohlavi pilířů mostních proti vodě, mohou býti pozorovány blíž jen z nadhledu a z dálky jsou nezřetelné – opět tedy zbytečnost; a konečně sochy světloňů nad výběřčími budkami jsou motiv do té míry otřelý a banální, že budou asi časem odstraněny. Výsledek plastické dekorace rovná se nule v ohledu architektonickém i čistě sochařském.*“¹⁰⁶

¹⁰² Luboš Jeřábek, Zprávy umělecké a literární, in: *Dílo II.*, 1905, s. 143.

¹⁰³ Zdeněk Bažant, Poznámky k posledním mostním soutěžím v Praze, in: *Architektonický obzor IV.*, 1905, s. 42.

¹⁰⁴ Viz Čenský, Návrh železného mostu (pozn. 101), s. 7.

¹⁰⁵ Jan Fischer – Ondřej Fischer, *Pražské mosty*, Praha 1985, s. 84.

¹⁰⁶ Max Švabinský, Zprávy, in: *Volné směry XII.*, 1908, cit. s. 207.

5. Problematika architektury 19. století

Konec 19. století představuje v architektuře doznívající tendence pozdního historismu. Tento termín vychází z klasifikace architektury 19. století na základě časově ohraničených vývojových etap, které pojí aktuální snahy vypořádat se s výrazovými prostředky minulosti a navázat na ně adekvátním a tvůrčím způsobem v současnosti. K ocenění tohoto přístupu je třeba zasadit problematiku do širšího kontextu.

Devatenácté století je ohniskem událostí a přerodů, které výrazným způsobem zasáhly do formování tehdejší společnosti. To samé platí i pro oblast umění, která s tím byla neodmyslitelně spjata a podobně jako transformující se společnost se snažila vypořádat se změnami, které přicházely.

Charakter architektury vznikající v 19. století obsahuje dobové přesvědčení o ovládnutí spektra výrazových prostředků dob minulých. Předpoklad pro zmíněnou reflexi vychází z myšlení, které už v 18. století ovlivnilo proměnu vnímání světa, jako rozumově a racionálně uchopitelného fenoménu. Osvícenské nazírání na svět zapříčinilo také zájem o „zvědečtění“ pohledu na umělecká díla a jejich následnou slohovou klasifikaci napříč časem. Zasluhou Johanna Joachima Winckelmanna, který se otázkou vývoje umění zabýval, byl konec 18. století svědkem zrodu dějin umění, jako vědní disciplíny. Winckelmannova definice umění se opírala o výklad vývojových fází jednotlivých období přirovnáním k biologickému procesu. Podstata teorie spočívala v hledání stejných či podobných uměleckých forem a jejich proměn, které s časovým odstupem mohl klasifikovat jako rané, vrcholné a pozdní umělecké projevy, které se střídají v každé epoše.

Pro následující 19. století byla klíčovým předpokladem právě reflexe této vývojové linky, na základě které se umělci vědomě odvolávali na společenské ideály minulých dob a prostřednictvím příslušné slohové mluvy je přenášeli do současnosti. Devatenácté století tedy formovalo svůj umělecký jazyk využitím osvědčených kódů, které byly srozumitelné a interpretované dobovou společností, na základě odvolávající se ideje, která měla zároveň ukotvit a orientovat jedince v období velkých společenských proměn.

Tento princip byl však podmíněn tvůrčím uchopením ze strany současných umělců. V případě architektury nebyli stavitelé nuceni volit přesné staré formy, nejčastěji mohli volně vybírat sloh i jednotlivé prvky, jak se jim hodily a staré památky

využívali jako inspirace a zdroje přenosných myšlenek. V tvůrčím duchu se tedy nemohli spokojit s prostou nápodobou minulosti a to klasifikovat jako výkon umělce. Tvůrčí výkon viděli v kombinaci starého prvku, který přenesením do nové kompozice vyústí v nový motiv.¹⁰⁷

Období souhrnně nazýváme obdobím historických, popř. historizujících slohů, s typickou předponou „neo“.

5.1 Historismus 19. století v kontextu hledání národního stylu

Architekti si zejména během druhé poloviny 19. století intenzivně kladli otázku, v čem spočívá charakter českého národního umění. Hledání kolektivní kulturní identity prostřednictvím uměleckého vyjádření bylo významným tématem napříč národy. V minulosti sloužila k vyjádření národní myšlenky v umění zejména volba ikonografického programu sochařských a malířských děl. Po nástupu moderních estetických teorií se těžiště přesunulo na formální znaky a charakteristiky.¹⁰⁸

Nacionalismus v architektuře má své kořeny právě v počátečních úvahách o historických stylech. Ohniskem dalšího vývoje je období klasicismu, který někteří historikové umění už považují za projev historismu. Klasicistní architektura svou formální stránku přebírala z antických veřejných staveb a programově zasazovala do svého politicko-spoločenského uspořádání (zejména pod taktovkou osvíceneckého absolutismu) novostavby, které tak svou formální stránkou přenášely ideje a myšlenky stabilního společenského systému, který byl spatřován v antice. Odpovědí na striktní a strohý klasicismus bylo nastupující období romantismu, které své ideály hledalo v historické epoše středověku. Zejména umělci byli zasaženi romantickou představou o tomto „spirituálním a magickém“ období, které stavěli do kontrastu k rozumovému osvícenství.

Ruku v ruce s tímto impulsem byl probuzen zájem o středověké památky, díky kterému se rozšířilo „evropské katedrální hnutí“, během něhož se myšlenky národního uměleckého jazyka začaly výrazněji projevovat. Kolébkou hnutí, které se začalo aktivně zajímat o dostavbu a zachování středověké architektury včetně veškerého vybavení, bylo Německo. Katedrály, díky jejich logické stavební struktuře a ztělesnění

¹⁰⁷ Cesare Daly, O architektuře budoucnosti s ohledem na renaissanci francouzskou, in: *Architektonický obzor IV.*, 1905, s. 9.

¹⁰⁸ Vendula Hnídková – Jindřich Vybíral, *Národní styl, kultura a politika*, Praha 2013, s. 21.

křesťanských spirituálních hodnot, byly označeny za výraz německé povahy, což bylo zásadním přínosem pro chápání gotiky právě jako výrazu německého národního stylu.¹⁰⁹

Na základě hledání adekvátního slohu i v kontextu nacionálním, vznikla během 19. století tzv. „válka stylů“. V Čechách měla nejlepší vyhlídky pro tuto funkci neorenesance, která byla hodnocena jako nejvšestrannější a nejpřizpůsobivější ze slohových kandidátů.¹¹⁰ Tvůrcem a hlavním představitelem české renesance, která měla odpovídat vyjádření národní reprezentace, psychologické povaze a estetickému cítění, byl Antonín Wiehl. Jindřich Vybíral popisuje polohu české renesance v podání Antonína Whiela následovně: *"Pojetí domácí renesance, které jeho tvůrce rozvíjel zejména v letech 1882-1895, naplňují neklasická, plochá, v režné cihle nebo sgrafitu pojednaná průčelí, ukončená lunetovou římsou a vysokým stupňovitým štítem."*¹¹¹

Ovšem brzká vyčerpanost renesančního tvarosloví zamezila jejímu rozšíření a povýšení do stavu národního stylu. Naproti tomu domácí architektura 17. a 18. století nabízela široké spektrum motivů. Díky soudobé teorii umění, která vyslovila nesouhlas s teorií tzv. úpadkových období v dějinách umění, byl barok vyňat ze škatulky „zkažené renesance“ a mohl se tak díky novému pohledu stát bohatým zdrojem inspirace. V samém závěru 19. století byl pak barok již běžně vnímán jako pýcha české výtvarné kultury.¹¹²

¹⁰⁹ Viz Hnídková – Vybíral (pozn. 108), s. 21.

¹¹⁰ Viz Vybíral (pozn. 47), s. 146.

¹¹¹ Ibidem, cit. s. 147.

¹¹² Viz Vybíral (pozn. 47), s. 222.

6. Výstavba vybraných činžovních domů v Mikulášské třídě; umělecké tendence na fasádách

Osa Mikulášské třídy, navzdory nenaplněným budovatelským idejím, je i dnes považována za páteřní komunikaci poasanačního Josefova. V době svého vzniku byla posuzována jako nejvýznamnější urbanistický článek regulačního plánu. S tímto vědomím byla její zástavba uskutečněna v předním časovém plánu. Nejintenzivnější stavební aktivity probíhaly v letech 1901-1907. Architektura Mikulášské ulice časovým vymezením spadá do období pozdního historismu, zároveň zde již nacházíme nové formy uměleckého projevu v příkladech secesního dekoru. Nesetkáme se zde s přehlídkou jednotného stylového vyjádření, architektura Mikulášské ulice je spíše obrazem ducha doby svého vzniku.¹¹³ Konec 19. a přelom 20. století v sobě odrážel pocit ekonomické stability, která byla dosažena především prosperitou v oblasti průmyslu, odkud proudil tok investic do veřejné výstavby městských paláců, kulturních center, dopravních staveb a také do výstavby nových čtvrtí. V tomto sebevědomém duchu se nesla i povaha výtvarné mluvy, která se cítila v osvojení předcházejících slohových kánonů natolik jistá, že investovala značné prostředky do dostaveb a přestaveb památek, v souladu s tehdejší romantickou představou dokládající zájem o kulturně historické dědictví, a to zejména v doznívajícím duchu národního obrození.¹¹⁴

Mikulášská ulice je z největší části obestavěna nákladnými činžovními domy, které nahradily pitoreskní zástavbu předasanačního Josefova. Nová reprezentativní zástavba představovala vysoký a nákladný standard bydlení, čímž se přirozeně proměnilo i obyvatelstvo této čtvrti, které bylo nyní zastoupeno nejbohatší vrstvou.¹¹⁵ Zvýšená životní úroveň u komfortnějších domů nastala také v důsledku technické reformy z roku 1885, důsledkem které mohla Podolská vodárna dodávat vodu i do vyšších pater. Hygienická zařízení se přesunula z pavlačí a integrovala dovnitř budovy.¹¹⁶

¹¹³ Jan E. Svoboda – Zdeněk Lukeš – Ester Havlová, *Praha 1891 – 1918. Kapitoly o architektuře velkoměsta*, Praha 1997, s. 17.

¹¹⁴ Svatopluk Voděra, Architektonicko-urbanistické zhodnocení výsledků asanace, in: Kateřina Bečková – Jiří Hruža – Marie Benešová et al., *Pražská asanace. K 100. výročí vydání asanačního zákona pro Prahu*, Praha 1993, s. 57.

¹¹⁵ *Ibidem*, s. 60.

¹¹⁶ Viz Švácha (pozn. 35), s. 29.

Díky tomu se vyvinula dispozice bytu s třemi paralelními trakty,¹¹⁷ kterou Pavel Janák nazývá pražským typem.¹¹⁸

S časovým odstupem je nyní Pařížská¹¹⁹ ulice oceňována především jako významný celek. Autoři projektů patří do starší generace architektů z počátku 20. století, kteří postupně od historismu přecházeli k eklektickým formám a mísili stylové prvky historických slohů a secese v rozmanitých novotvarech. Právě díky časovému odstupu mohou současní badatelé postupně oceňovat toto období a nacházet v jeho výrazu obecně platné hodnoty. Na nesoulad prvků rozmístěných plošně na fasádách objektů nelze nadále nahlížet negativně, je třeba v nich spatřit pravou podstatu idejí, na základě kterých architekti rehabilitovali předešlé umělecké kánony [51-55].¹²⁰

V této poslední avizované části se v jednotlivých podkapitolách zaměřím na výstavbu a následný rozbor architektur vybraných zástupců Mikulášské ulice s výchozím materiálem v podobě dobových článků v Architektonickém obzoru, Uměleckých památek Prahy, slovníku architektonického názvosloví Jaroslava Herouta a Wilfrieda Kocha a stavebně historických průzkumů z roku 1979 Ing. Růžičkové.

6.1 Nájemný dům čp. 1073

Dům číslo popisné 1073 sousedí s nárožním kostelem sv. Mikuláše, při vstupu do Mikulášské ulice ze Staroměstského náměstí. Po demolici mikulášského kláštera benediktinů při západní straně kostela důsledkem asanace, zůstal chrám posledním zbytkem klášterního komplexu. Nyní bezprostředně sousedí s privátní zástavbou po obou jeho stranách. Ve snaze harmonizovat kontakt kostela s novým nájemným domem, byl kupujícímu při nabídce parcely předložen také návrh průčelí pro novou stavbu. Předpokladem pro dosažení adekvátního navázání na barokní fasádu Dientzenhoferova chrámu bylo především výškové sladění hlavních říms. Rovněž návrh průčelí nového domu měl vycházet z tvarosloví, které by slohově navazovalo na formy užitě u kostela.

¹¹⁷ *Kuchyňským, orientovaným do dvora, dále chodbovým, který byl umístěn doprostřed bytového půdorysu a přiléhala k němu předsíň, koupelna a záchod, a konečně traktem obytným, jehož jednotlivé pokoje mířily do ulice.* Švácha (pozn. 35), cit. s. 29.

¹¹⁸ Viz Benešová – Pošva (pozn. 14), s. 20.

¹¹⁹ Roku 1926 byla Mikulášská třída přejmenována na Pařížskou.

¹²⁰ Viz Benešová – Pošva (pozn. 14), s. 19.

Na základě těchto požadavků, navrhl profesor Koula řešení fasády ve stylu pražského baroka¹²¹ [56].

Čtyřpatrový dům postavený v letech 1901-1902 byl určen pro autora projektu a jeho ženu Annu Koulovou¹²². Stavbu řídil a stavební práce prováděl architekt Rudolf Koukola, stavební práce v maltě provedli Kraumann, Šimonovský a spol. a figury andílků na atice navrhl profesor Antonín Popp, ozdobné a zámečnické práce zajistila firma J. Sakaře.¹²³

Uliční průčelí Koula navrhl pětiosé, členěné arkýřem v rozpětí prvního až třetího nadzemního podlaží ve střední ose nad portálem. Na korunní římsu navazuje attika, která je ve střední ose završena štítem s trojúhelným tympanonem. Atika je doplněna postavami zmíněných kamenných andílků. Se střechou mansardového typu, jako v tomto případě, se v Pařížské ulici setkáváme ve většině případů. V přízemí je hlavní portál předsazený mělkým rizalitem, který se tak lépe vyrovnává s předstupem arkýřů ve vyšších patrech. Završení vstupního portálu je pojato půlkruhově, ovšem místo obvyklého středního klenáku je zde umístěna voluta. Ostění je profilované a po obou stranách se nacházejí pilastry s jednoduchými hlavicemi. Pod arkýři se nacházejí štukové figury orlů s rozepjatými křídly. Parter je dále členěn pilastry rámuující rozměrné skleněné výlohy, které zaujímají většinu plochy. Nároží je členěno hladkou rustikou. Okna v prvním patře rámuují šambrány završené trojitým klenákem. Pod okenní římsou vystupuje parapet se zvlněným barokizujícím vlysem. Okna v druhém patře jsou rovněž v profilovaných šambránách s volutami, tentokrát jsou ale završena segmentovým frontonem a bohatě zdobenou suprafenestrou s medailonky andílků. Parapet je zdoben lví hlavou. Okna ve třetím patře mění formu frontonu, který má nyní trojúhelný konkávně lomený tvar. Rámována jsou podobně profilovanou šambránou s ušima a kapkami. Suprafenestry jsou zdobeny dívčími maskarony s girlandami. Čtvrté patro má charakter podkroví, okna jsou menší a zdobena pouze profilovanými šambránami. Nad okny je umístěna velkorysá profilovaná římsa, která je opticky nesena rozměrnými volutovými konsolami. Dominující prvek arkýře má v tomto případě po stranách konkávní křivku a v prvním a třetím patře je bohatě zdoben štukem s motivy emblému a reliéfu Panny Marie s Ježíškem a vavříny.

¹²¹ Alois Čenský, Nájemný dům č. 1073-I. (č. 1. n.) v Mikulášské třídě, in: *Architektonický obzor* III., 1904, s. 23.

¹²² Pavel Vlček, *Umělecké památky prahy. Staré Město. Josefov*, Praha 1996, s. 533.

¹²³ Viz Čenský, Nájemný dům (pozn. 121), s. 23.

Barokizující Koulova fasáda harmonickým způsobem navazuje na sousední sakrální stavbu z první poloviny 18. století. Hlavní integrační podmínka uvést v soulad novostavby s historickou zástavbou byla splněna, dokonce v tomto případě Koula v návaznosti pokročil dále použitím kopie jednotlivých motivů ze zbořených domů z průběhu asanace.¹²⁴

6.2 Nájemný dům čp. 1074

Sousední dům čp. 1074 tentokrát vystavěl i navrhl Rudolf Koukola a štukové práce na fasádě provedla opět firma Krauman a spol [57]. Objekt byl postaven na základě plánu z roku 1901. Jedná se o čtyřpatrový šestiosý řadový dům, o kterém se hned v úvodu stavebně historického průzkumu vyjadřuje Ing. Růžičková jako o objektu „*vynikající architektonické hodnoty*.“¹²⁵ Dům bezprostředně sousedí s Koulovou neobarokní fasádou, nicméně autor tohoto návrhu nevolil navazující formy, ale vybral neorenesanční typ se dvěma obloučkovými štíty vybíhajícími z atiky po obou stranách. Výběr dekorativních prvků na fasádě ovšem odpovídá rostlinným secesním formám. Pozornost poutá štukový nápis *KAVÁRNA U SAMOSTATNOSTI CAFE SALON* umístěný ve vlysu pod kordonovou římsou mezi prvním a druhým patrem. Pod nápisem je figurální plastika, znázorňující pravděpodobně kněžnu Libuši s praporem, žezlem, korunou na hlavě a štítem, na kterém je vyobrazen český lev.¹²⁶ Volba čistě národní a vlastenecké tematiky, která je přítomna v textu, postavě mytické kněžny Libuše a podpořena znakem Českého království jednoznačně odkazuje na vlastenecké cítění kolektivní národní identity. Fasáda tohoto domu není příkladem slohové jednoty jako v případě Koulova domu. Kombinuje renesanční horizontální uspořádání fasády se secesním vegetabilním dekorem a s ikonografickým programem, který doplňuje architekturu symboly neodmyslitelně spjatými s odkazem k české národní identitě.

¹²⁴ Viz Hnídková – Vybíral (pozn. 108), s. 33.

¹²⁵ Ing. Růžičková, *Staré Město čp. 1074/ I.*, Standardní stavebně-historický průzkum odd. SÚRMPO, Praha 1979.

¹²⁶ Ing. Růžičková, *Staré Město čp. 1074/ I.*, Standardní stavebně-historický průzkum odd. SÚRMPO, Praha 1979.

6.3 Budova obchodního spolku Merkur čp. 68

Stavba je umístěna na rohu Jáchymovy a Pařížské ulice. Čtyřpatrový nárožní objekt byl postaven dle plánů architekta Jana Vejrycha z roku 1903 [58] a dokončen roku 1904. Tento dům je typickým příkladem eklektické architektury v podání Jana Vejrycha, který zde využívá tvarosloví gotické, renesanční a secesní [59]. Dominantním a rovněž typickým prvkem je akcentovaná nárožní věž. Vejrychova architektura patří k realizacím starší generace, která doporučovala využívat prvky historických slohů domácí provenience.¹²⁷ Průčelí je tak laděno ve stylu české renesance s motivy vladislavské gotiky.¹²⁸ Gotizující prvky¹²⁹ nacházíme v profilaci ostění oken s přetnutými pruty v horních rozích a neorenesančně inspirovány jsou štíty nad korunní římsou.¹³⁰ Secesní polohu zastupuje bohatá štuková výzdoba rozmístěná plošně po fasádě. Osobitá architektura Jana Vejrycha také patří k oněm odsuzovaným eklektickým stavbám, které mladší Kotěrova generace pejorativně označovala jako „*přehlídku cukrářských výrobků*.“¹³¹ Redakce Architektonického obzoru ovšem tuto stavbu vyzdvihuje jako dílo „*jež má v sobě mnoho individuálního, čím odlišuje se nejen od svých původních vzorů – historických slohů – ale i od moderních budov jiných zemí i od charakteru staveb ostatních pěstovatelů české renesance*.“¹³² S přihlédnutím k oběma protichůdným názorům můžeme přičíst této stavbě hodnoty na poli tvůrčího zpracování domácích motivů a snahu vyrovnat se s moderním secesním tvaroslovím. Zároveň ale progresivnějšímu smýšlení o moderní architektuře, jaké razila mladší generace, zcela neodpovídá. Nicméně objekt patří k několika málo budovám z Pařížské ulice, které jsou dnes prohlášeny za kulturní památky. Ministerstvem kultury byla prohlášena 30. listopadu 2001.¹³³

¹²⁷ Viz Lukeš, Nová zástavba na území Židovského města (pozn. 33), s. 313.

¹²⁸ Alois Čenský, Budova Obchodního spolku „Merkur“ na nároží Mikulášské třídy a Jáchymovy ulice v Praze, in: *Architektonický obzor* IV., 1905, s. 24.

¹²⁹ vladislavská gotika- vrcholné období- představitel Benedikt Reid

¹³⁰ Ing. Růžičková, *Josefov čp. 68/ V*, Standardní stavebně-historický průzkum odd. SÚRMPO, Praha 1979.

¹³¹ Viz Lukeš, Nová zástavba na území Židovského města (pozn. 33), cit. s. 313.

¹³² Viz Čenský, Budova Obchodního spolku (pozn. 128), cit. s. 24.

¹³³ <http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=450458&Limit=25> vyhledáno dne 4. 5. 2015.

6.4 Okolí Staronové synagogy a nájemný dům čp. 98

S postupem asanačních prací přišla na řadu otázka stavebních úprav okolo Staronové synagogy. Ze strany odborné veřejnosti sílil tlak na vytvoření nové adekvátní a harmonické zástavby v okolí významné památky gotického stavitelství. Dobový umělecký časopis *Dílo* otiskl roku 1905 článek, kde byly vyjmenovány problematické body platného asanačního plánu.

Plán počítal se zvýšením nivelety okolního prostranství o 1,5 m, čímž by se synagoga propadla do hloubky asi 3 m pod úroveň nových ulic a zároveň utrpěla značnou újmu na svém dominantním charakteru, který měl být i tak oslaben výškovými okolními domy. Nadto vyměřené uliční čáry ohrožovaly sousední budovu radnice a celé dosavadní okolí synagogy. Dle nich měla být synagoga ze severní strany zcela osamostatněna a Mikulášská třída rozšířena na téměř dvojnásobek svého stávajícího stavu. Synagoga by se tak octla jako solitér uprostřed rozlehlého neuzavřeného prostranství v místě průniku pěti ulic,¹³⁴ čímž by opět utrpěla na dojmu monumentální a významné stavby.¹³⁵

Asanační plán počítal s demolicí všech okolních budov včetně židovské radnice. Redakce periodika v tento moment vyzdvihla význam kompozičního celku synagogy a radnice, o jejíž umělecké a památkové hodnotě neměla pochyb. „... *celek dvojice budov, v celém světě snad ojedinělý, totiž synagogy a radnice, jež tak rafinovaným způsobem spolu kontrastují a se doplňují, že jeden objekt bez druhého jest dnes nemyslitelný.*“¹³⁶ Místo toho měla vzniknout zcela nová výšková zástavba s nevyhovující úrovní a uličními čarami, která by nelichotivým způsobem vtiskla okolí Staronové synagogy zcela nový a neodpovídající kontext, a to navzdory vynaloženým finančním nákladům.

Rozpor mezi odbornými kruhy a vykonávající asanační komisí je značně citelný. Ochranný osvětlený skupina bránila stávající hodnoty kulturního a uměleckého dědictví a nechtěla ponechat modernizaci města pouze v rukou soukromých podnikatelů, kteří měli na zakoupených parcelách stavět. Právě díky různorodosti stavebních záměrů a vkusu jednotlivých stavebníků vzniklo nebezpečí roztržitého celkového uměleckého dojmu. K tomu se redakce opět vyjádřila s doporučením

¹³⁴ Mikulášská, Maiselova, Červená, U starého hřbitova

¹³⁵ Luboš Jeřábek, Zprávy umělecké a literární, in: *Dílo* II., 1905, s. 263.

¹³⁶ *Ibidem*, cit. s. 263.

soucitnějšího přístupu k „*památné gotické svatyni*“ a navrhovala zvolit jednotící stylový výraz neogotiky, která by podtrhovala význam a dominanci středověké památky.¹³⁷ Volba adekvátní úpravy okolí by byla zároveň důkazem moderního názoru na modifikaci měst nejen z praktických, hygienických a komunikačních důvodů, ale především důkazem pokroku v estetickém cítění. Jako prostředek k docílení těchto záměrů mohlo sloužit vypsání konkurenčních soutěží, popřípadě svěření jednotlivých prací osvědčeným odborníkům. Klub za starou Prahu podal návrh na městskou radu královského hlavního města Prahy s velkým očekáváním příznivých výsledků.¹³⁸

Nakonec byla niveleta Mikulášské ulice zvýšena o 1,7 m a staveniště roku 1906 prodáno architektu Františku Weyrovi.¹³⁹ Architekt měl předložit návrhy na pohledové řešení nároží u Staronové synagogy, na kterých záviselo schválení a povolení začít stavět. Závazná kritéria spočívala v udržení vhodného měřítka, členitosti a vhodného přechodu od čtyřpatrového sousedního domu nalevo k dvoupatrové budově židovské radnice napravo.¹⁴⁰ Výsledná skica [60] podává půdorysné řešení nárožního domu a úpravu prostranství kolem synagogy ve formě svahů posázených trávnikem.¹⁴¹ Stavba byla ukončena 17. října 1907.¹⁴² Dům č. 98 [61-62] byl výsledkem spojení vysokého komfortního standardu bydlení a precizní umělecké a řemeslné práce, jak v exteriéru, tak v interiéru. Dekorativní práce na fasádě i vnitřní výzdobě byly dílem prof. Richarda Klenky z Vlastimilu.¹⁴³

Architekt vyřešil rozdílnost podlaží v sousedství návrhem odlišných průčelí, jak z ulice Mikulášské, tak z Červené, na jejichž rohu se dům nachází. Z Červené ulice je řešení návaznosti na synagogu a radnici velmi citlivě voleno dvoupatrovým průčelím a prostřednictvím vysoké gotické věže umístěné za oblým nárožím velmi účelně napojuje zvýšenou elevaci o dvě další nadzemní podlaží. Po urbanistické stránce, je toto řešení zdařilým příkladem, po slohové stránce se ovšem projektanti nedrželi doporučení ze strany Spolku architektů a nezvolili čistě neogotické formy.

¹³⁷ Viz Jeřábek, Zprávy umělecké a literární (pozn. 135), cit. s. 263.

¹³⁸ Ibidem, s. 263.

¹³⁹ František Weyr (1867-1939) architekt a mecenáš umění, průkopník železobetonových staveb. http://svk7.svkk1.cz/arl-kl/m-cs/detail-kl_us_auth-0287374-Weyr-Frantisek-18671939/ vyhledáno 5. 5. 2015

¹⁴⁰ Alois Kalvoda, Umělecké zprávy, in: *Dílo* VII., 1909, s. 1.

¹⁴¹ Jan Emler, Neznámou mizící Prahou, in: *Dílo* III. 1906, s. 73.

¹⁴² Alois Čenský, Nárožní dům u Staronové synagogy v Mikulášské třídě, in: *Architektonický obzor* VII., 1908, s. 39.

¹⁴³ Ibidem, s. 39.

Namísto toho Klenka vyškolený ve Francii, zvolil tvarosloví jednak vycházející z historismu a zároveň naznačující formy, které se později rozvinuly ve stylu art deco [66]. Klenka pracoval se zcela jinými tvary než zastánci secese nebo Jugendstilu, například rostlinný ornament v tomto období jeho paleta postrádá.¹⁴⁴ Svým svérázným stylem vzbudil ovšem u mladé generace vlnu kritiky a v pozdějších realizacích volil jednodušší formy.¹⁴⁵

Při provádění stavebně historických průzkumů v roce 1979, upozornila Ing. Růžičková na vcelku špatný a neudržovaný stav objektu. Dům čp. 98 prošel poté restaurací a od roku 2009 patří mezi vyhlášené kulturní památky.¹⁴⁶

6.5 Nábřeží a Právnická fakulta

Podobně jako u protahovaného řízení ohledně podoby vyústění Mikulášské třídy za Čechovým mostem, bylo velkou otázkou její předmostí na pravém břehu. Řadu let trval vývoj návrhů univerzitních budov od prvního projektu Jana Kotěry z roku 1907 [63].¹⁴⁷ Plánované byly zrcadlově proti sobě 2 budovy tak, aby s odstupem od uliční čáry Mikulášské třídy mohly rámovat piazzettu před mostem Svatopluka Čecha (dnešní náměstí Curieových) a akcentovat tak vstup do města na obou březích Vltavy.¹⁴⁸ Projekt vycházel z představy fakult jako „svatyní vědy.“¹⁴⁹ Tuto myšlenku Kotěra ukotvil v návrhu chrámové kupole nad hlavním průčelím. V Kotěrově práci je výrazně akcentovaná odlišná poloha od většiny historizující architektury v Mikulášské ulici. Architekt patřil k té „mladé generaci“, která slohovou mluvu eklektismu a historismu radikálně odmítala a na výtvořích svých starších kolegů pronášela nejednu ostrou poznámku. Ačkoliv byl už v tomto období na cestě k moderně, která směřovala za hranice secesního rostlinného dekoru, doznívá v prvním univerzitním návrhu právě secesní dekorativismus.¹⁵⁰

Druhý návrh z roku 1909 přebíral půdorysné uspořádání, ale zbavil se nadbytečného dekoru.

¹⁴⁴ Viz Svoboda – Lukeš – Havlová (pozn. 113), s. 18.

¹⁴⁵ Viz Lukeš, Nová zástavba na území Židovského města (pozn. 33), s. 313.

¹⁴⁶ <http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=483981203&Limit=25> vyhledáno dne 4. 5. 2015.

¹⁴⁷ Viz Benešová – Pošva (pozn. 14), s. 13.

¹⁴⁸ *Jan Kotěra 1871-1923. Zakladatel moderní české architektury* (kat. výst.), Obecní dům v Praze 2001, s. 235.

¹⁴⁹ *Ibidem*, s. 235.

¹⁵⁰ Viz Benešová – Pošva (pozn. 14), s. 13.

Ve svém třetím návrhu z roku 1913 [64] Kotěra změnil formu fasády, kterou následně pojal klasicistně s horizontálním členěním. Pro oživení zvolil plastický geometrický dekor, blízký kubismu.¹⁵¹ Po menších úpravách byl východiskem pro výstavbu Právnické fakulty v roce 1926 právě tento návrh. Protějšší (východní) univerzitní budova [65] realizována nebyla a stavební parcela zůstala až do 60. let 20. století nezastavěna.

Až v letech 1968-1974 byl postaven brutalistický hotel Intercontinental [66] podle návrhu architektů Karla Filsaka, Karla Bubeníčka, Františka Cubra a Jana Šrámka [73].¹⁵² Objekt, založený na zcela jiných principech stavění, které se formovaly během následujících let, je příkladem, který v době svého vzniku opět otevřel urbanistickou otázku zapojení nové architektury do stávající a v daný okamžik již staré městské zástavby.

¹⁵¹ Viz Benešová – Pošva (pozn. 14), s. 13.

¹⁵² Jaroslava Staňková – Jiří Štursa – Svatopluk Voděra, *Pražská architektura*, Praha 1991, s. 329.

7. ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo zmapovat exponované momenty při výstavbě Mikulášské třídy. Představit základní urbanistické zásady, které se v 19. století využívaly při přestavbách evropských měst a nakonec přiblížit architekturu, která vznikla v Mikulášské třídě a pokusit se zasadit její hodnoty do širšího dobového kontextu.

V úvodních kapitolách jsem se snažila nastínit vývoj Židovského města v Praze a přiblížit tak atmosféru Josefova v druhé polovině 19. století. Stav bývalého Židovského města byl v kontextu s okolní rozvíjející se Prahou velmi nežádoucí. Podél pravého břehu Vltavy vyrůstaly významné a velkolepé veřejné budovy oděné do bohatého dekoru historizujících slohů. Zejména neorenesanční novostavby Rudolfiny a Uměleckoprůmyslového muzea umocňovaly kontrast mezi vzkvétající Prahou a Josefovem, kde místní nuzné poměry vyvolávaly v očích městských radních stud. O potřebě vyvážit úroveň Josefova nikdo nepochyboval, veškeré statistiky úmrtnosti, hustoty obyvatel a posudky lékařů mluvily za vše. Rozruch vyvolal až nekompromisní způsob, s jakým se město vypořádávalo se stávajícími objekty. Veškerá rozhodnutí, zda některá stavba stojí za záchranu a může být považována za památku, učinila generace úředníků před námi a dnes, byť s jistým despektem nezbývá, než se na asanační podnik dívat jako na historickou událost. Událost v podstatě natolik významnou, která dala vzniknout Klubu Za starou Prahu, organizaci, díky níž už řadu let odborníci úspěšně dohlížejí na podobné zásahy do městských zástaveb. Pražská asanace mimo faktu, že Prahu připravila o historické objekty, které bychom možná v dnešní době dokázali modernější technologií zachránit, si kolem sebe nesla řadu let také mylné představy o jejím průběhu. V kapitole věnované asanaci s odstupem času jsem se na základě přínosu Kateřiny Bečkové snažila některé z mýtů představit a objasnit.

V následující části práce jsem sledovala z dobového tisku tehdejší tendence a způsoby, jakými byla města upravována. Dobový materiál umožňoval přesnější zachycení snah umělců, kteří vyslovovali své námítky vůči probíhajícím změnám, na základě kterých předkládali svá „fundovanější“ doporučení.

Taktéž sledování akce letenského průkopu ukázalo, že Letenská pláň byla velmi přitažlivým místem pro řadu velkolepých plánů a zajisté nebylo jednoduché jak po technické, tak po umělecké stránce se s ní vypořádat. Řada velmi pozoruhodných

návrhů od konce 19. století nakonec vyvrcholila pomníkem Stalina s „frontou na maso.“ Letenská pláň opravdu zůstává slepým místem v pražských dějinách. Na došlých návrzích a měnicích se idejích je možné sledovat pozadí historických událostí, které většinou v podobě válek či převratů nejednou zabránily jednotlivým realizacím. Nakonec umístění Stalinova pomníku na tak exponovaném místě v zorném poli Pražského Hradu a jeho následné odstranění mluví za své. Původně dočasně navržený metronom v čele pláně si od 90. let minulého století své místo drží. I v dnešní době je ale možné sledovat nové návrhy, které mají za cíl konečně potenciál Letenské pláně využít. Možnou uměleckou satisfakcí a vlastně odrazem a upozorněním na nedořešený stav je od roku 2000 projekt Artwall gallery, který odráží potřebu využít tento veřejný prostor a prostřednictvím současného umění tak dostává Letenskou pláň opět do centra pozornosti.

Poslední kapitola, ve které se věnuji zástavbě Mikulášské třídy činžovními domy, navazuje na poměrně nedávné oživení tohoto tématu oceňování architektury 19. století, v badatelských kruzích. Na vybraných stavbách jsem se snažila postihnout poměrně sofistikovaný přístup, s jakým se starší generace architektů vyrovnávala s dobovými požadavky na adekvátní začlenění nové zástavby do historického jádra Prahy a zároveň narážela na odsudky nastupující generace a moderny, která proklamovala v architektuře jiné principy a hodnoty. Ovšem je jisté, že bez reflexe nežádoucího stavu by nemohla vzniknout moderní architektura, která posunula možnosti stavění až na samé hranice a pro dnešní dobu se stala jedním z nejvíce obdivovaných fenoménů.

8. Seznam literatury a pramenů

Prameny:

Ing. Růžičková, *Staré Město, čp. 1074/I.*, Standardní stavebně-historický průzkum odd. SÚRMPO, Praha 1979.

Ing. Růžičková, *Josefov, čp. 68/V.*, Standardní stavebně-historický průzkum odd. SÚRMPO, Praha 1979.

Dobové články:

Zdeněk Bažant, Poznámky k poslední mostní soutěži v Praze, in: *Architektonický obzor* IV., 1905.

Antonín Cechner, Zprávy různé, in: *Architektonický obzor* VIII., 1909.

Alois Čenský, Nájemný dům č. 1073-I. (č. 1. n.) v Mikulášské třídě, in: *Architektonický obzor* III., 1904.

Alois Čenský, Budova Obchodního spolku „Merkur“ na nároží Mikulášské třídy a Jáchymovy ulice v Praze, in: *Architektonický obzor* IV., 1905.

Alois Čenský, K otázce umístění české univerzity na Letné, in: *Architektonický obzor* IV., 1905.

Alois Čenský, Návrh železného mostu přes Vltavu z Mikulášské třídy k Letné v Praze, in: *Architektonický obzor* IV., 1905.

Alois Čenský, Návrh na úpravu Letenské pláně dle prof. Jana Kouly, in: *Architektonický obzor* VI., 1907.

Alois Čenský, Nárožní dům u Staronové synagogy v Mikulášské třídě, in: *Architektonický obzor* VII., 1908.

Alois Čenský, K otázce letenského průkopu, in: *Architektonický obzor* VII., 1908.

Alois Čenský, O původním návrhu arch. J. Kouly na komunikaci letenskou průkopem, in: *Architektonický obzor* IX., 1910.

Alois Čenský, Projekt arch. Jana Kouly na komunikaci letenskou s doplňky z r. 1909 a 1910, in: *Architektonický obzor* XI., 1912

Cesare Daly, O architektuře budoucnosti s ohledem na renaissanci francouzskou, in: *Architektonický obzor* IV., 1905.

Jan Emler, Neznámou mizící Prahou, in: *Dílo* III., 1906.

Luboš Jeřábek, O moderních směrech v otázce zastavění starších částí měst, in: *Dílo* II., 1904.

Alois Kubíček, O novou Prahu, in: *Styl* VII., 1921-1922.

Jan Koula, Návrh vstupu ke komunikaci letenské od arch. prof. J. Kouly, in: *Architektonický obzor* IX., 1910.

Max Švabinský, Zprávy, in: *Volné směry* XII., 1908.

Články:

Kateřina Bečková, Mrštíkova Bestia triumphans po sto letech. Aneb o co tehdy vlastně šlo, in: *Zprávy Klubu Za starou Prahu* I., 1997.

Emanuel Poche, O stavebním a historickém vývoji Staroměstského náměstí, in: *Umění* XXXVI., 1988.

Literatura:

Kateřina Bečková – Svatopluk Voděra – Arno Pařík et al., *Pražská asanace. K 100. výročí vydání asanačního zákona pro Prahu*, Praha 1993.

Kateřina Bečková, *Sto let Klubu Za starou Prahu 1900-2000. Jubilejní sborník*, Praha 2000.

Marie Benešová – Rudolf Pošva, *Ghetto. Asanace*, Praha 1993.

Jan Fischer – Ondřej Fischer, *Pražské mosty*, Praha 1985.

Jaroslav Herout, *Staletí kolem nás*, Praha 1995.

Vendula Hnídková – Jindřich Vybíral, *Národní styl, kultura a politika*, Praha 2013.

Jiří Hrůza, *Město Praha*, Praha 1989.

Wilfried Koch, *Evropská architektura. Encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*, Praha 2008.

Jan Kotěra 1871 – 1923. Zakladatel moderní české architektury (kat. výst.), Obecní dům v Praze 2001.

Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al., *Židovské město pražské na vedutách, fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.

Camillo Sitte, *Stavba měst podle uměleckých zásad*, Brno 2012.

Jaroslava Staňková – Jiří Štursa – Svatopluk Voděra, *Pražská architektura*, Praha 1991.

Jan E. Svoboda – Zdeněk Lukeš – Ester Havlová, *Praha 1891-1918. Kapitoly o architektuře velkoměsta*, Praha 1997.

Pavel Vlček, *Umělecké památky Prahy. Staré Město. Josefov*, Praha 1996.

Hana Volavková, *Zmizelá Praha 3. Židovské město pražské*, Praha – Litomyšl 2002.

Hana Volavková, *Zmizelé pražské ghetto*, Praha 1961.

Hana Volavková, *Židovské město pražské*, Praha 1959.

Jindřich Vybíral, *Česká architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esejů o devatenáctém století*, Praha 2002.

Internetové zdroje:

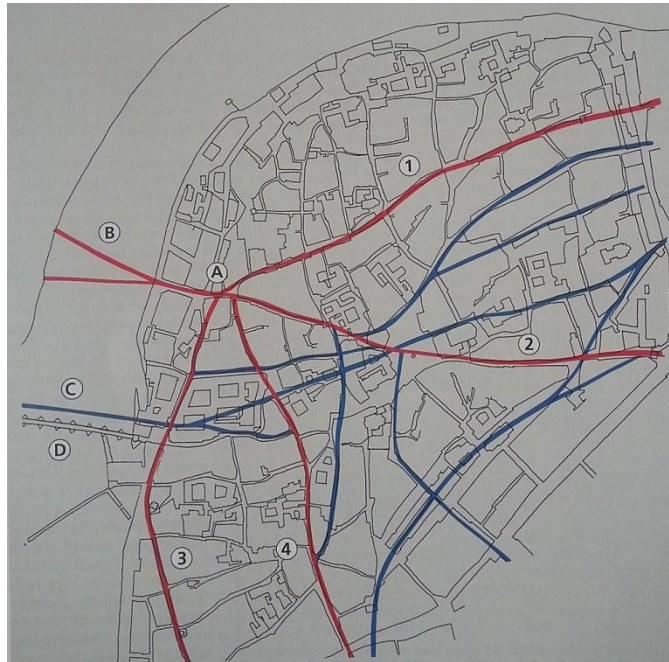
<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/zpravy-recenze/150-let-od-narozeni-lubose-gerabka/> vyhledáno 5. 5. 2015

http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=3372
vyhledáno 5. 5. 2015

<http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?IdReg=450458&Limit=25>
vyhledáno dne 4. 5. 2015.

http://svk7.svkk1.cz/ar1-kl/m-cs/detail-kl_us_auth-0287374-Weyr-Frantisek-18671939/
vyhledáno 5. 5. 2015

9. Obrazová příloha

[1] schéma raně středověké komunikační sítě na staroměstském území

[2] Židovské město na rekonstrukčním plánu předhusitské Prahy (1419)

[3] Staronová synagoga

[4] pohled na Židovské město z Letenské pláně; neznámý autor (kolem 1610)

[5] Židovská radnice

[6] Langweilův realistický model Prahy (1826-1836)

[7] západní strana Zlaté ulice na Langweilově modelu

[8] okolí Staronové synagogy na Langweilově modelu

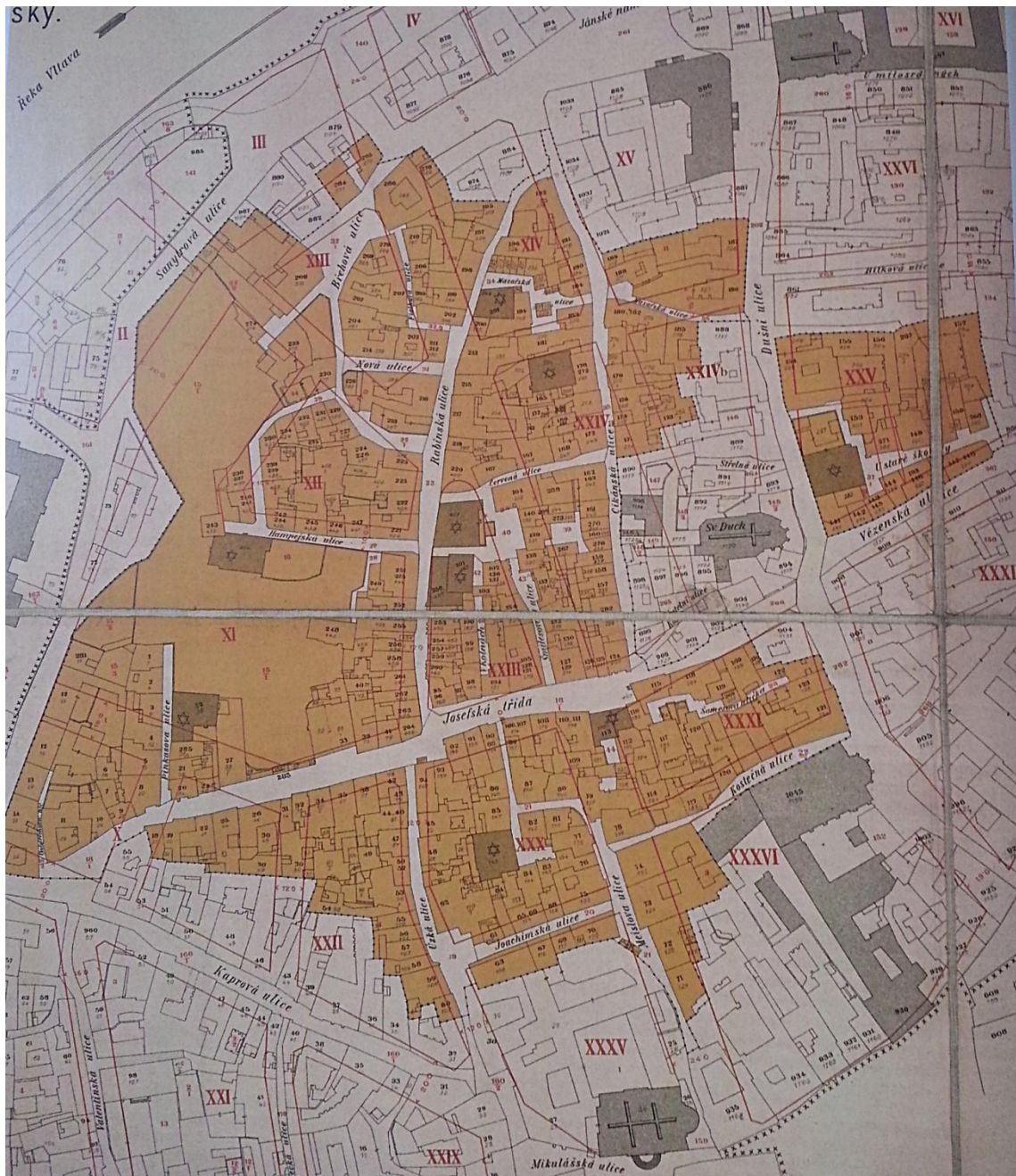
[9] Židovské město z doby kolem roku 1804, E. Kraus, kresba perem (1945)

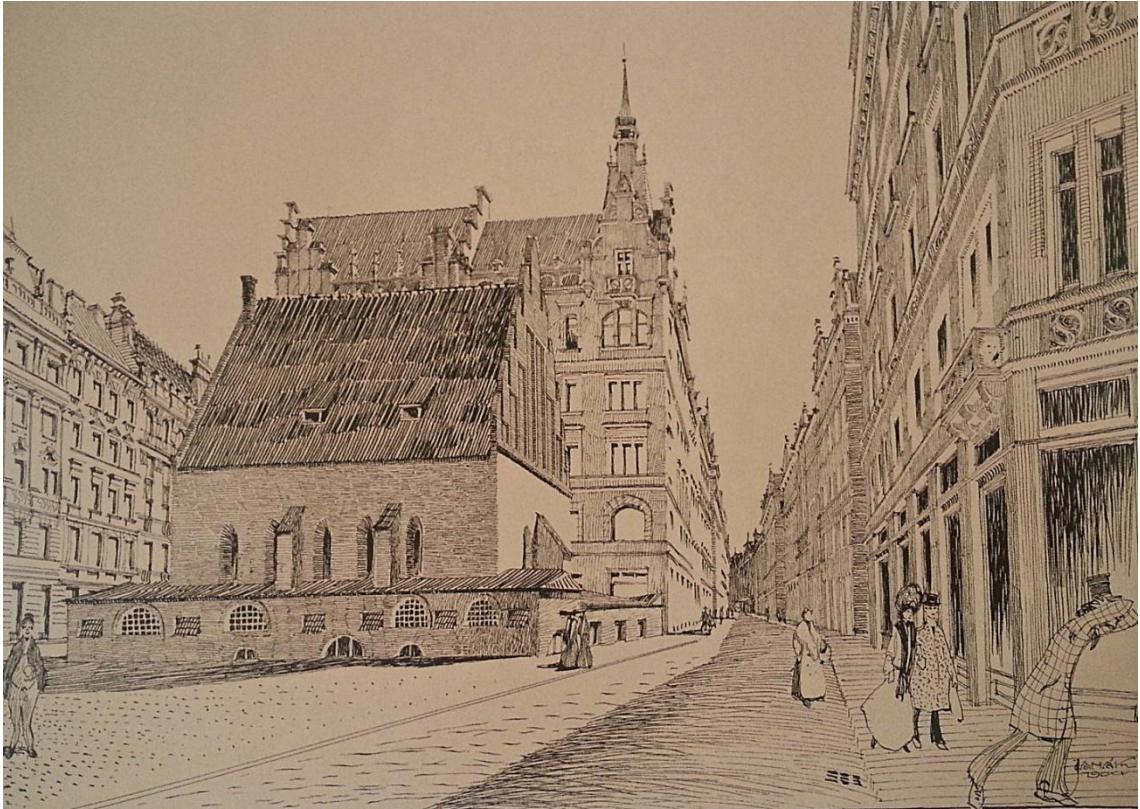
[10] členitý dvůr komplexu čp. 180/182, J. Eckert (1906)

[11] Josefov, Jižní část Maiselovy ulice, J. Eckert (1896)

[12] plán asanačních obvodů v Praze, předasanační zástavba Josefova (1896)

[13] karikatura na novou zástavbu, Pavel Janák, kresba perem (1904)

[14] Avenue de l'Opera, Paříž, ilustrační foto

[15] Rue de la Régence, Brusel, ilustrační foto

[16] Václavské náměstí s budovou muzea, Praha, ilustrační foto

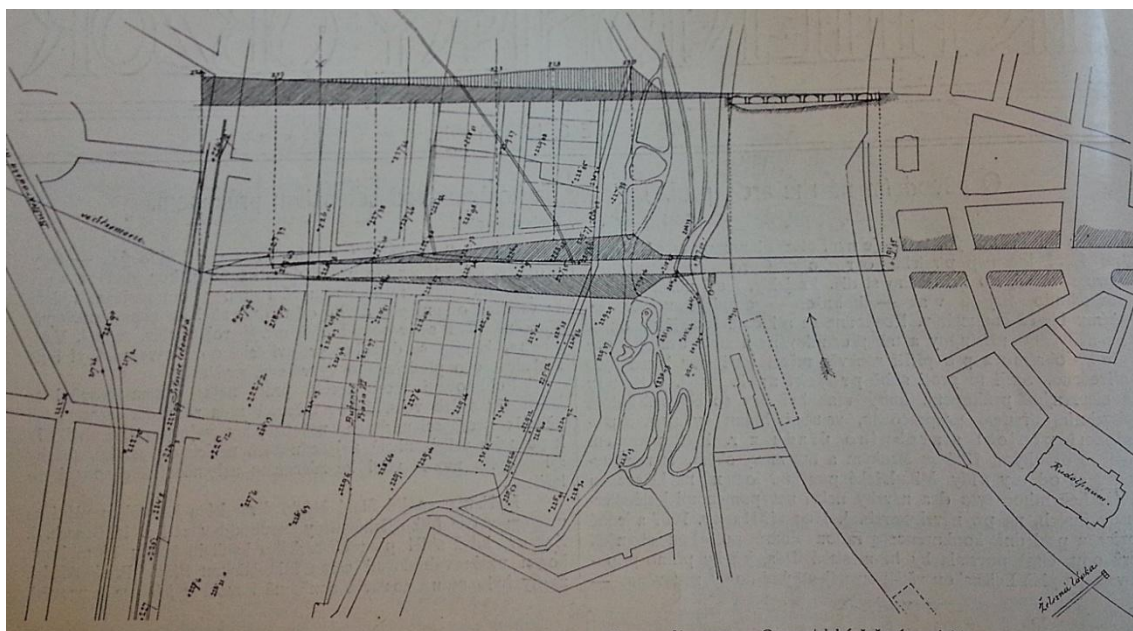
[17] Krennův dům, čp. 936/I, Neznámý autor (1898)

[18] Krennův dům vlevo, domy na severní straně náměstí, J. Eckert (1895)

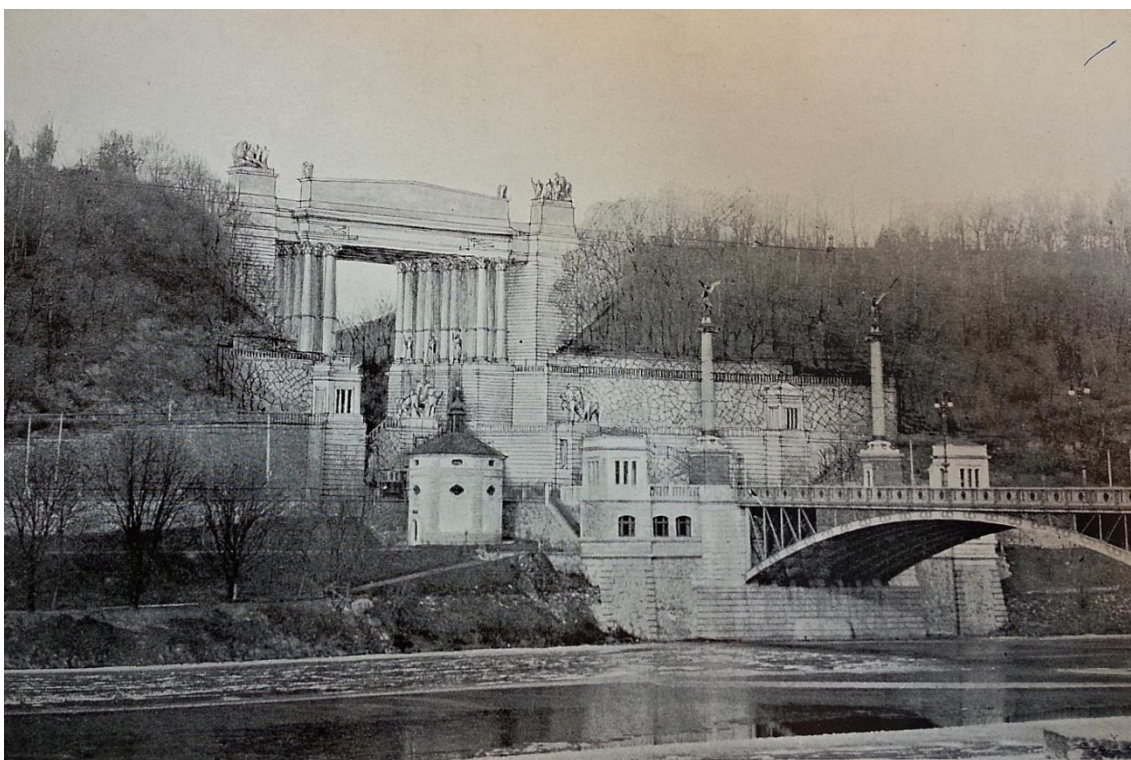
[19] pohled na vstupní bránu, původní projekt prof. Kouly (1897)

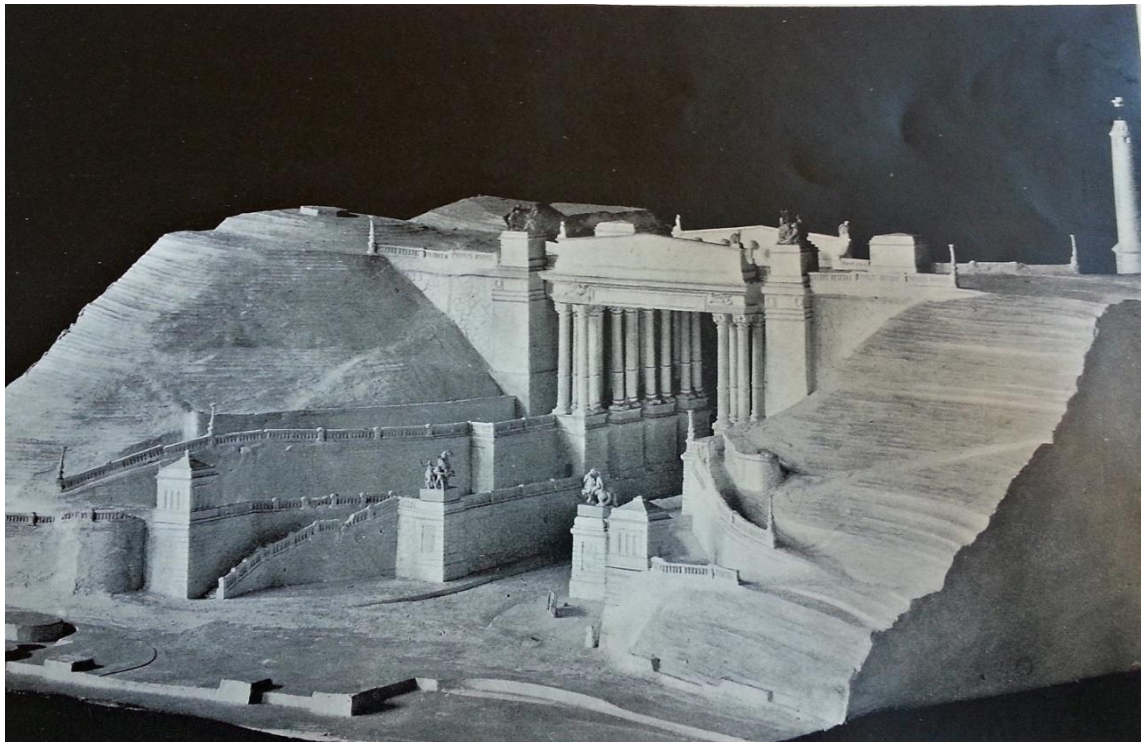
[20] původní projekt letenské komunikace prof. Kouly, geometrické řešení projektu

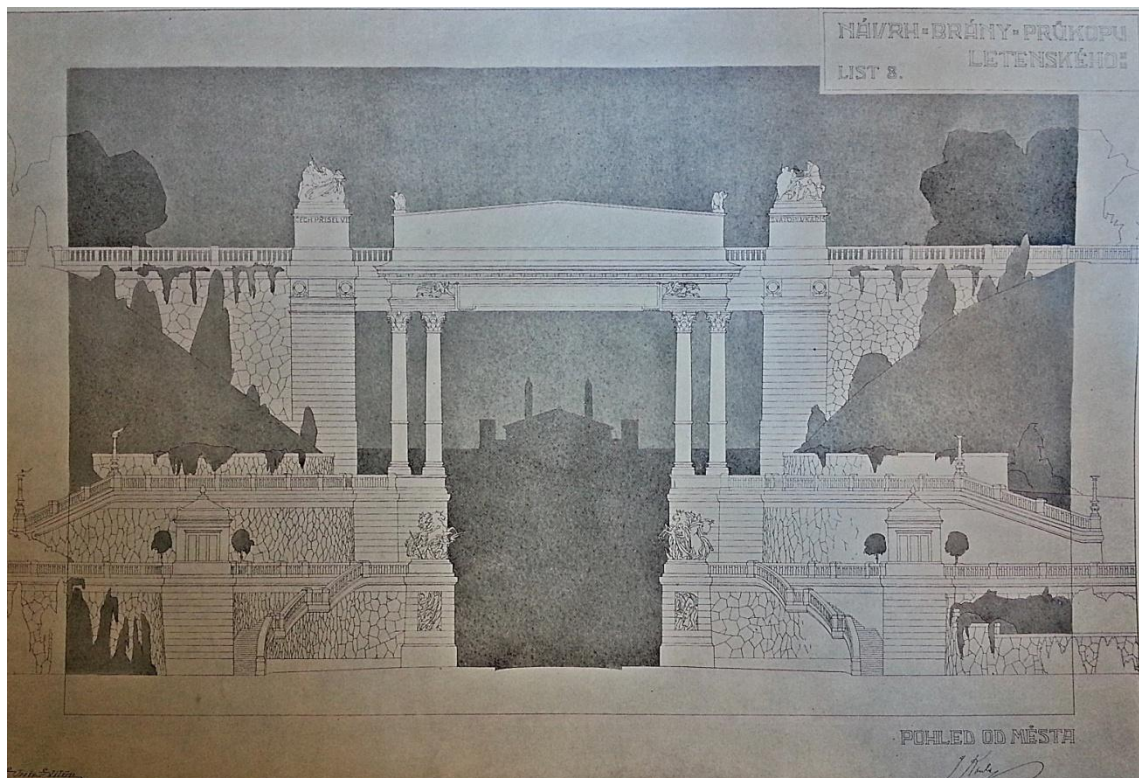
[21] původní projekt prof. Kouly, rozvedení komunikace

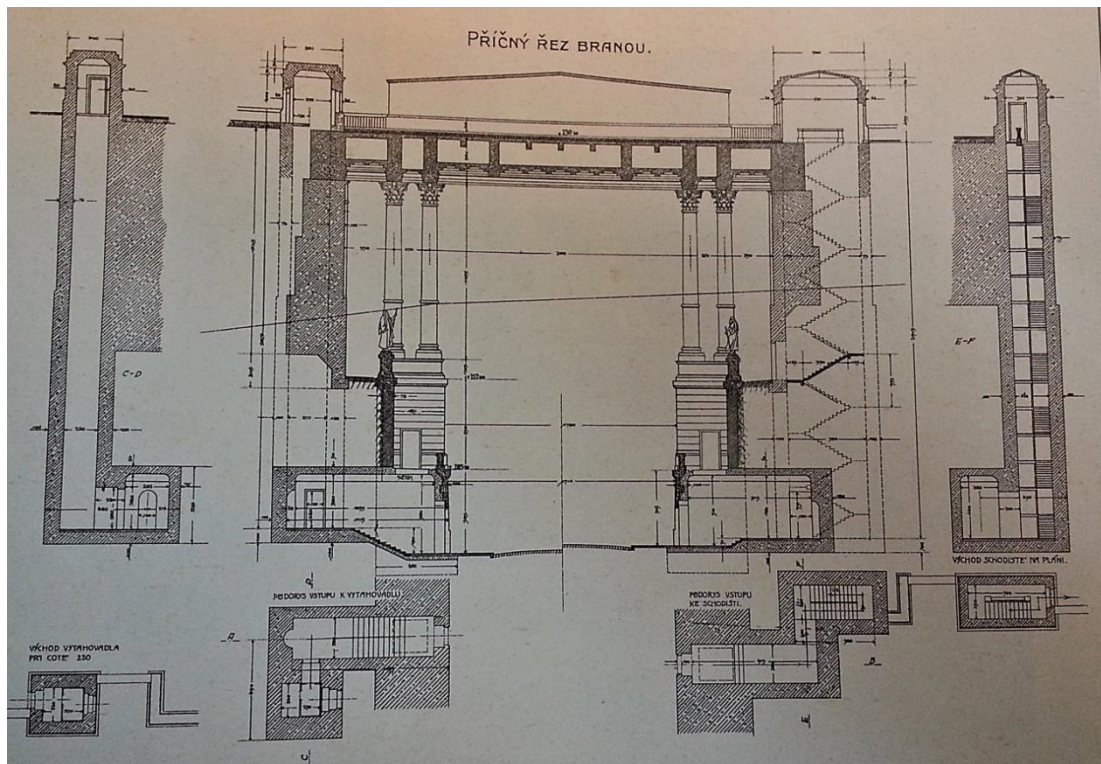
[22] návrh průkopu Jana Kouly (1907-1908)

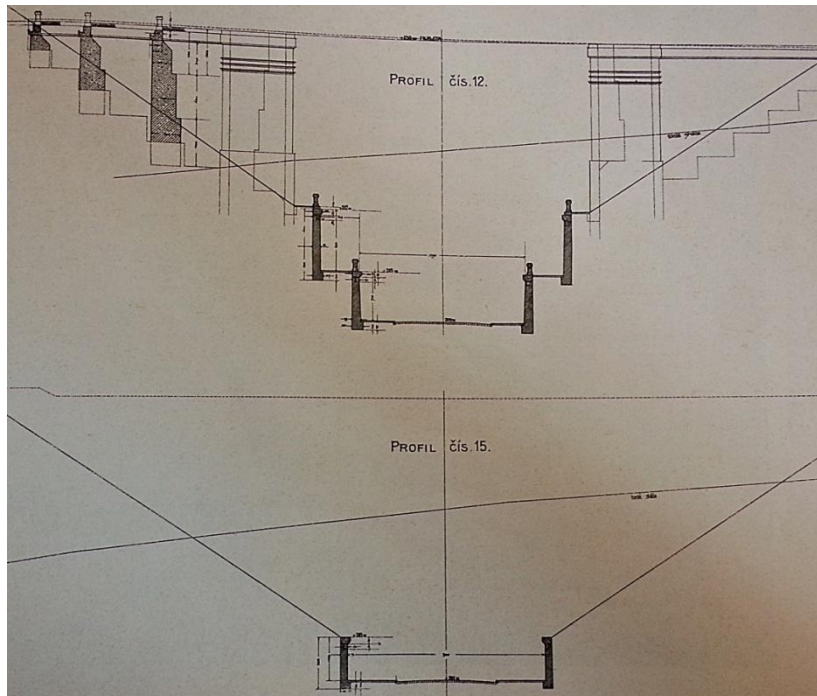
[23] model brány průkopu Jana Kouly (1907-1908)

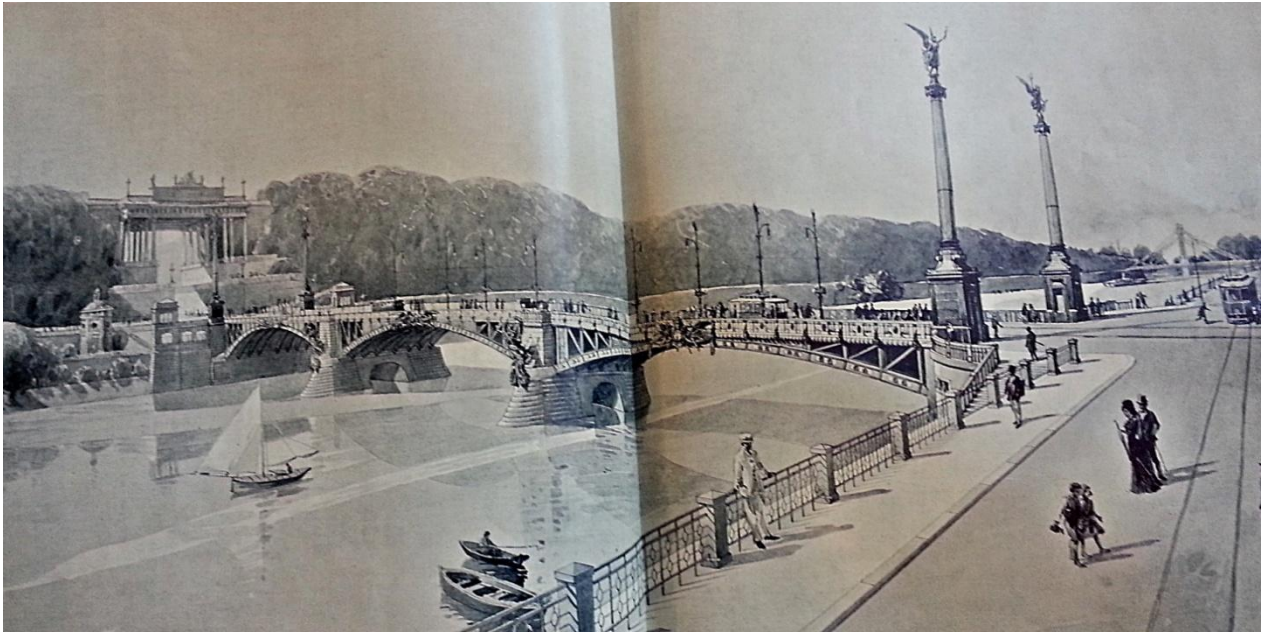
[24] návrh brány (1907-1908)

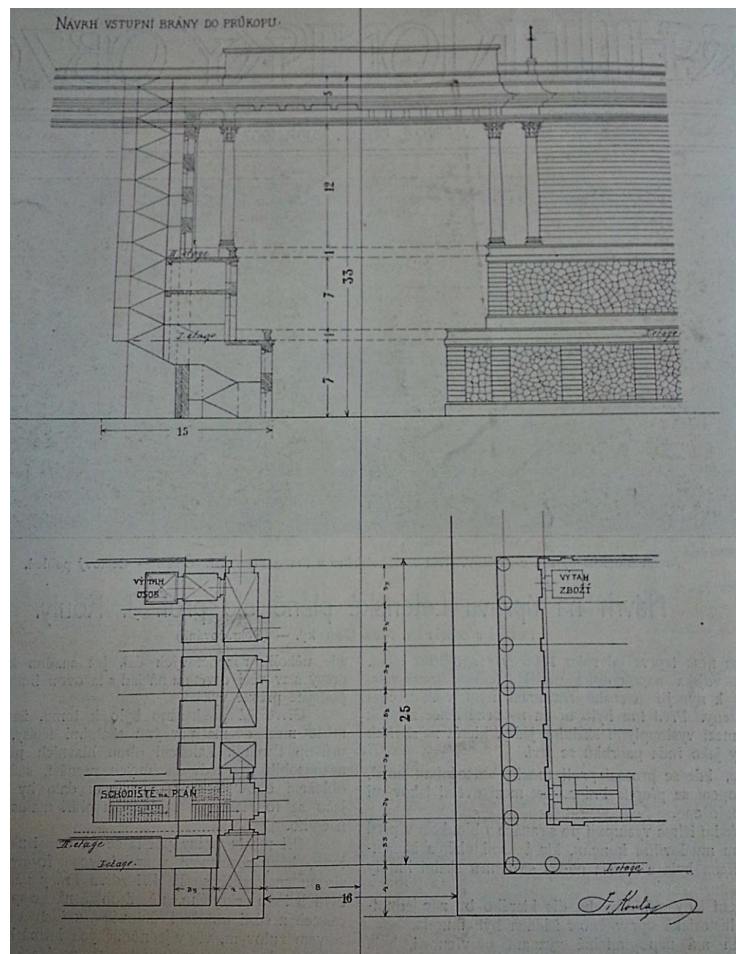
[25] příčný řez branou

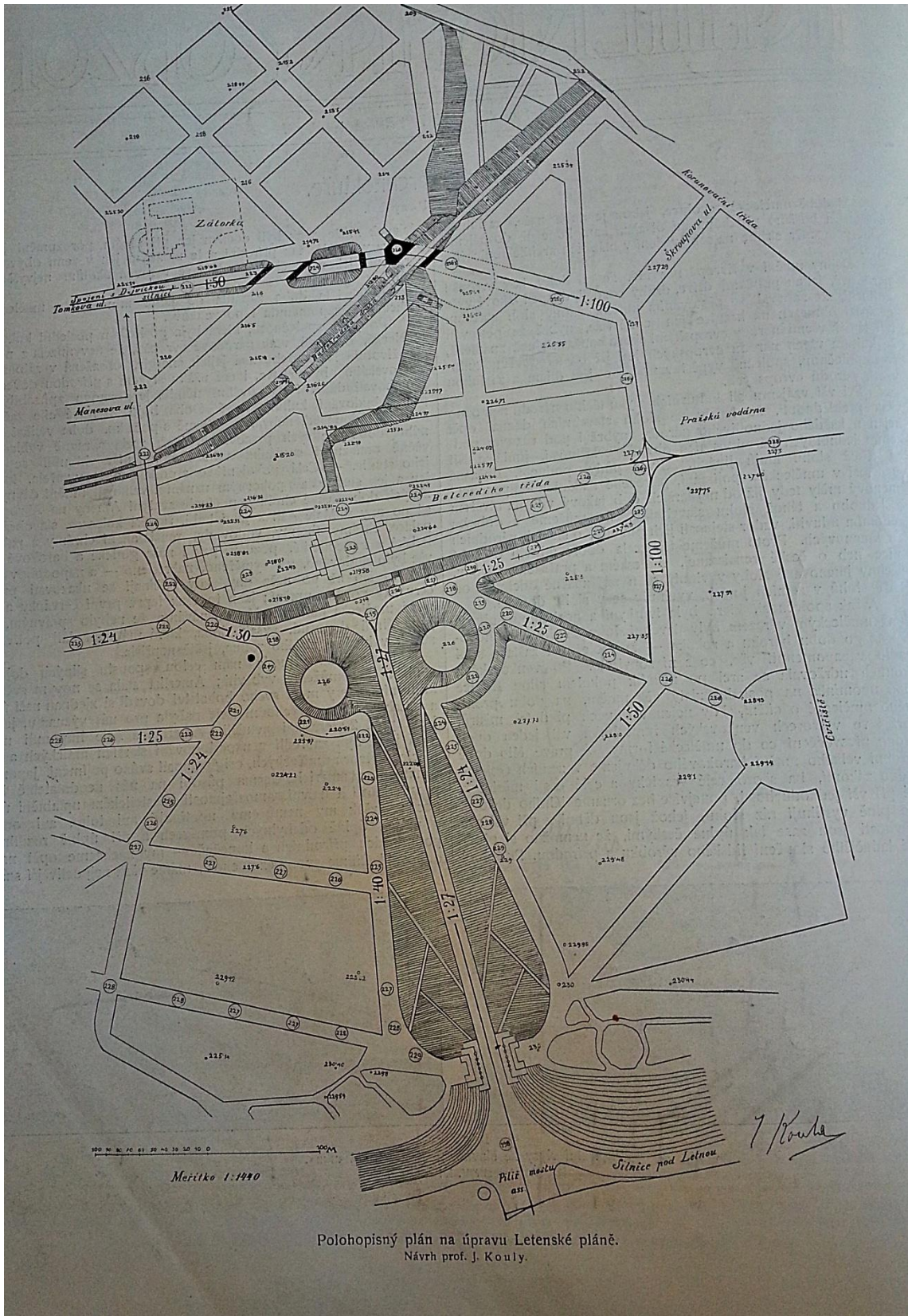
[26] profil

[27] pohled s mostem Svatopluka Čecha

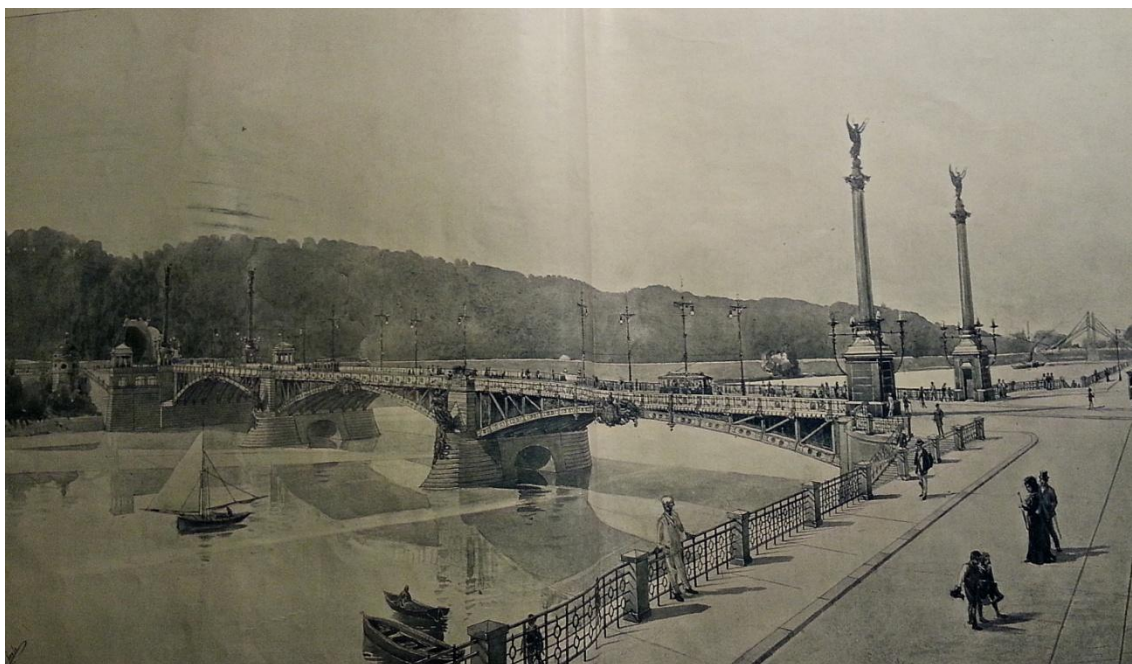

[28] návrh vstupní brány

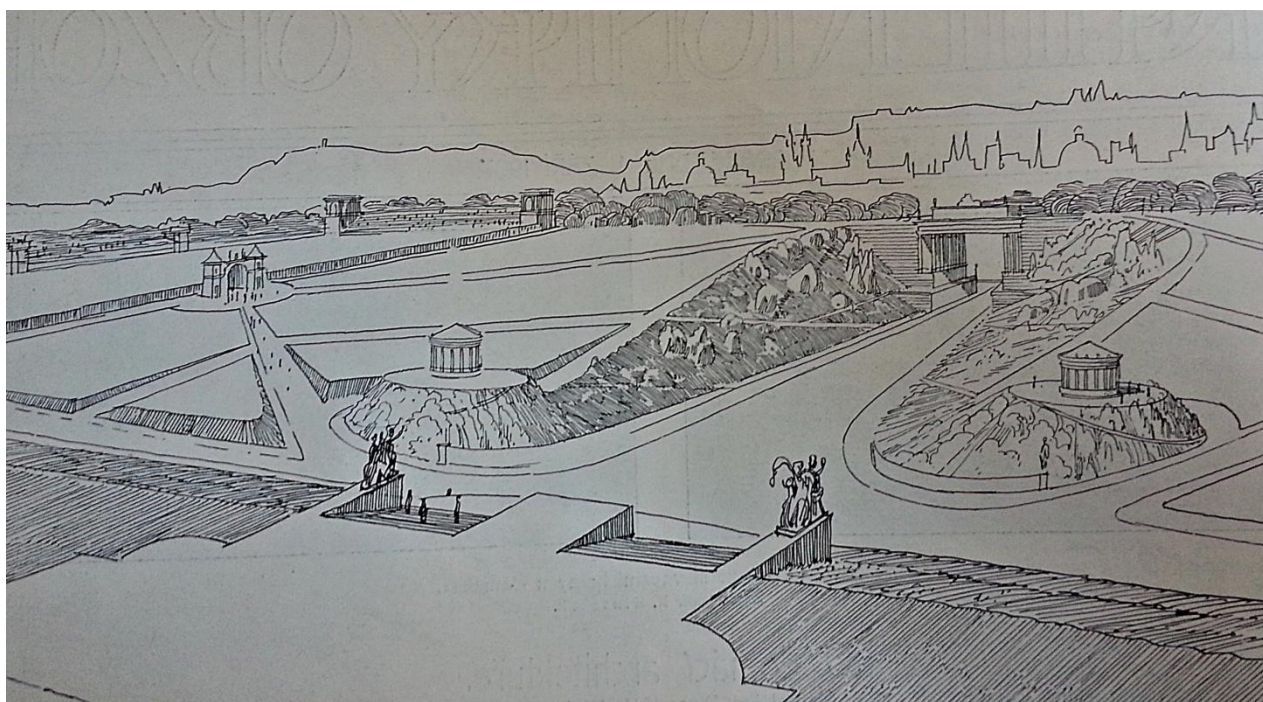

Polohopisný plán na úpravu Letenské pláně.
 Návrh prof. J. Kouly.

[29] polohopisný plán na úpravu Letné od Jana Kouly

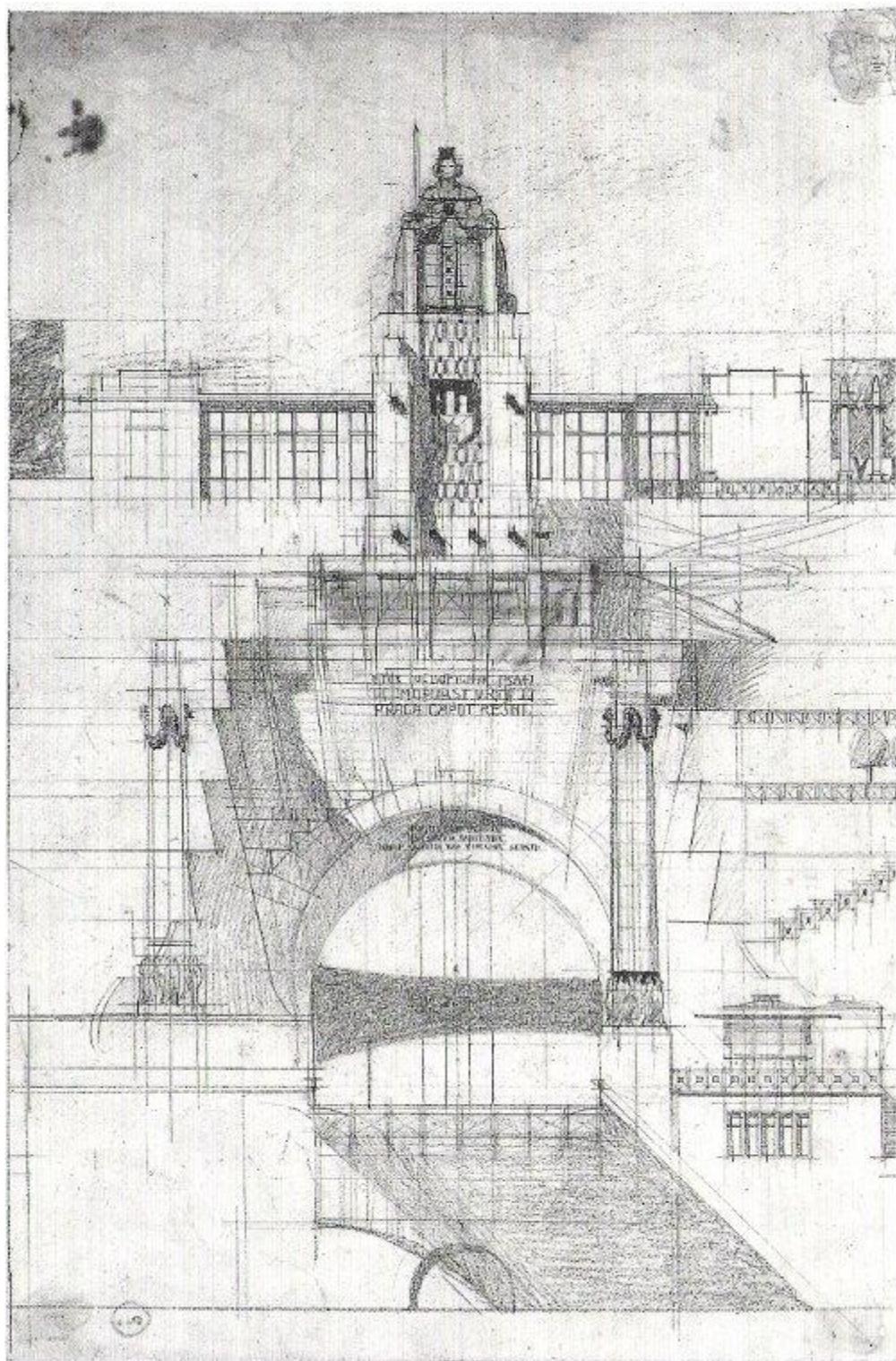
[30] varianta průkopu s tunelem

[31] perspektivní pohled polohopisného plánu směrem k Čechovu mostu

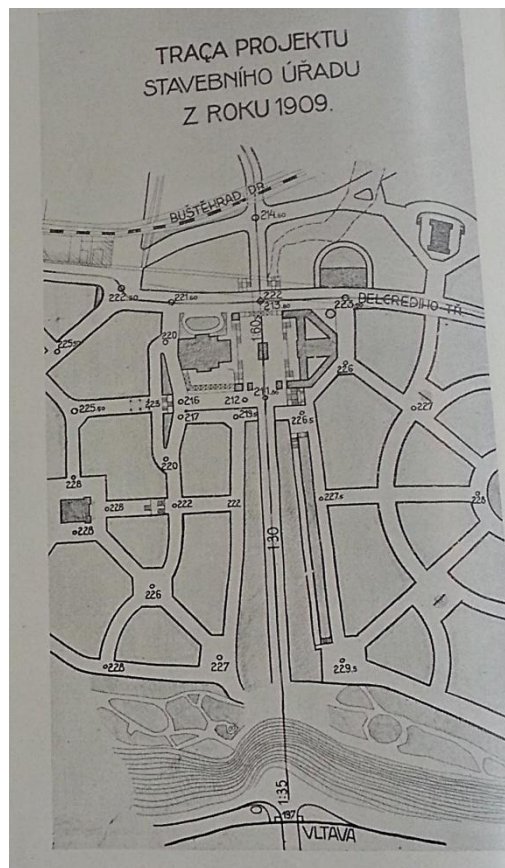
[32] skizza Jana Kouly na variantní návrh letenského průkopu

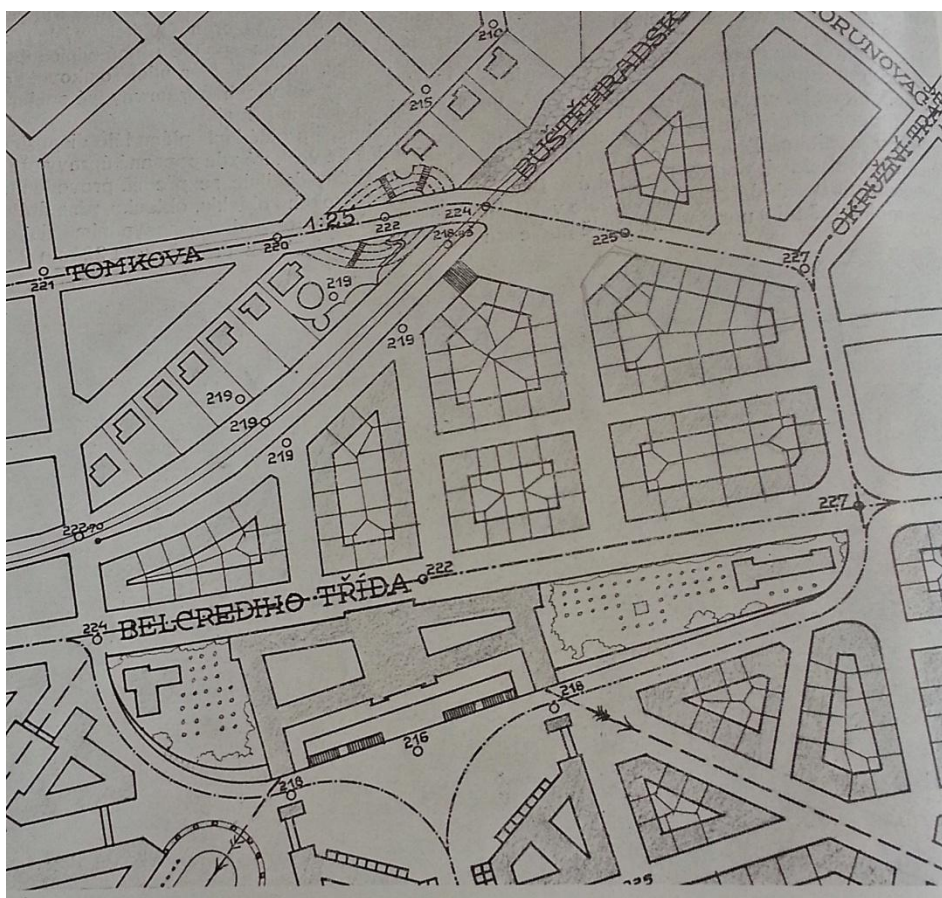
[33] Antonín Engel, návrh letenského tunelu

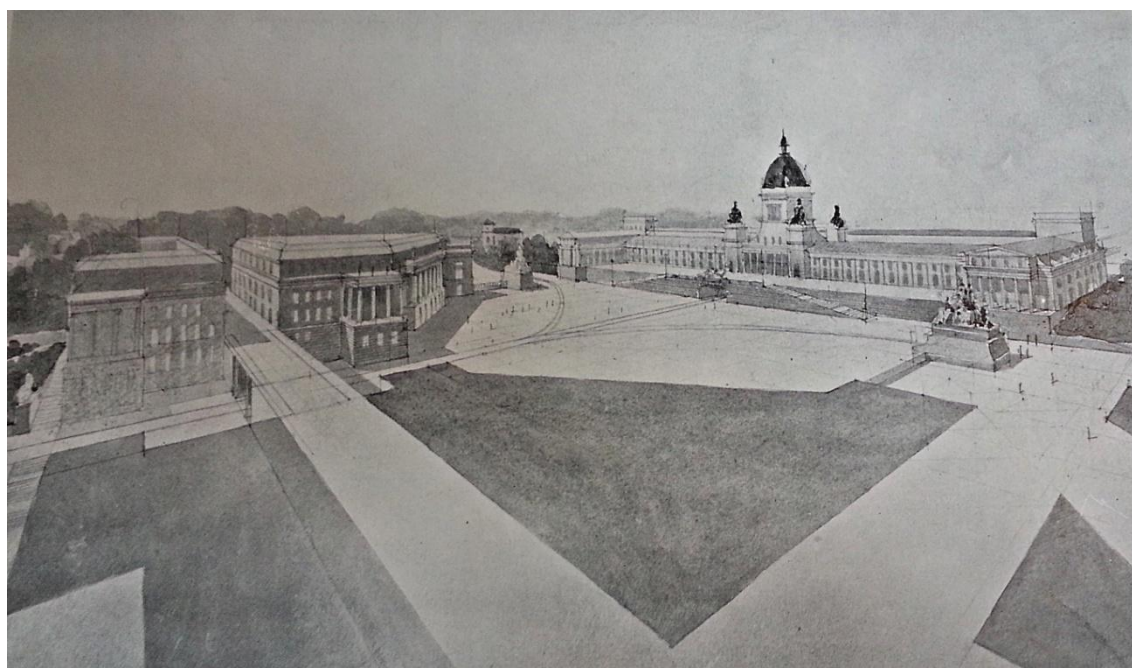
[34] Felix Kveting, návrh tunelu

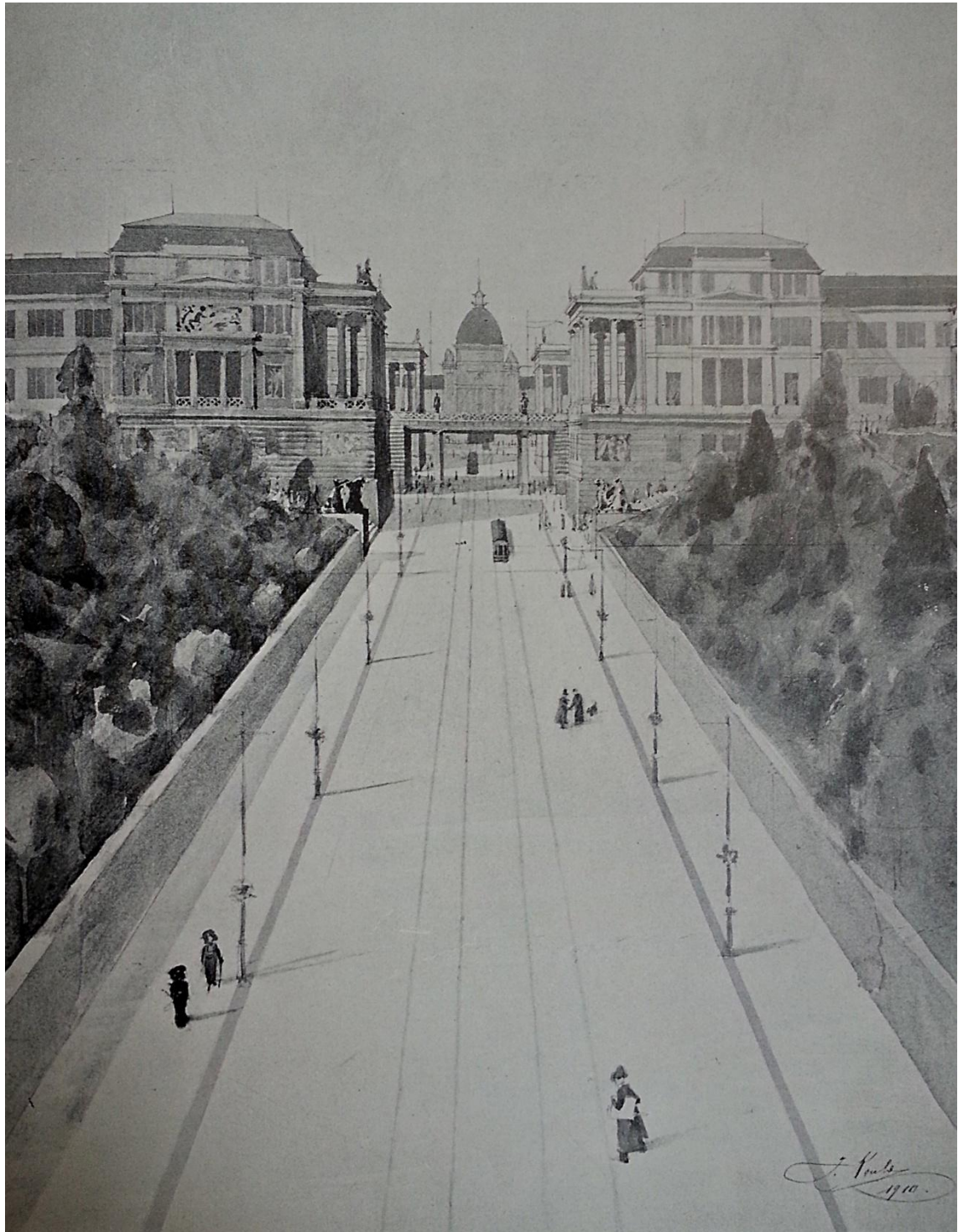
[35] projekt stavebního úřadu s hřištěm

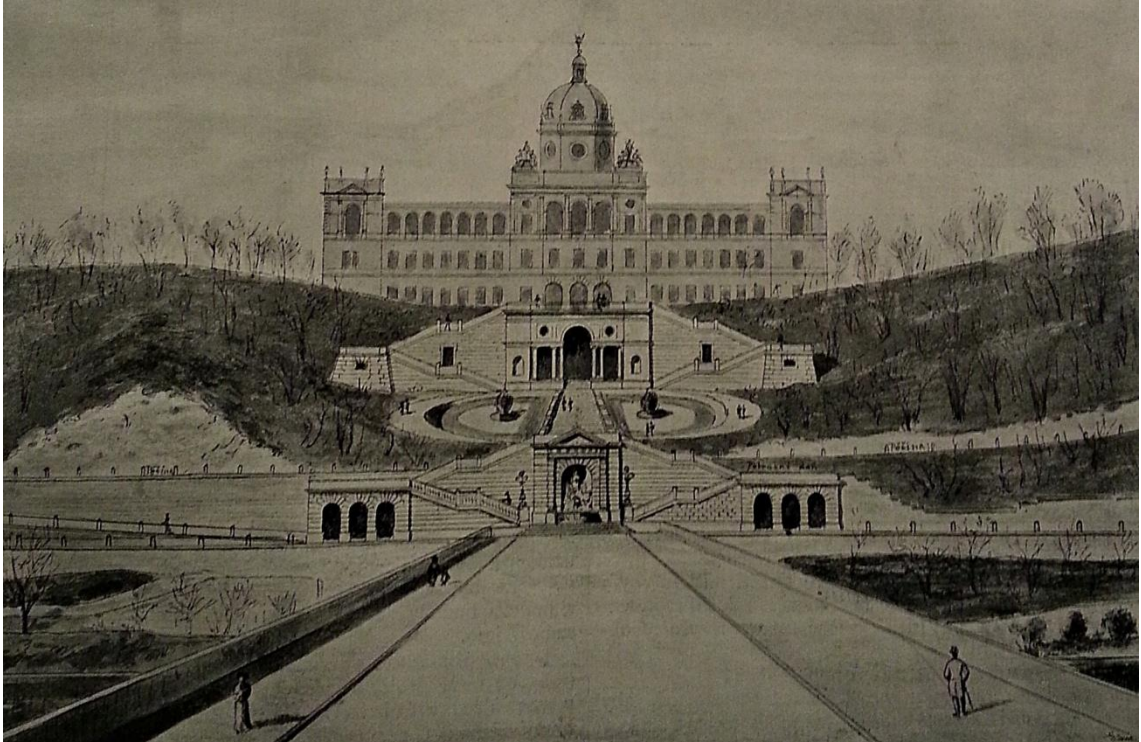
[36] návrh prof. Kouly s doplňky z roku 1909 a 1910, detail Belcrediho ulice

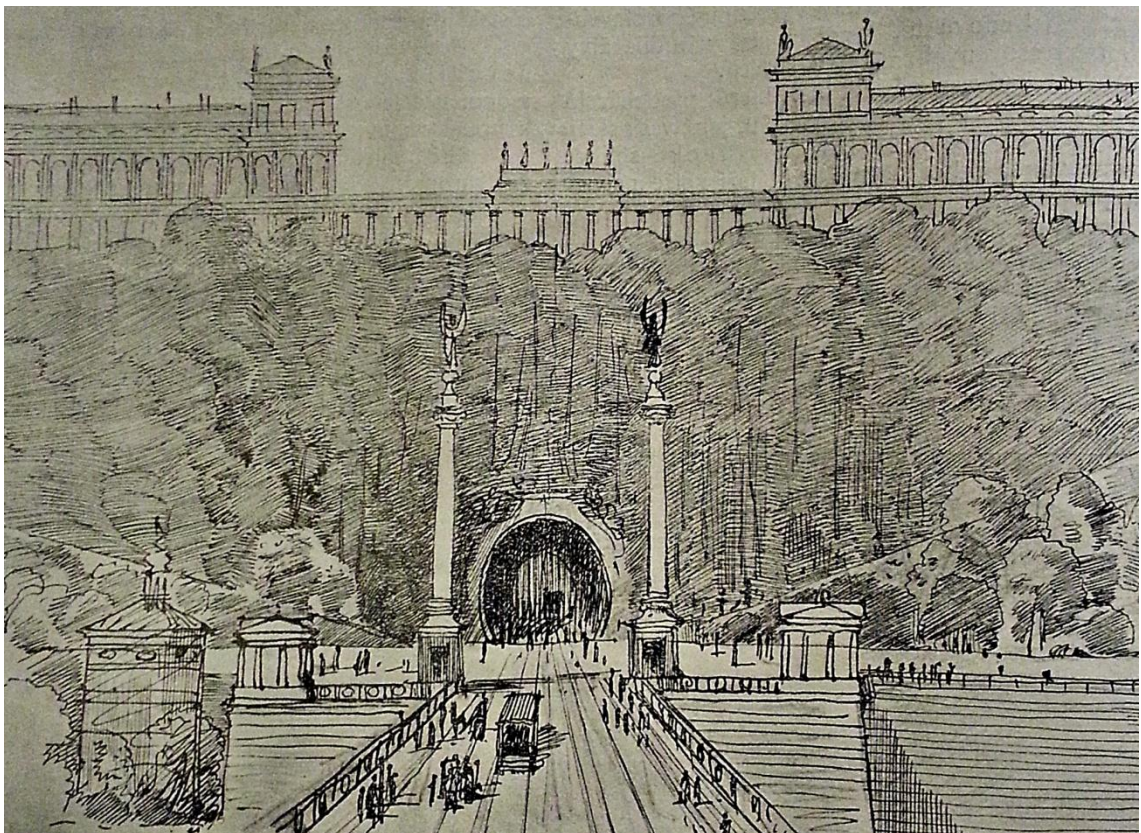
[37] návrh letenského průkopu z roku 1910, pohled na náměstí zakončující průkop u ulice Belcrediho

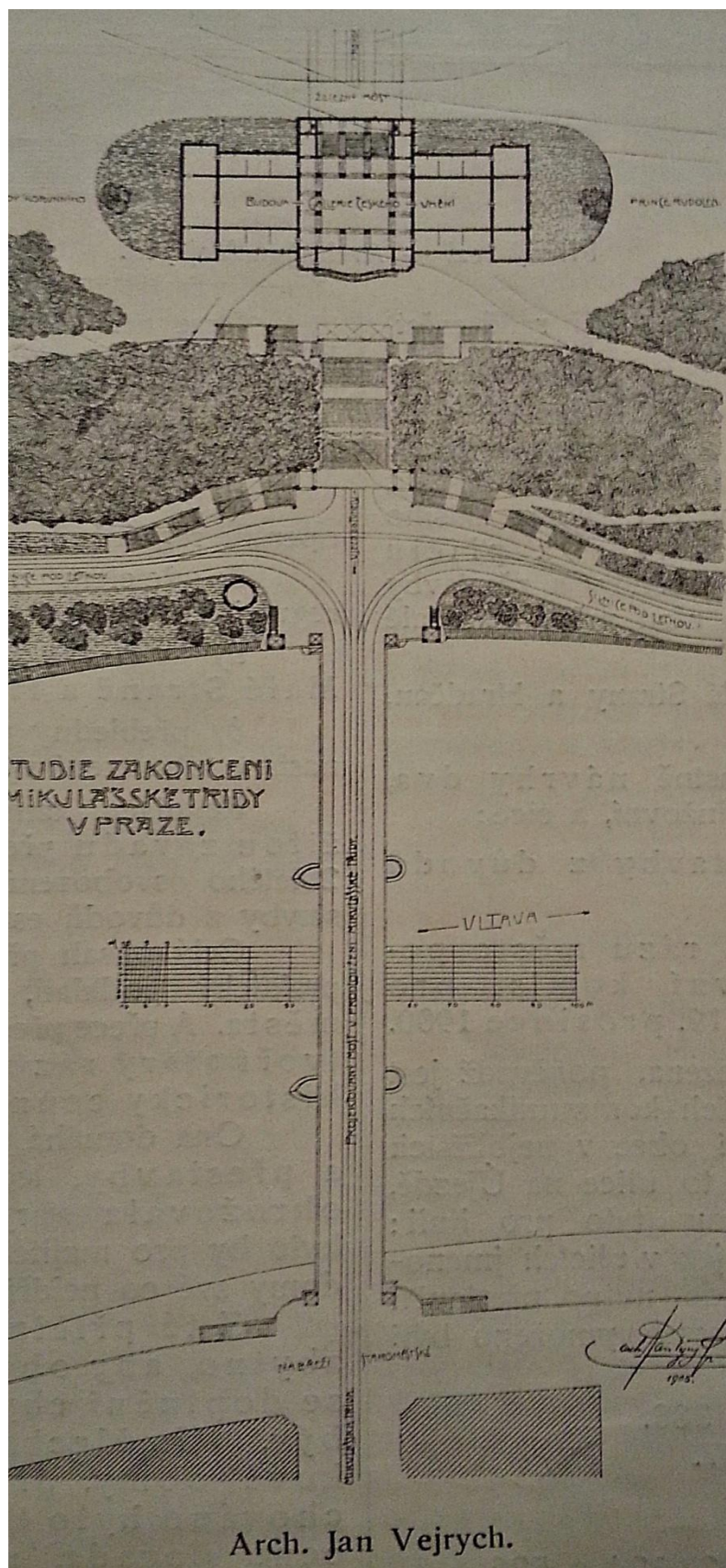
[38] návrh prof. Kouly, pohled průkopem od brány z roku 1910

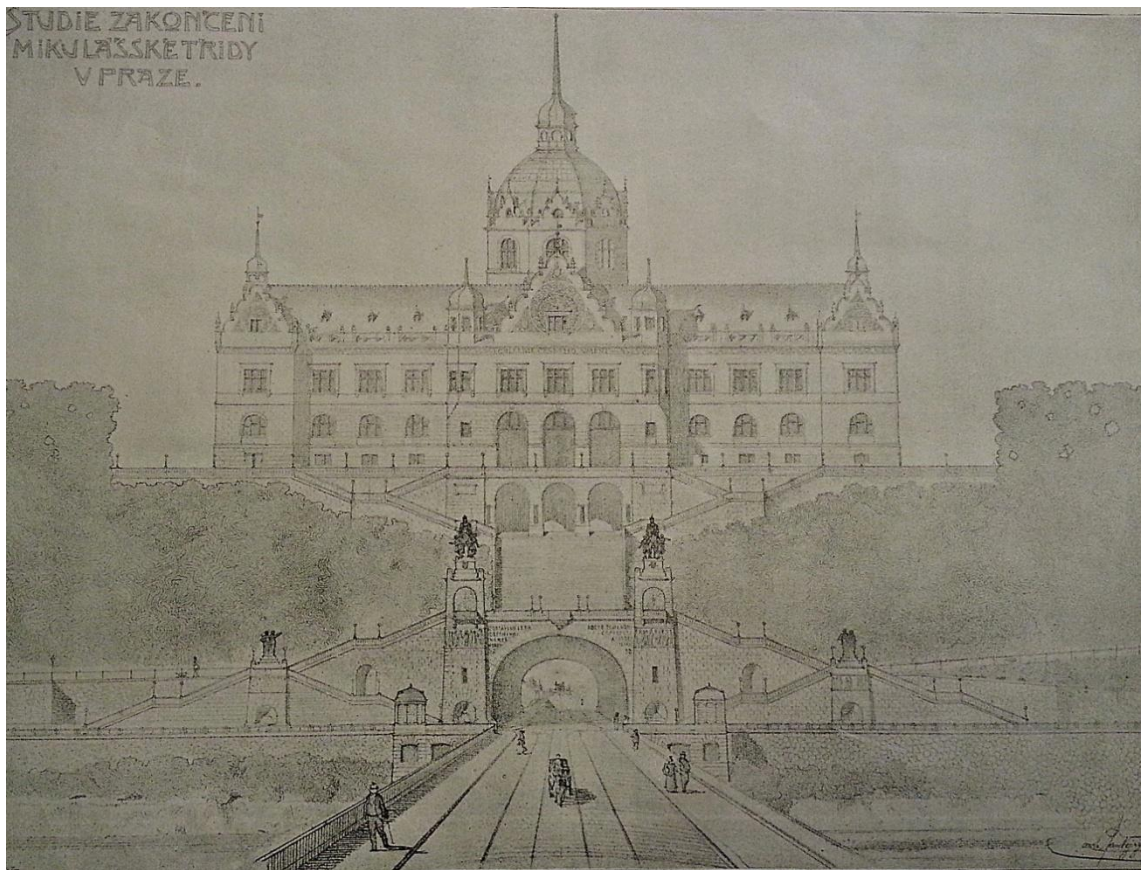
[39] Antonín Wiehl, skizza na úpravu letnou s budovou české univerzity

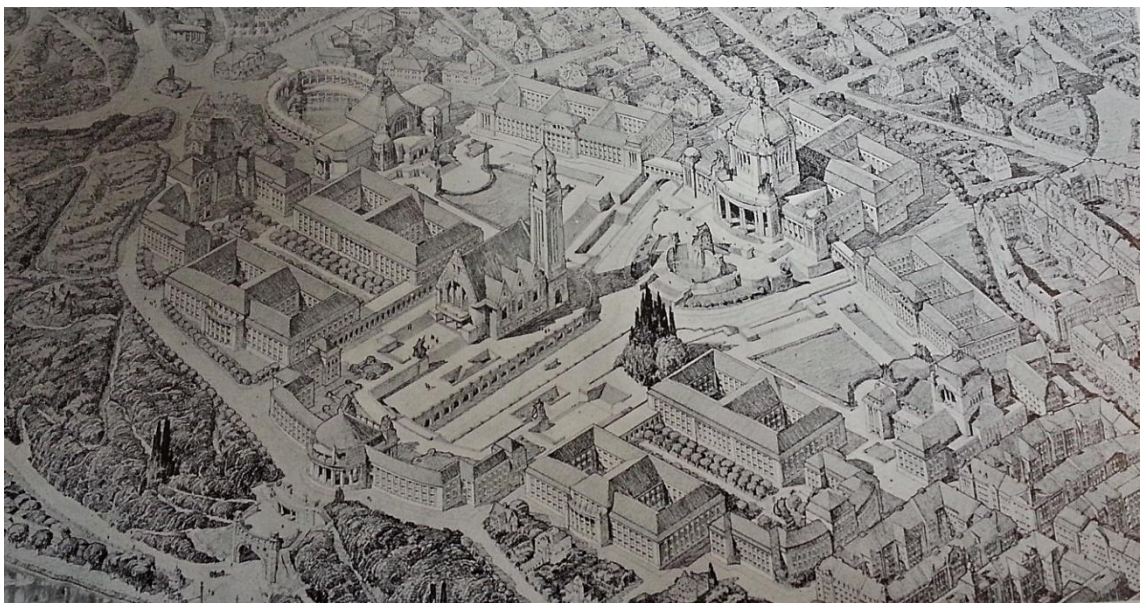
[40] skizza české techniky na Letné od prof. Kouly

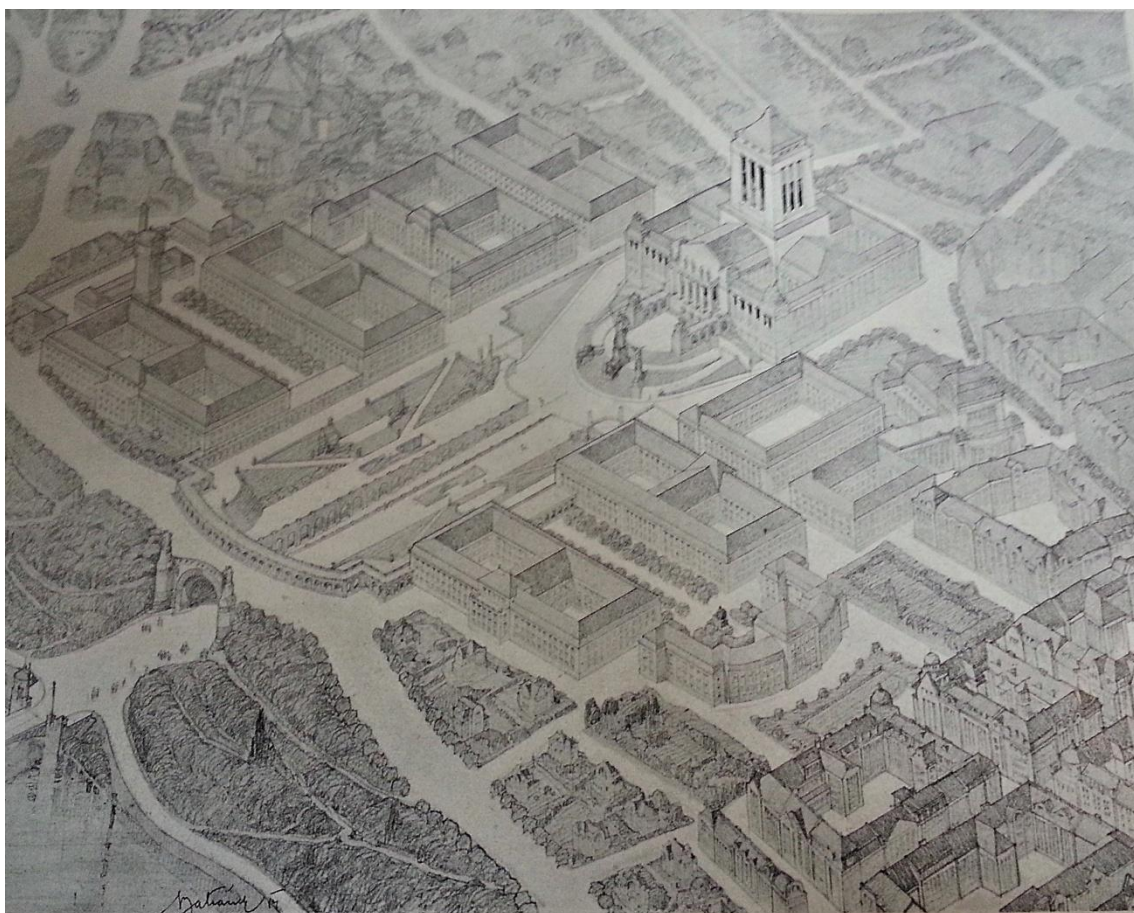
[41] Jan Vejrych zakončení Mikulášské třídy budovou galerie

[42] Jan Vejrych budova galerie českého umění

[43] Antonín Balšánek, studie k umístění české vysoké školy technické, alternativa I.

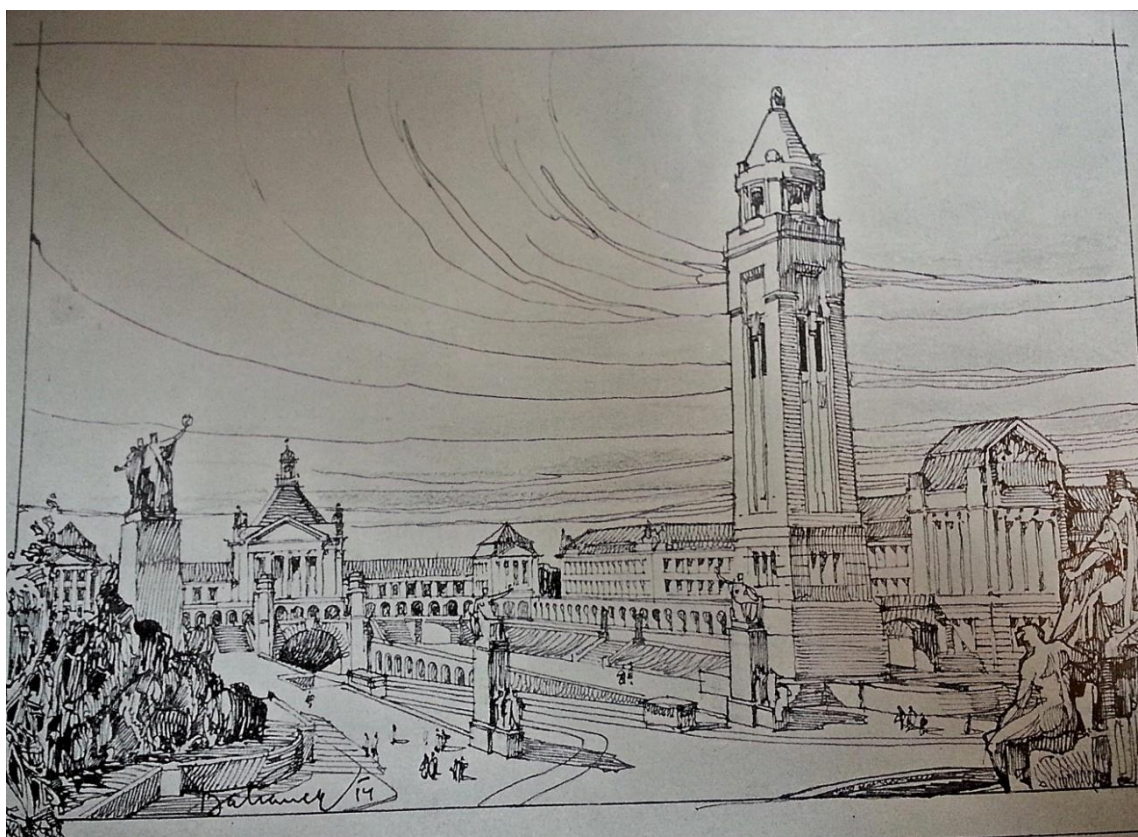
[44] Antonín Balšánek, studie k umístění české vysoké školy technické, alternativa II.

[45] Antonín Balšánek, studie k umístění české vysoké školy technické, alternativa III.

[46] Antonín Balšánek, studie vysoké školy technické, alternativa III.

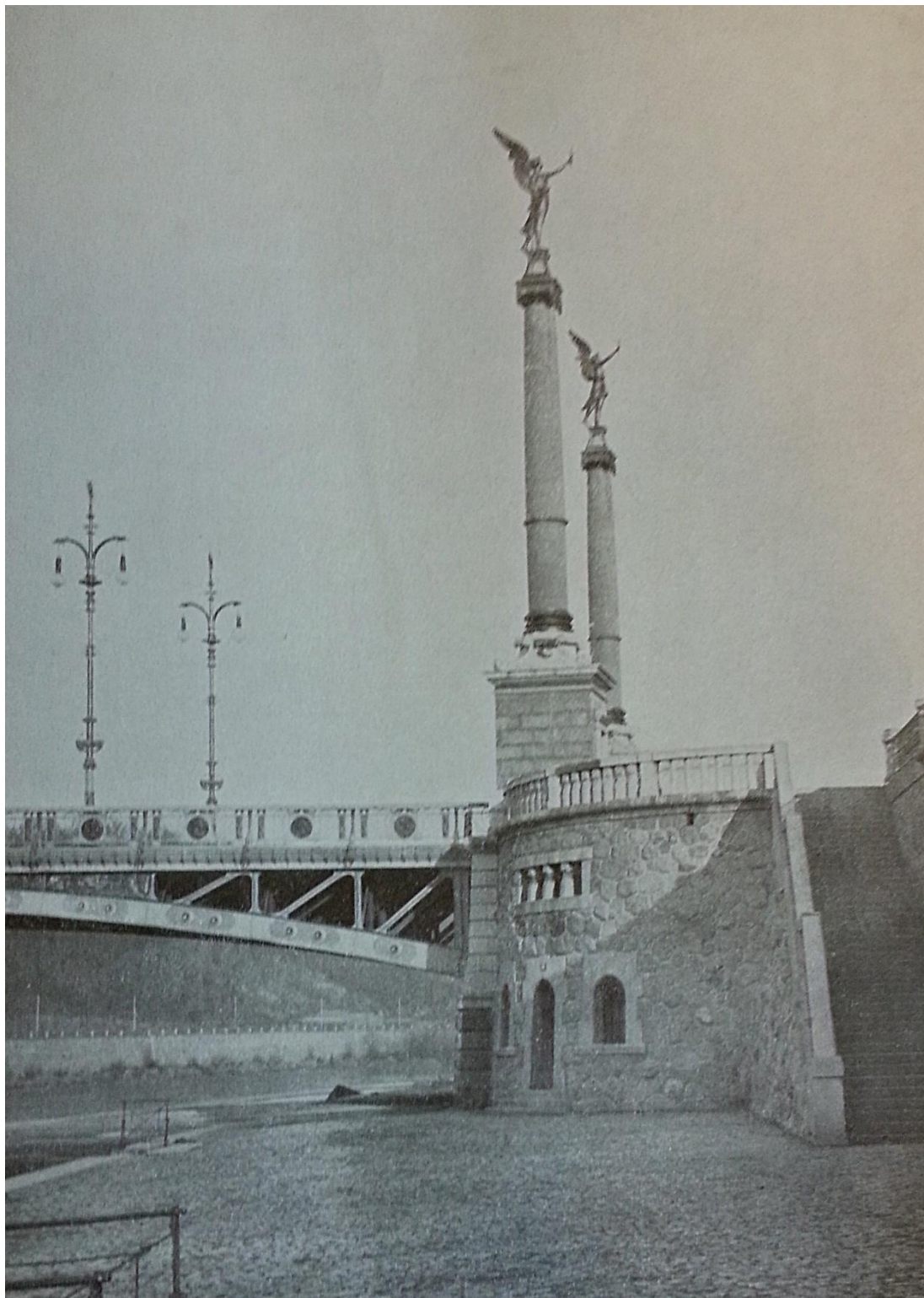
[47] Antonín Balšánek, studie vysoké školy, alternativa III., zpětný pohled

[48] most Svatopluka Čecha v Praze od Jana Kouly

[49] Pont Alexandre III., Paříž, ilustrační foto

[50] most Svatopluka Čecha s vysokými sloupy a sochami viktorií

[51] průhled Mikulášskou třídou od Staroměstského náměstí k Letné (1909)

[52] odkryté prostranství po demolici Krenova domu, vstup do Mikulášské ulice (1902)

[53] střední část Mikulášské třídy s pohledem na Staronovou synagogu (1906)

[54] jižní část Mikulášské třídy směrem ke Staroměstskému náměstí (1907)

[55] prostor kolem Staronové synagogy, v prahu socha Mojžíše od Františka Bílka (1932)

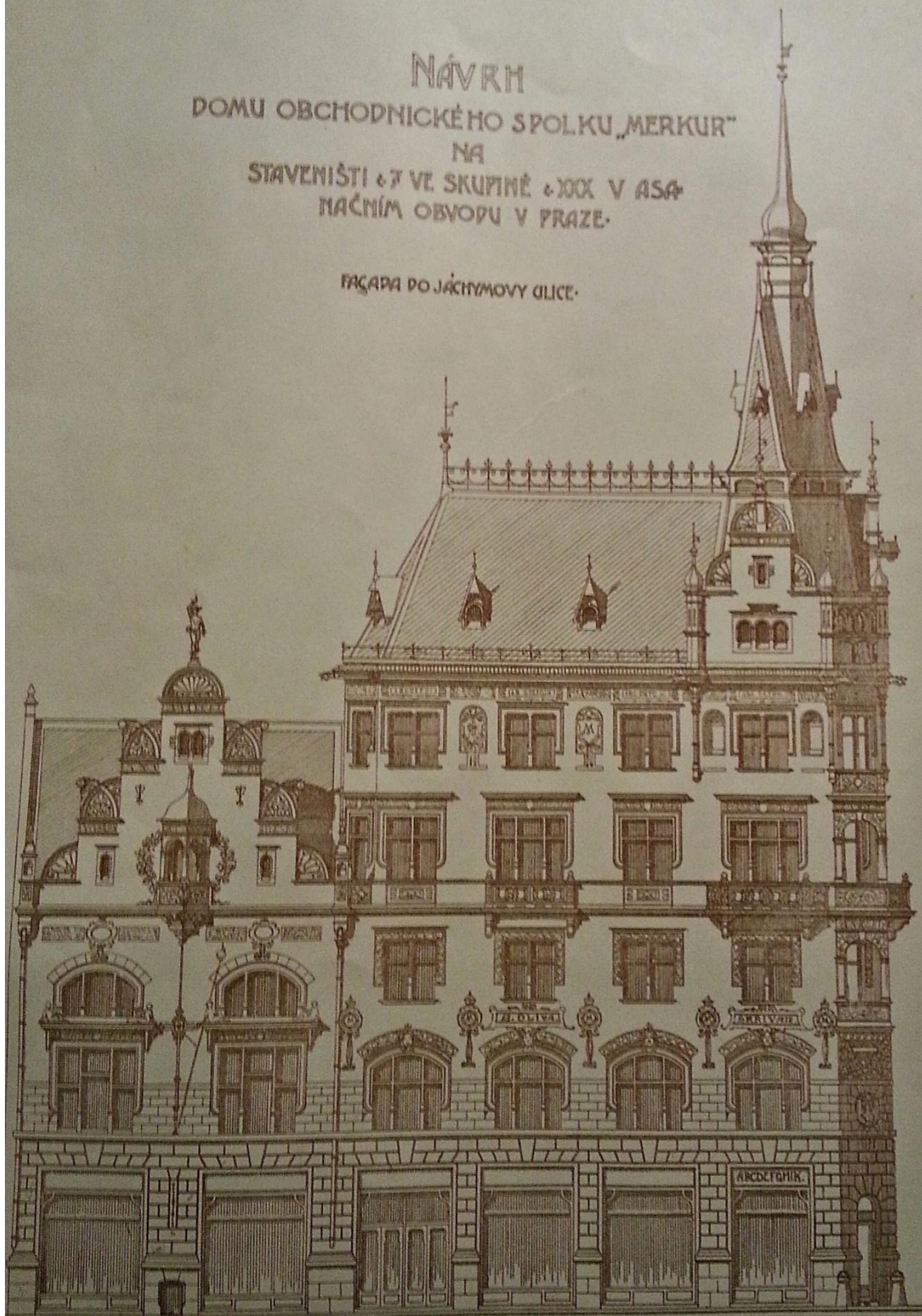
[56] nájemný dům čp. 1073.

[57] nájemný dům čp. 1074.

NÁVRH
DOMU OBCHODNICKÉHO SPOLKU „MERKUR“
NA
STAVENIŠTI 67 VE SKUPINĚ 6300X V ASA
PÁČNÍM OBVOPU V PRAZE.

FAÇADA DO JÁCHMOVY ULICE.

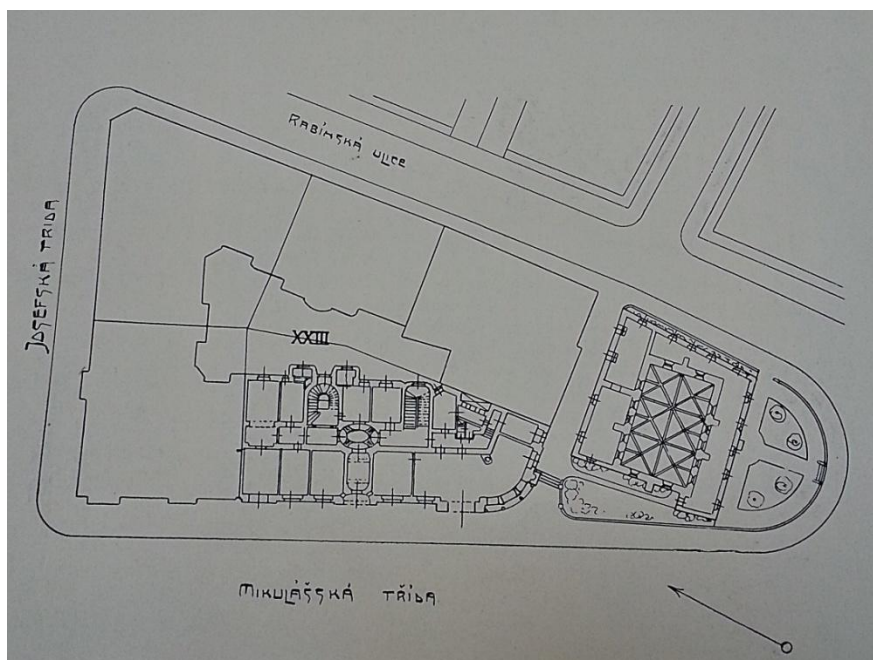

ARCHITEKT JAN VEJRYCH.

[58] návrh domu Obchodního spolku Merkur

[59] dům obchodního spolku Merkur

[60] situační plán nárožního domu vedle Staronové synagogy v Mikulášské třídě

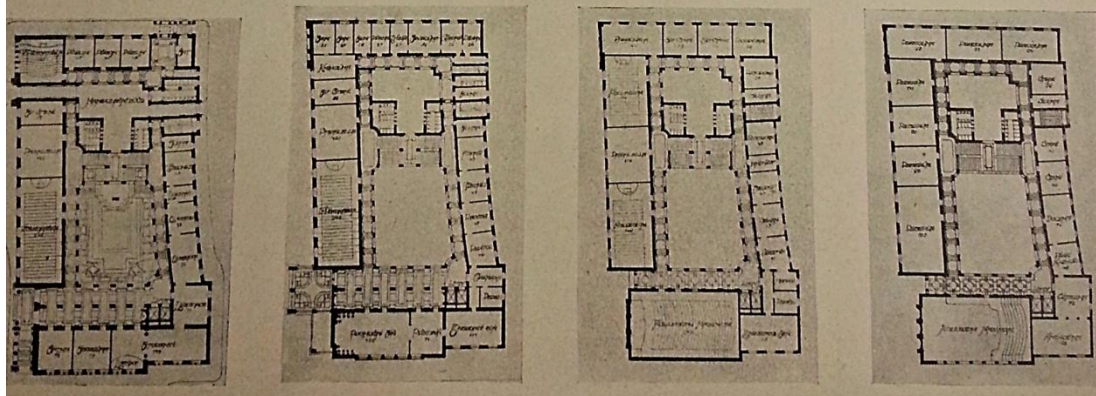
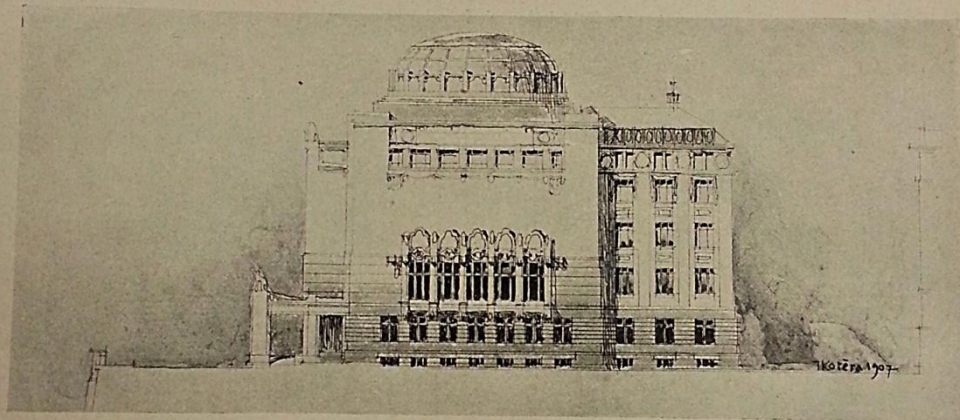
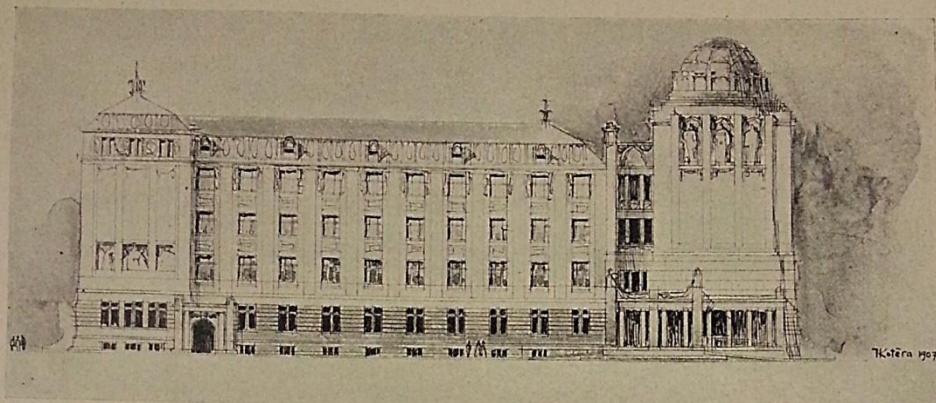

[61] nárožní dům se Staronovou synagogou

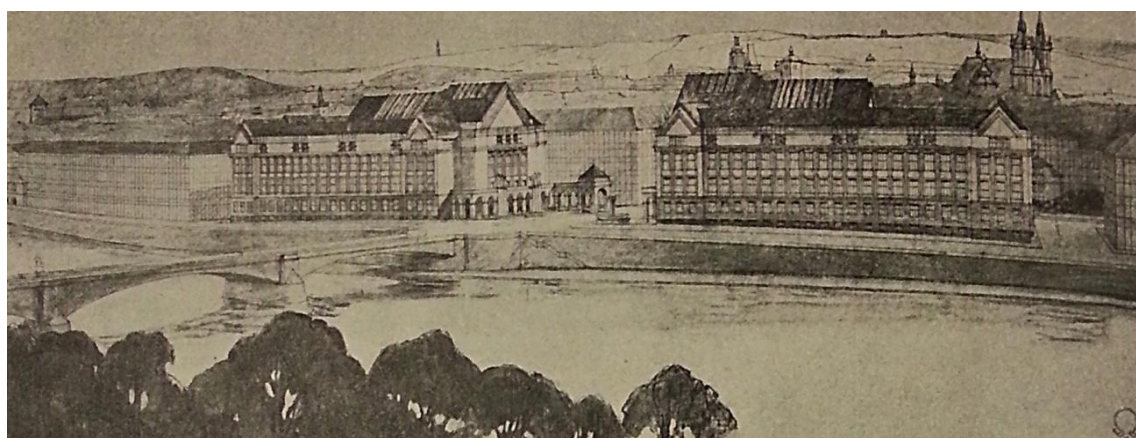
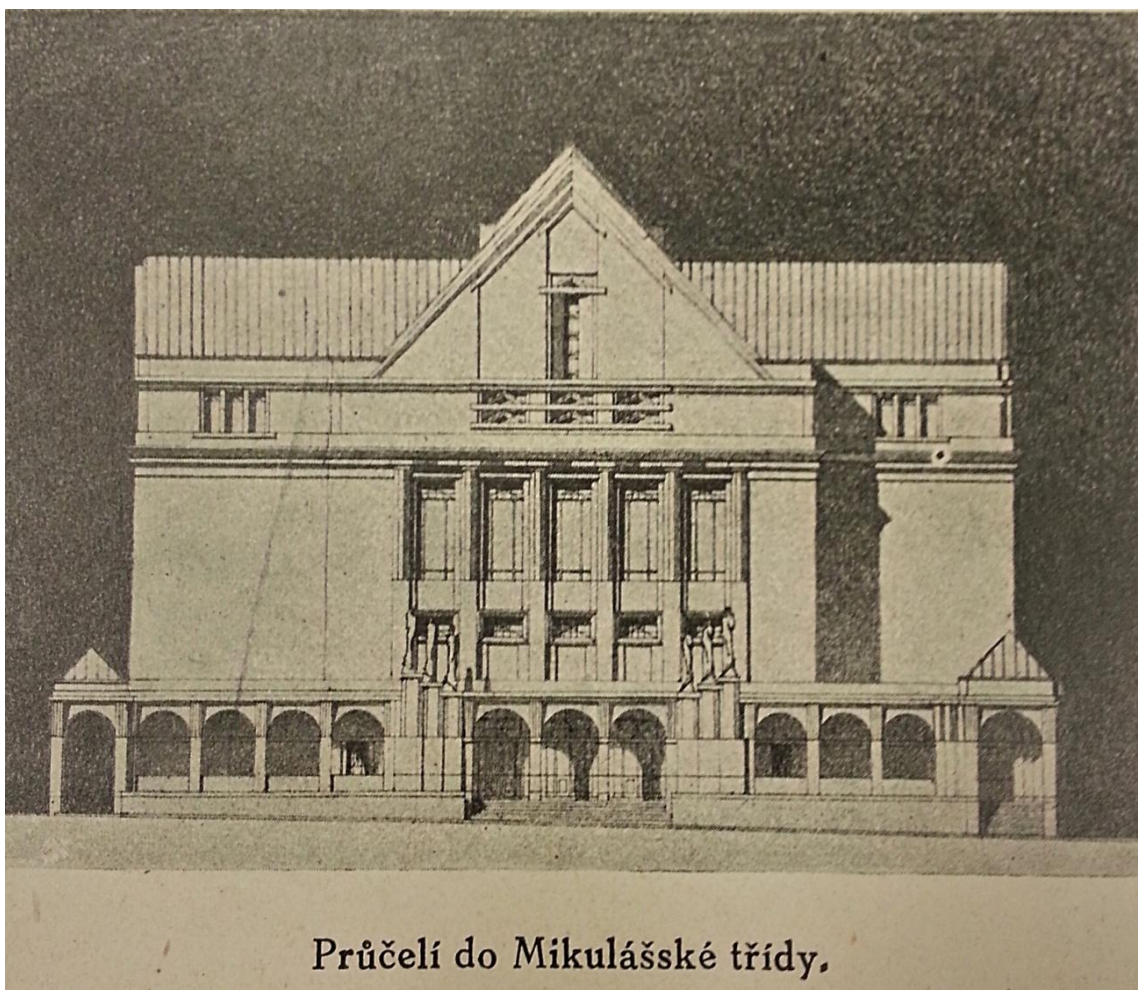

[62] nájemný dům čp. 98 u Staronové synagogy

JAN KOTĚRA: NÁČRTY A PROJEKTY
PRO BUDOVY ČESKÉ UNIVERZITY V PRAZE Z R. 1907—1921.

[63] projekt Právnické fakulta od Jana Kotěry (1907)

[66] otel Intercontinental, Praha, ilustrační foto

9. Seznam vyobrazení

- [1] schéma raně středověké komunikační sítě na staroměstském území, reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [2] Židovské město na rekonstrukčním plánu předhusitské Prahy (1419), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [3] Staronová synagoga, reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [4] pohled na Židovské město z Letenské pláně; neznámý autor (kolem 1610), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [5] Židovská radnice, reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [6] Langweilův realistický model Prahy (1826-1836), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [7] západní strana Zlaté ulice na Langweilově modelu, reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [8] okolí Staronové synagogy na Langweilově modelu, reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [9] Židovské město z doby kolem roku 1804, E. Kraus, kresba perem (1945), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [10] členitý dvůr komplexu čp. 180/182, J. Eckert (1906), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [11] Josefov, Jižní část Maiselovy ulice, J. Eckert (1896), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.

- [12] plán asanačních obvodů v Praze, předasanační zástavba Josefova (1896), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [13] karikatura na novou zástavbu, Pavel Janák, kresba perem (1904), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [14] Avenue de l'Opera, Paříž, ilustrační foto, vyhledáno 10. 5. 2015:
<http://www.parisrues.com/imagesold/01/011avenuedelopera001.jpg>
- [15] Rue de la Régence, Brusel, ilustrační foto, vyhledáno 10. 5. 2015:
<http://www.ebru.be/ebruretropics/retro1000ruedelaregence02.jpg>
- [16] Václavské náměstí s budovou muzea, Praha, ilustrační foto, vyhledáno 10. 5. 2015:
<http://www.starapraha.cz/vaclavak/444.jpg>
- [17] Krennův dům, čp. 936/I, Neznámý autor (1898), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [18] Krennův dům vlevo, domy na severní straně náměstí, J. Eckert (1895), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [19] pohled na vstupní bránu, původní projekt prof. Kouly (1897), reprodukováno z: *Architektonický obzor IX.*, 1910.
- [20] původní projekt letenské komunikace prof. Kouly, geometrické řešení projektu, reprodukováno z: *Architektonický obzor IX.*, 1910.
- [21] původní projekt prof. Kouly, rozvedení komunikace, reprodukováno z: *Architektonický obzor IX.*, 1910.
- [22] návrh průkopu Jana Kouly (1907-1908), reprodukováno z: *Architektonický obzor IX.*, 1910.
- [23] model brány průkopu Jana Kouly (1907-1908), reprodukováno z: *Architektonický obzor IX.*, 1910.
- [24] návrh brány (1907-1908), reprodukováno z: *Architektonický obzor IX.*, 1910.
- [25] příčný řez branou, reprodukováno z: *Architektonický obzor IX.*, 1910.
- [26] profil, reprodukováno z: *Architektonický obzor IX.*, 1910.
- [27] pohled s mostem Svatopluka Čecha, reprodukováno z: *Architektonický obzor VI.*, 1907.
- [28] návrh vstupní brány, reprodukováno z: *Architektonický obzor IX.*, 1910.

- [29] polohopisný plán na úpravu Letné od Jana Kouly, reprodukováno z: *Architektonický obzor* VI., 1907.
- [30] varianta průkopu s tunelem, reprodukováno z: *Architektonický obzor* IV., 1905.
- [31] perspektivní pohled polohopisného plánu směrem k Čechovu mostu, reprodukováno z: *Architektonický obzor* VI., 1907.
- [32] skizza Jana Kouly na variantní návrh letenského průkopu, reprodukováno z: *Architektonický obzor* VII., 1908.
- [33] Antonín Engel, návrh letenského tunelu, vyhledáno 10. 5. 2015:
<http://www.letenskaplan.webgarden.cz/rubriky/budovy-stavby/nerealizovano/engel-antonin-1912-tunel-a>
- [34] Felix Kveting, návrh tunelu, vyhledáno 10. 5. 2015:
<http://www.letenskaplan.webgarden.cz/rubriky/budovy-stavby/nerealizovano>
- [35] projekt stavebního úřadu s hřištěm, c
- [36] návrh prof. Kouly s doplňky z roku 1909 a 1910, detail Belcrediho ulice
- [37] návrh letenského průkopu z roku 1910, pohled na náměstí zakončující průkop u ulice Belcrediho, <http://www.letenskaplan.webgarden.cz/rubriky/budovy-stavby/nerealizovano>
- [38] návrh prof. Kouly, pohled průkopem od brány z roku 1910,
<http://www.letenskaplan.webgarden.cz/rubriky/budovy-stavby/nerealizovano>
- [39] Antonín Wiehl, skizza na úpravu letnou s budovou české univerzity, reprodukováno z: *Architektonický obzor* IV., 1905.
- [40] skizza české techniky na Letné od prof. Kouly, reprodukováno z: *Architektonický obzor* IV., 1905.
- [41] Jan Vejrych zakončení Mikulášské třídy budovou galerie, reprodukováno z: *Architektonický obzor* V., 1906.
- [42] Jan Vejrych budova galerie českého umění, reprodukováno z: *Architektonický obzor* V., 1906.
- [43] Antonín Balšánek, studie k umístění české vysoké školy technické, alternativa I., reprodukováno z: *Architektonický obzor* XIV., 1915.
- [44] Antonín Balšánek, studie k umístění české vysoké školy technické, alternativa II., reprodukováno z: *Architektonický obzor* XIV., 1915.
- [45] Antonín Balšánek, studie k umístění české vysoké školy technické, alternativa III., reprodukováno z: *Architektonický obzor* XIV., 1915.
- [46] Antonín Balšánek, studie vysoké školy technické, alternativa III., reprodukováno z: *Architektonický obzor* XIV., 1915.

- [47] Antonín Balšánek, studie vysoké školy, alternativa III., zpětný pohled, reprodukováno z: *Architektonický obzor* XIV., 1915.
- [48] most Svatopluka Čecha v Praze od Jana Kouly, reprodukováno z: *Architektonický obzor* VIII., 1909.
- [49] Pont Alexandre III., Paříž, ilustrační foto, vyhledáno 10. 5. 2015: <http://www.tripper-tips.com/photo/tt//panorama-du-pont-alexandre-iii-paris-700-85610.jpg>
- [50] most Svatopluka Čecha s vysokými sloupy a sochami viktorií, reprodukováno z: *Architektonický obzor* VIII., 1909.
- [51] průhled Mikulášskou třídou od Staroměstského náměstí k Letné (1909), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [52] odkryté prostranství po demolici Krennova domu, vstup do Mikulášské ulice (1902), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [53] střední část Mikulášské třídy s pohledem na Staronovou synagogu (1906), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [54] jižní část Mikulášské třídy směrem ke Staroměstskému náměstí (1907), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [55] prostor kolem Staronové synagogy, v prahu socha Mojžíše od Františka Bílka (1932), reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [56] nájemný dům čp. 1073., reprodukováno z: *Architektonický obzor* III., 1904.
- [57] nájemný dům čp. 1074, reprodukováno z: *Architektonický obzor* III., 1904.
- [58] návrh domu Obchodního spolku Merkur, reprodukováno z: *Architektonický obzor* IV., 1905.
- [59] dům obchodního spolku Merkur, reprodukováno z: *Architektonický obzor* IV., 1905.
- [60] situační plán nárožního domu vedle Staronové synagogy v Mikulášské třídě, reprodukováno z: *Dílo* VII., 1909.
- [61] nárožní dům se Staronovou synagogou, reprodukováno z: Edmund Orián (ed.) – Kateřina Bečková – Zdeněk Lukeš – Arno Pařík et al. *Židovské město pražské na vedutách fotografiích a pohlednicích*, Praha 2004.
- [62] nájemný dům čp. 98 u Staronové synagogy, reprodukováno z: *Dílo* VII., 1909.

[63] projekt Právnické fakulta od Jana Kotěry (1907), reprodukováno z: *Styl* VII., 1921-1922.

[64] návrh Právnické fakulty (1913), reprodukováno z: *Styl* VII., 1921-1922.

[65] Právnická fakulta s protějším návrhem Teologické fakulty, reprodukováno z: *Styl* VII., 1921-1922.

[66] hotel Intercontinental, Praha, ilustrační foto, vyhledáno 10. 5. 2015: <http://www.prague-hotel-operator.com/bigwr2image13.jpeg>